BARIŞ DÜNYASI

AYLIK SİYASİ FİKİR MECMUASI

İDEOLOJİ

İkinci Adam : İNÖNÜ

AÇIK OTURUM

Anayasa Sosyalizme Kapalı mıdır?

Sayı : 62 TEMMUZ - 1967 2 Lira

SAĞLAMLIĞI, SINAÎ YATIRIMLARLA ARTAN BANKAMIZDA,

TASARRUFLARINIZ
EN İYİ ŞEKİLDE
DEĞERLENDİRİLİR...

Vadeli her 50,
vadesiz her 100
liraya bir kur'a
numarası

SAVAŞ REKLAM - ANKARA

SÜMERBANK

(Basın : 18571 - A - 20838)

(Basın: 10346)

Barış DÜNYASI

AYLIK SIYASİ FIKIR MECMUASI

Sahibi ve Başyazarı
Ahmet Hamdi BAŞAR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Günay ALOK

İdare Müdürü
Lütfi ÇULPAN

Dış münasebetler Şefi :
Raif BALCI

Ankara Temsilcisi :
Niyazi ACUN
Basın Sitesi, E - 8
Çankaya
TEL : 12 48 91

İdare yeri: Cağaloğlu Himayei Etfâl Sokak, Aydoğmuş Han 18 - 19
Tel. : 22 08 91
47 25 38

Mektup adresi : P.K. 478 — İstanbul

Abone : Yıllığı 24 TL.
Sayısı : 2 TL.

İlân: Tam sayfa: 600 TL. santimi 15 TL.

Basıldığı tarih: 3 Temmuz 1967

Basıldığı Yer : Türkiye Basımevi

SAYI: 62 - CİLT: 6
Temmuz 1967

İÇİNDEKİLER

Sayfa:

Olaylar - Yorumlar

İSRAİL - ARAP HARBİ VE... ORTA - DOĞU'DA BARIŞIN SAĞLANMASI YOLU

SON İsrail - Arap harbi, Nâsır'ın, İsrail devletini ortadan kaldırmak için bütün Arap devletlerini birliğe çağırması ve mukaddes Cihat ilân etmesiyle başlamıştır. Atlantik'ten Hint denizine kadar uzanan, İsrail'den yüz defa büyük ve nüfusu otuz defa kalabalık olan Arap âlemi bir bayrak altında toplanmış ve İsrail'e ölüm hücumuna hazırlanmıştı. Nâsır'ın ilk işi Mısır'la İsrail arasında 1956 Harbinden sonra Birleşmiş Milletlerin koruduğu bölgenin kaldırılmasını sağlamak oldu. Sina yarımadasında, Mısır toprakları üzerinde yerleşmiş olan Birleşmiş Milletler askerleri, Nâsır'ın isteğiyle Genel Sekreter U. Thant tarafından geri çekildi. Hemen arkasından, Süveyş yolundan yararlanamayan İsrail'in Afrika ve Asya memleketleriyle deniz ulaşımını sağlayan tek yol (Akabe körfezi) Mısır tarafından İsrail gemilerine kapatıldı. İsrail, milletlerarası bu deniz yolunun kapanmasını kendisine karşı savaş ilânı saymıştı. Ayrıca Araplar İsrail sınırlarına askerî yığınaklar yapmakta ve bir saldırıya hazırlanmaktaydılar. Bu da açıkça harbin işaretleriydi. Zaten Arap'lar bunu saklamaya bile lüzum görmemekteydiler. Yahudilere ölüm için açılan bu mukaddes Cihât, milletlerarası bir savaşa da başlangıç olabilirdi. Dünya milletleri ya Yahudilerin ya da Arapların tarafında olduklarını ilân ederek Üçüncü Dünya Harbi'nde hangi cephede çarpışacaklarını şimdiden belirtmişlerdi. Amerika Yahudileri; Sovyet Rusya ve Kızıl Çin de Arap'ları tutmaktaydı. Rus ve Kızıl Çin'in Arapları enerjik olarak destekleyeceğini ilân etmeleri, dünya kamu oyunda doğan kaygı ve heyecanı büsbütün artırmıştı. Araplar İsrail'e nazaran çok üstün olan kendi güçlerine Sovyet Rusya, komünist Çin ve uydulariyle hayli miktarda Asya, Afrika ve başka milletlerin de ekleneceğini düşünmekte ve sonu insanlık için felâket olacak bir Dünya Savaşı tehlikesi karşısında Amerika ve Batı devletlerinin İsrail'e yardım edemiyeceklerini hesap etmekteydiler.

İşte bu sırada İsrail ölüm-dirim karşısında bir nefis müdafaası yaptı ve Arapların saldırıya giriştiklerini ileri sürerek, Haziran'ın ilk günlerinde bütün cephelerde hücuma geçti. Beş gün gibi çok kısa bir süre içinde Arap orduları yenilmiş ve İsrailliler bir yandan Süveyş'e, öbür yandan da Şam'a dayanmıştı.

Nâsır bütün hesaplarında yanılmıştı. Bu seferki hezimeti, 1948 de, 1956 da iki defa İsraillilere yenilmiş olmasından daha fecî olmuştu. Üstelik Amerika ve Rusya karşılıklı bir harbe tutuşmamışlar; tarafsız kalmışlardı. Öte yandan Orta-Doğu'da patlak veren bu ateşin olduğu yerde söndürülmesi konusunda bütün dünya milletleri birleşmişler ve Güvenlik Konseyinde oy birliğiyle «Ateş kes» kararı almışlardı. Mısır ve peşinde sürüklediği Arap devletleri - her şeyiyle harp dışı bırakılacak şekilde yenilmiş olan Ürdün hariç - ilkten bunu dinlemek istemediler. Fakat en çok güvendikleri Rusya'dan ümitlerini kesince yapacak başka bir şeyleri kalmadığını anlayarak karara boyun eğdiler.

Şimdi her iki taraf ateş kesmiş, meselenin çözümünü Birleşmiş Milletlerin takdirine ya da aralarında yapacaklarfı görüşmelere bırakmışlardır.

Harp dört beş günde bitmişse de sulhün çok çetin karışımlara yol açacağı ve dünyayı tehdit eden tehlikenin belki de bundan sonra daha da çoğalacağı kaygısı bit-

memiş, tersine çoğalmıştır.

Bu yenilge gerek Arap âleminde gerek bunun dışındaki âlemde bir uyanışa yol açabilecek midir? Dâvayı yalnızca Filistinde bir Yahudi devletinin kurulmuş olmasından çıktığını sanmak eksik ve yanlış bir görüştür. Olmayacak şey ya, şayet İsrail devleti kaldırılsa ve Araplar bütün Filistin'i ellerine geçirmiş olsalar bile böyle, bir uyanış olmazsa, çeşitli faktörler dolayısiyle, Orta-Doğu bir ateş ve tehlike yuvası olmaktan kurtulamıyacağından korkulabilir.

Özlenen uyanış, her şeyden önce Araplarda doğmalıdır. Mesele, Arap birliğinin ve milliyetçiliğinin önderliğini yapanların dünya ve tarih görüşü bakımından son derece hatalı ve realite dışı tutumda ve anlayışta bundan böyle direnip direnmemelerine bağlıdır. İsrail devletniin kurulmuş olmasını, değiştirilmesine Arapların ve onları tutanların güçleri yetmiyeceği bir tarihî olup bitti göziyle bakmak gerekir. Bu devletin, milletlerarası ilişkiler bakımından normal hakları Araplarca artık tanınmalıdır. Bütün dünya milletlerine açık olan deniz yollarını Yahudilere kapamak, kırasıya düşmanlık beslemek, onları her an ölümle tehdit etmek yerine Araplar - eğer korkuları yerind eise - Yahudilerden gelebilecek tehlikeleri ulusal politikalariyle, uysal ve medenî metodlarla önleyebilirler. Bu çabaları da bütün dünya milletleri ve çatışma halinde olan bloklarca saygiyle karşılanabilir ve desteklenebilir.

Bu bloklar arasındaki meselelerde ve anlaşmazlıklarda Arapların bir tarafı yüzde yüz düşman, öbür tarafı yüzde yüz dost tanıyan şimdiki kışkırtıcı ve son derece zararlı politikaları kendilerine süreli hiç bir menfaat sağlamaz. Dâvayı yorganlarının başında kopartmaya; stratejik, jeopolitik durumlarını ve başlıca dünya petrol kaynaklarına sahip olmalarını haksız ve yersiz şekilde sömürmeye çalışmaları akıllı ve realist bir politika olamaz.

Tarafsız ve dürüst bir politika Arap âlemine çok şey kazandırır. Çünkü bu âlemin her şeyden önce hızla kalkınmaya ihtiyacı vardır. Bu da komşuları başta olmak üzere, bütün dünya milletleriyle ayırt etmeyici dürüst ilişikler kurmaları sayesinde sağlanabilir. Araplar memleketlerini komünist devletlerin atlama tahtası durumundan bir an önce kurtarmalıdırlar. Yeni bağımsızlığa kavuşan milletlerde Batı devletlerine karşı sömürme devrinden arta ka'an düşmanlık duygularını körüklemek ve bu yolla onları kendi cephesinde toplamak, yeni komünist emperyalizminin başlıca taktiğidir. Bu milletleri idare edenlerin güdeceği realist politika, bu oyuna gelmemektir. Bu durum böyle devam ederse, İsrail meselesinin Araplar lehine çözümü mümkün olsa dahi, Orta-Doğu Araplar ve dünya için tehlikeli bir bölge olmaktan kurtulamaz.

Arapları ve bilhassa Mısır idarecilerini Türklere ve Türkiye'ye karşı hiç bir zaman dost olmayan hatalı politikalarını düzeltmeye, bu konuda kışkırtıcı ve düşmanca duygularını akıl ve tarih ışığı altında değiştirmeye çağırıyoruz. Türkler Araplara ne yaptı? Araplar Türklere ne yaptı? Kötü taraflariyle tarihin küllerini deşmeye gitmek, ulusal kinleri tarihten kaynaklar arayarak beslemek bugün hiç bir millete fayda vermez. Her devir kendi şartları içinde olaylar yaratmış ve gelip geçmiştir.

Araplar Türkler'i Osmanlı İmparatorluğunun mirasçısı, sorumlusu tanıyan tarihî realitelere tamamen aykırı bir görüşün etkisi altındadırlar. Oysa ki, çeşitli halk yığınları arasında bu imparatorluğun baskısı altında en çok ezilen Türklerdi. Osmanlı İmparatorluğunun baskısından ve boyunduruğundan en son kurtulan da onlar oldu. Kurtuluş ve bağımsızlığa kavuşma bakımından Araplarla Türkler arasında tarihî bir kader birliği bile kurulabilir. Böylece bugün Arapların Türklere karşı politikalarında temel faktör olan düşmanlık, yerini kader birliği ve kardeşlik duygularına terk edebilir. Arapların da Türklerin bu dostluğuna ihtiyaçları vardır. Orta-Doğu'nun her iki yönde emperyalizme atlama tahtası olmayan tarafsız bir bölge olması, ancak bu iki millet arasındaki dostluk sayesinde sağlanabilir.

Dileğimiz, Arap âleminin barış içinde mutluluğunun bağlı olduğu tarafsızlık ve her milletle dostluk politikasına, İsrail savaşındaki yenilgisinin bir uyanış darbesi olmasıdır.

TÜRK TOPLUMUNUN BÜNYESİNİ DEĞİŞTİRECEK BİR DEVRİM

DERİN bir heyecan içinde gözleri yaşararak konuşan adam, bir millî bankanın umum müdürüydü. Küçük esnaf ve sanatkârları kredi, eğitim ve başkaca teşvik yollariyle kalkındırma vazifesini üzerine almış bu banka «Türkiye Halk Bankası» ve konuşan da onun Umum Müdürü Halit Taşçıoğlu idi.

Türkiye Halk Bankası 1938 de 1 milyon 200 bin lira sermaye ile faaliyete geçtikten sonra, araya İkinci Dünya Harbinin de girmesi dolayısiyle uzun süre, 1950 lere kadar sönük bir teşekkül olarak ka'mış, 1950 de 10 milyon liraya çıkarılan sermayesi ve gördüğü bazı yardımlarla 1958 de plasmanı 110 milyon liraya yükselmiş ise de, büyük gelişmesini son senelerde Başbakan Süleyman Demirel'in esnaf ve küçük sanatkârlar dâvasına verdiği özel önemden dolayı sağlayabilmiştir. Bugün 650 milyonu bulan plasmanı hızla 1 milyara doğru yükselmektedir. Türkiye'de esnaf ve sanatkâr-

ları kalkındırma için gerekli görülen kredinin 4 milyar civarında olacağı tahmin edildiğine göre bugün yolun aşağı yukarı dörtte birinin aşılmış olduğu anlaşılır.

Ancak küçük esnaf ve sanatkârları sadece kredi sağlama yoliyle kalkındırmak mümkün ve doğru değildir. Bunun yanı sıra, diğer konulardan başka, bir eğitim programını da uygulamak gerekir. Genel Müdür sayın Halit Taşçıoğlu, kendisiyle yaptığımız son görüşmede özellikle bu konu üzerinde durmuştur:

«— Eğitim dâvası için bütçemize 1 milyon lira koyduk. AİD den de sembolik bir yardım sağladık. Millî Eğitim ve Sağlık Bakanlıklariyle müştereken bir eğitim programı düzenleyerek uygulamaya koyulduk. Aldığımız netice, ümitlerimizi son derece kuvvetlendirdi ve bize güven ve şevk verdi. İlk tatbikatı İzmir'de yaptık. Açtığımız kurslar 96 gün sürmektedir. Bizde fakir çocuklar okuma ve başka iş tutma imkânını bulamayınca çırak olarak sanayie atılıyorlar. Onları iş zamanları dışında kursa tâbi tutarak, bu süre zarfında, az çok yetişmiş duruma sokmaktayız. Bu sene İzmri'deki kurs 6 Mart'ta ilk mezunlarını verdi. Yaptığımız diploma töreninde kursu bitirenlerden birinci ve ikincilere ödüller verdik. Birinci 14 yaşında bir çocuktu. 9 ay önce babasını kaybetmiş, annesini ve küçük kardeşini geçindirmek üzere çırak olarak bir yere girmişti. Törene katılmak için üzerinde o günlük eğreti bir elbise giymişti. Hepimizin gözleri yaşardı...»

Kısa süreli eğitim kursları bu sene İzmir'den sonra Adana, Antakya, Bursa, Erzurum, Konya ve Sivas'ta da açılmıştır. Bu ilk yılın programı kurslardan 2000 kişiye diploma vermektir. Bu hareket gelecek senelerde Yurdun her tarafına yayılacak ve çırak seviyesinden üstün kademeler için de daha uzun süreli kurslar tertip edilecektir.

Halk Bankasının esnaf kefalet kooperatifleri vasıtasiyle veya doğrudan doğruya açtığı kredilerin hemen hepsi vaktinde ödenmektedir. Böylece 100 alan, işini genişleterek, 1000 alabilmektedir. Eğitim kurslarından başka Bankanın teknik yardımları da büyük faydalar sağlamaktadır. Memleketin hemen her köşesinde, kasabalardan köylere kadar küçük sanayiin hızla gelişmeye başladığı, yaratılan eserlerle, kolayca anlaşılabilir.

Üzülerek belirtelim ki, sosyal ve ekonomik Türk toplum yapısında bu çok mutlu devrim, pek göze çarpmamakta, kamuya duyurulamamaktadır. Birçok ziraat âlet leri, demir ve tahta mamuller, tornacılık ve dökümcülük, madenî eşya, makine, oto lâstik kaplaması, mermer işleri ve diğer işler el tezgâhlarından makineye kadar, atölyeden küçük fabrikaya doğru gelişmektedir. Denizli'de el dokumaları, Nevşehir'de mangallar, Bilecik'de mermer sanayii, Susurluk'da ağaç sanayii son bir iki sene içinde büyük gelişmeler göstermiştir. Bankadan kredi ve teknik yardım görenler arasında 160 tonluk pres, su motorları, romork imal ederek satan, yaptığı makine ve âletleri ihraç eden çeşitli küçük firmalar vardır.

Şimdiye kadar hükümetler, çabuk ve kolayca sonuç alınan ve derhal göze çarpan büyük işlere önem vermekte, sonra da kredi musluğu büyük ve varlıklı kişi ve firmalara akarak küçük esnaf ve sanatkâr zümre bu yöndeki gelişmenin baskısı altında ezilip gitmekteydi.

Hükümetin küçük esnaf ve sanatkâr dâvasına el atmış olması, kanaatimizce, bir tutum ve rejim değişikliği olarak çok önemli bir olaydır. Bu yıl bütçeye Hazineden 50 milyon lira Halk Bankası sermayesine yardım ödeneği konmuştur. Yetersiz olan bu ödenek dışında hükümet Bankaya çeşitli kaynaklardan yardım sağlamakta ve küçük esnaf ve sanatkârlar dâvasının en kıza zamanda halli için çalışmaktadır.

İKİNCİ BEŞ YILLIK PLANIN ÖZELLİKLERİ

TOPLAM olarak 111.5 milyar yatırım yapılmasını ve ortalama % 7 kalkınma hızı sağlanmasını öngören İkinci Beş Yıllık Planın TBMM Karma Plan komisyonundaki müzakeresi geçen ayın 9 unda bitmiştir. Bu müzakereler sırasında hükümetin karşı partilerle Parlâmento üyelerinin Plan hakkındaki görüşleri açıklanmış, tenkitler yapılmıştır. Sonunda Başbakan sayın Süleyman Demirel'in altı saatten fazla süren konuşmasiyle cevaplandırılan bu tenkitler, İkinci Beş Yıllık Planın uygulan-

masında hükümete ışık tutacağı için genel olarak faydalı olmuştur. Planın Senatodaki görüşmesi tamamlanmış ve Millet Meclisi'nde görüşülmesine başlanmıştır.

Beş Yıllık Planın uygulanmasında görülen aksaklıkları düzeltecek ve İcra'nın yetkilerini genişleterek kanun tasarısı da Meclis komisyonunda kabul edilmiş ve gündeme alınmıştır.

Başbakan, İkinci Beş Yıllık Planı Karma komisyona sunarken yaptığı konuşmada: *«Plan millî hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. İkinci Plan dönemi iktisadî ve sosyal hayatımızın fevkalâde önemli safhasını kapsamaktadır»* diyerek, bu dönemin özelliklerini anlatmıştır. Az gelişmiş memleketlerde canlılık ve hareketlilik başlayarak ekonominin kendi kendine gelişme gücünü kazanması, yani İngilizce deyimiyle (Takeoffe) dönemine girmesi, son derece önemlidir. Türkiye bu safhaya yaklaşmaktadır. Bu safhada sosyal ve ekonomik olaylar girift bir hal alır ve sorumluluk taşıyan hükümetleri birçok konularda dikkatli tedbirler almaya ve uygulamaya zorlar. Planın asıl bu dönemlerde yapıcı güç kazandığına şüphe yoktur. Başbakan bu noktayı belirttikten sonra Türk planının özelliklerini anlatmıştır.

Önce özel teşebbüse dayanan demokratik ve sosyal bir rejime özgü karakteri, hazırlanan planın her bölümüdne açıkça görülmektedir. Ancak Birinci Beş Yıllık Planı, devletçilikten yana ağır basan sosyalizme geçişin ve bir rejim değiştirmenin hazırlığı gibi karşılayanlar, İkinci Planda ne sola ne de sağa yönelmiş hiç bir maksadın bulunmadığını elbet gözden kaçırmıyacaklardır. Plan, Türkiye'nin topluca kalkınmasını hedef tutmaktadır; realist ve yapıcıdır. Kalkınmada devlet gücünün yanı sıra özel teşebbüs gücünden kuvvetle yararlanmak öngörülmektedir. Demirel'in Komisyonda yaptığı son konuşmada da belirttiği gibi; «Birinci Planla İkinci Plan arasında büyük farklar vardır...» Aradan geçen beş yılın tecrübesiyle iki devre arasında iktidar ve zihniyet değişiminin rolleri büyük olmuştur. İkinci plan döneminde öngörülen % 7 kalkınma hızına ulaşılacağına ve hattâ bu seviyenin geçileceğine şüphe etmeyenler, kendilerini yersiz bir iyimserliğe kaptırmış sayılmaz.

Öte yandan Türkiye'nin bütün meselelerinin planla çözülebileceği düşünülemez. Bu dönemde planın başarı kazanması için şimdiye kadar henüz el dokunulmamış birçok ana meselelerin çözümlenmesi mutlak bir zarurettir. Sayın Başbakan gerek komisyonda ve Ankara'da Odalar Birliğinin Genel Kurul toplantısında verdiği demeçlerde bu meselelerin nelerden ibaret olduğunu ve nasıl bir yönde çözüm beklediğini ifade etmiş olması, iyimser ümitlerin boşa çıkmıyacağına bir delil olabilir.

Başarının esaslı bir şartı rejimde istikrar sağlamaktır. «Memleketi bir avuç sermaye ve toprak ağası ve kökü dışarıda kompradorlar, aracılar sömürüyor; baştakiler de bu sömürücülerin adamlarıdır» diye ticaretin, üretim araclarının, dış ticaretin bankacılığın devletleştirilmesi, kapitalist olmayan bir rejim kurulmasını isteyen akımların memlekette huzur ve istikrarın korunması hedefini sarsamaması, özel teşebbüse öncelik veren demokratik ve sosyal bir rejim şartları içinde kalkınmayı engelleyememesi lâzımdır. Gazetelerde okunduğuna göre karma plan komisyonu görüşmeleri sırasında CHP sözcülerrinin bu yönde planı eleştirmeleri karşısında Başbakan şunları söylemiştir:

«Ortanın solcuları, bu düzenle memleketin işlerini halledemiyeğimizi söylüyorlar. Beğenmedikleri düzen nedir ve ne vakit getirilmiş, kurulmuştur? Bankacılığı, ticareti, sigortacılığı mı devletleştirmemizi istiyorlar? Neye kendileri iktidarda iken bunları yapmadılar?»

Bu sözler düzen meselesinin artık tartışma konusu olmaması ve hele kalkınma hızını kırıcı ve kalkınmayı köstekleyici bir şekil almaması gerektiğini ifade için ortaya atılmış olsa gerektir.

Türk kalkınma planında merkezî plancılığın özellikleri aranmaması, bunun demokratik bir plan olduğu, kamu sektörü için emredici ve özel sektör için de tavsiye edici nitelik taşıdığı da Başbakanın belirttiği özelliklerden biridir. Bu ilkeyi TİP sözcüsü Prof. Sadun Aren eleştirmiş, ve demokratik planlamanın da özel sektör için emredici olabileceğini söylemiştir. Demokratik planın ne devlet sektörü için kesin olarak emredici, ne de özel sektör için bu şekilde tavsiye edici olmadığı ve olamıyacağı, her

ikisinin imkânlar ve uygulama sırasında beliren şartlara bağlı kalacağı şüphesizdir. Ancak gelişme halinde olan bir memlekette yatırım ve iş yaratma hacmini ve hevesini kırmamak, teşvik etmek lâzımdır. Özel sektörü plana girmeyen özel yatırımlara girişmekten önlemek ve mutlaka plan çerçevesinde yatırım yapmaya zorlamak bu hedefe aykırı düşer. Bununla beraber özel yatırımları plana ve hedeflerine uygun yönlere çekmek ve akıtmak için zorlama dışında alınacak tedbirler ve uygulanacak usuller de vardır.

Sayın Demirel «kârlı işleri devlet yapsın» fikrine karşı olduğunu açıklamıştır. Prensip olarak büyük ölçüde kârlı işlere ve özellikle ecnebi sermaye yatırımlarına devletin ortak olması, vergiler dışında devlete kârlardan da paylar ayırma bakımından savunabilecek bir prensiptir. Ancak, devletçilik usullerimizde, taşıdığımız zihniyette ve içinde bulunduğumuz politik ortamda bunun faydadan çok zararlar doğuracağı, hele doğrudan doğruya devletin yatırım yapacağı kârlı işlerin zararlı hale geleceği şüphesiz olduğundan, Demirel'in açıkladığı prensipte isabet olduğu kanaatindeyiz. Sömürme ve dalavere olmazsa özel teşebbüs elindeki kârlı işlerden devletin alacağı vergi, kâra devletin ortaklığını sağlayan emin bir kaynak olacaktır.

SOVYETLERİN KURACAĞI FABRİKALAR HAKKINDAKİ ANLAŞMA

Hükümetimizle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği arasında bazı sinai tesisler hakkında yapılan anlaşma 2 Haziran tarihli resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

İşbu anlaşma ile Sovyetlerin kuracakları tesisler şunlardır:

1 — Yıllık kapasitesi bir milyon ton çelik olan bir entegre demir ve çelik tesisi;

2 — Yıllık kapasitesi 200 bin ton alumina, 60 bin ton aluminyum ve 25 bin ton hadde mamûlü olan bir aluminyum fabrikası ile fabrikanın elektrik ihtiyacını karşılayacak bir baraj ve hidroelektrik santıralı inşası;

3 — Yılda 3 milyon ton ham petrol işleyebilecek kapasitede bir petrol rafinerisi;

4 — Yıllık kapasitesi 120 bin ton bir asit sülfirik fabrikası;

5 — Yılda 28 bin ton mamul istihsal edebilecek bir lif levha fabrikası;

6 — Çayırova cam fabrikasının yılda 18 bin ton telli ve emprime cam imal edebilecek bir ünite ile tevsii;

7 — İstanbul'da alkol fabrikasında votka imal eden ünitenin yılda 2 milyon litre Rus tipi votka imal edecek şekilde genişletilmesi

Bu tesisler için techizat, malzeme ve teknik hizmetler bedelleri 200 milyon Amerikan dolarını geçmiyeecktir. Bununla beraber, sağlanacak bu techizat, malzeme ve teknik hizmetler bedelleri bu haddi aştığı takdirde aşan kısmı yılda %2.5 faizle iki hükümet arasında kararlaştırılacak bir vade içinde ayrıca ödenecektir.

Anlaşma çerçevesinde Sovyet teşekküllerince sağlanacak techizat malzeme ve teknik hizmetlerin nev'ine, mikdarına, vasıflarına, fiatlarına, teslim şartlarına ve Türk ve Sovyet teşekküllerince tesislerin inşası, montajı, işletmeye açılması, garanti şartları, ihtilâfların çözümü, Türk personel ve teknisyenlerinin Türkiye'de ve Sovyetler Birliğinde meslekî eğitimleri, Türkiye'den Sovyetler Birliğine ve Sovyetler Birliğinden Türkiye'ye gönderilecek teknik ve idarî personel ile montaj personelinin, eğitimcilerin ve stajyerlerin ikamet ve çalışmaları konulardaki hükümler, iki ülkenin yürürlükteki mevzuatları uyarınca yapılacak sözleşmelerde belirtilecektir.

Gerek getirilecek techizat ve malzemenin, gerek karşılığında ihraç edilecek malların fiatları dünya fiatlarına uygun olacaktır.

Borç için kabul edilen faiz %2.5 ve ödeme süresi 15 yıldır. Ödenecek borç ve faizler, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasından ABD doları üzerinden SSCB Dış Ticaret Bankası özel hesabı adı altında açılacak bir hesaba alacak kaydedilecektir. Bu para ile Sovyetler aradaki ticaret ve tediye anlaşması dışında bizden tütün, kuru üzüm, narenciye, yaş meyva ve sebze, zeytin ve zeytinyağı, canlı hayvan, deriler pamuk, yapağı, yünlü ve pamuklu mensucat, trikotaj, ayakkabı ve terlik, Sovyet teşekküllerinin ilgilenecekleri ve Türkiye'-

nin verebileceği maden cevherleri, diğer tarım ürünleri ve tüketim malları dahil diğer sınai mamullerin satın alınmasında kullanılacaktır.

Her yıl özel hesaba alacak kaydedilecek meblağların %60ı aynı yıl içinde tütün, fındık, kuru üzüm, zeytin, narenciye ve yaş meyve satın alınmasında kullanılacak ve bu % 60 ın % 16 sı tütün olacaktır.

İkinci Beş Yıllık Plana girmiş olan Sovyetlerin bu yatırımları memlekete iki yandan fayda sağlayacaktır: En önemli sahalarda toplam tutarı 200 milyon dolar olan yatırım yapılması; ve bedellerinin dolar olarak değil mal olarak ödenmesi. Bilindiği gibi Batı blokundan alınan yardımların serbest döviz olarak ödenmesi gerekmektedir. Sovyet yatırımlariyle İkinci Beş Yıllık plan döneminde ihracat gücümüze yılda en azından 40 milyon dolarlık bir ekleme yapılmış olacaktır.

Kurulmasını her iki tarafın arzuladığı dostluk ve iyi ilişkilere de bu anlaşmanın olumlu bir etki yapması beklenmektedir.

AZOT SANAYİYİNİN YURT İHTİYACINI KARŞILAMA PROGRAMI

MEMLEKET ekonomisine büyük etkisi olan tarımsal ürünlerin arttırılmasında diğer faktörler yanında en müessir unsurlardan biri de gübredir.

Azot Sanayii bu mühim maddenin üretilmesi ile iştigal eden millî bir müessesedir. Azot Sanayii memleket hizmetinde mevcut tesislerine eklenecek yeni tesisler kurmak hususunda da faaliyet göstermektedir.

1— Mevcut Tesisler :

a) **Kütahya Azot Tesisleri :** Bu tesislerde memleket tarımı için lüzumlu azotlu gübreler ile, yurt müdafaası için lüzumlu NHO^3 ve teknik Amonyum Nitrat üretilmektedir. Bu tesislerin nominal ve program ka-

pasitesi aşağıdaki senelik mamûlleri üretecek şekildedir.

	Nominal Kapasitesi	Program Kapasitesi Ton
Amonyum sülfat gübresi	60.000	83.000
Amonyum Nitrat gübresi	50.000	60.000
Derişik nitrat asit	6.000	4.000
Teknik amonyum nitrat	1.000	6.000
Mayi amonyak	1.000	150

Halen üretilen Azotlu gübrelerin tarımda kullanılması suretiyle, tarımsal gelirde yılda 285.444.000,— TL. lık bir gelir artışı sağlamaktadır.

b) **Kütahya Tevsi Tesisleri:** Kütahya tevsi tesislerinde 338.500 ton % 26 Azotlu amonyum nitrat gübresi üretilecektir. Tevsi Tesisleri 1968 yılı sonunda üretime başlayacaktır. Belirtilen gübrenin üretimi ve tarımda kullanılması suretiyle tarımsal gelirde takriben yılda 1.209.580.000,— TL. lık bir artış sağlanacaktır.

2— Yeni Tesisler :

a) **Akdeniz Bölgesi :** Üre, diamonyum fosfat, triplsüperfosfat ve kompleksi gübre tesisleri kurulacaktır. Bu tesislerde üretilecek gübrelerin kullanılması tarımsal gelirde takriben 1.748.400.000,— TL. artış olacağı gibi ayrıca 370.000.000,— lira döviz tasarrufu sağlanacaktır.

b) **Karadeniz Bölgesi:** Triplsüperfosfat tesisleri bu tesislerde üretilecek triplsüperfosfatın tarımda kullanılması suretiyle, tarımsal gelir artışı yılda takriben 1.053.000.000,- lira olacaktır. Bunun neticesinde sağlanacak döviz tasarrufu 180 milyon liradır.

c) **Elâzığ - Sivrice normal süperfosfat tesisleri :** Bu tesislerde üretilecek normal süperfosfatın tarımda kullanılması halinde, tarımsal gelirimizde takriben 421.200.000,— TL. lık artış sağlanacağı gibi, 70 milyon lira tutarında döviz tasarrufu da sağlanacaktır.

3— Ele Alınacak Tesisler :

İkinci Beş Yıllık Plan çerçevesi içinde, memleketimizin 1972 yılı gübre ihtiyacını karşılamak üzere, üçüncü bir Azotlu ve fosforlu gübre kompleksinin kurulması öngörülmektedir. Bu kompleks için gerekli etüdler 1967 yılı içinde ikmal edilecektir.

Mezkûr Kompleks'de,
180.000 ton/yıl Amonyak
500.000 ton/yıl % 26 azotlu gübre
440.000 ton/yıl Diamonyum fosfat
650.00 ton/yıl Triplsüperfosfat
istihsal olunması düşünülmektedir.

İDEOLOJİ

İKİNCİ ADAM: İNÖNÜ

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR

ARKADAŞIM Şevket Süreyya Aydemir, Ankara'da «Kardeşim Ahmet Hamdi Başar'a sevgilerle ve yardımları için teşekkürlerle» ibaresini yazarak 17 Mayıs günü kitabını bana verdiği zaman, şunları söylemişti:

«— İkinci Adamın ikinci cildi, hep içinde yaşadığımız hâdiseleri sana bir kere daha hatırlatacaktır. Bu kitab aynı zamanda bizim (Tevazuu dolayısiyle benim dememiş olması mümkündü) herşeyi vaktinde düşünmüş, çözüm yollarını göstermiş, mücadelesini yapmış olduğumuzun da hikâylsidir. Dikkatle okuyacağına şüphe etmiyorum.»

Ankara'dan İstanbul'a kadar bir otobüs yolculuğu, 500 sayfaya yaklaşan İkinci Adam - İsmet İnönü'nün 2. cildini büyük kısmiyle baştan sona kadar dikkatle okumama, sayfalar arasında notlar almama ve içinde yaşadığımız tarihî olayları hayalimde canlandırarak o hâdiselerin geçtiği günlerin ruhî buhranlarını tekrar yaşamama kifayet etti.

1938—1950; Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet İnönü'nün tek başına Türkiye'nin kaderini elinde tuttuğu, Tek Partinin değişmez Başkanı ve Millî Şef olarak tarihe damgasını bastığı devirdir. Şevket Süreyya, kendine özgü sürükleyici üslûbiyle bu devri, yani İnönü'nün tarihini yazıyor. Ele almadığı bazı önemli olaylar, eksiklikler, tek tük yanlışlıklar üzerinde durmadan kitabın bende yaptığı etki çok hazin olmuştur. İnönü'nün mutlak diktatörlüğü altında geçen bu devir, milletimiz hayatında kaybolmuş fırsatlar ve tehlikeli zikzaklarla dolu, mutsuz bir dönem olarak kitabta vesikalara bağlanarak tarihe mal edilmiştir. Vakıa bunu yaparken Şevket Sürlyya Aydemir, kendini de feda etmiştir. «Herşeyi vaktinde düşünmüş ve çözüm yollarını göstermiş olduğunu» ispatlarken, «Kadro ve inkılâp» kitabından başlayarak, (Kadro) dergisiyle mücadelesini yaptığı aşırı devletçi fikirlerin, bir idareci olarak devlette vazife aldığı sıralarda gerçekleşmesine çalıştığını ve Harp ekonomisi içinde iaşe sıkıntısı ve Varlık vergisi gibi utanç duvarlarının baş yapıcılarından olduğunu da ifşa etmşitir. Fakat bence bu sırrı ifşa etmiş olması, hâlâ doğruluğuna inandığı görüşlerindeki saflığa ve memleketsever duygulara dayandığından, samimî ve dürüst bir itiraftır. «İkinci Adam» kitabiyle Şevket Süreyya'nın asıl vesikalara dayanarak ifşa ettiği gerçek, mutlak diktatörlük kurduğu şu 13 senelik devrede İnönü'nün, tek söz sahibi olması dolayısiyll, idaresini eline aldığı bu memleketin, bir yönden tamamen aksi bir yöne doğru sürüklenmiş olmasında başlıca sorumlu olduğudur.

Bakınız Şevket Süreyya kitaında ne diyor:

«1942 yılı ortalarında idi. O yıl, İaşe Müsteşar Muavini olarak iaşe işlerine bakıyordum. Müsteşarlığa Hatay Valiliğinden Şükrü Sökmensüer getirilmişti. Eski bir kurmay ve İstiklâl Mücadelesinde Garp Cephesi kumandanlığının Kurmay Başyaveri ve nihayet Emniyet Umum Müdürü olarak Sökmensüer, hem İdarenin ve hem de partinin gözde bir elemanıydı. O sırada Ticaret Vekili, hem İnönü'nün sevdiği, hem

Partinin merkez yöneticilerinden olan Mümtaz Ökmendi».

«... Sabah güneş doğarken gözünü yeni güne açan her vatandaş, o gün sofrasına bir dilim ekmek koyup koyamıyacağını ve Ordunun yönetim mevkilerinde görevli her kumandan, o gün askerine ne yedireceğini;yemsizlikten kırılan hayvanlarına bir avuç yem bulup bulunamıyacağını; uçaklarına, motorlarına kaç günlük benzin ve motorlu vasıtalarına kaç tane yedek lâstik bulabileceğini kaygı ile düşünüyordu. Telefonlarımız, hattâ gecenin geç saatlerine kadar işliyordu. Hiç durmadan, şu validen ertesi gün halka dağıtılacak hububat kalmadığını, şu ordu donatım veya yönetim makamından, hayvanların yemsiz, asker erzakının yetersiz, vasıtaların âtıl hale geldiğini bildiren kaygılı haberler alıyorduk. Meselâ İzmir'de palamutun, küspenin una karıştırılmasını gerektiren tedbirler alınmak zorunda kalınıyordu. İzmir Valisi bana İzmir'de kasasını açarak «— İşte bütün fırınlardan çıkan bu» diyerek taşla moloz arası kara bir çamur parçası göstermişti. Hülâsa öyle olmuştu ki, hergün en az bin ton halk ve bin ton ordu ihtiyacı için hububat ve yem maddelerinin anbarlara girmesi lâzım gelirken, her akşam elimize gelen tedarik cedvellerinde bir gün ve bütün yurtta ancak iki tonluk bir tedarik yapılabildiği gösteriliyordu.» (1)

İKİNCİ Dünya Harbine girmemiştik. Biribiriyle ölüm-dirim savaşı yapan dev kuvvetlerin ikisi de bizden çekiniyorlar, ellerinden gelen yardımı yapmak istiyorlardı. Hele Uzak denizlerle bütün bağları kopmuş olan Mihver devletleri, bizden yiyecek, ham madde, maden ne bulursa alacak durumda idiler. İstesek onlar bize makine, malzeme, mütehassıs, para herşey vereceklerdi. Bomboş topraklarımızda yalnız makine ile hububat ziraati yapsak, pamuk üretimini çoğaltsak Karun kadar zengin olurduk. Bunlar olacak yerde Dünya Harbi patladı diye biz aç kalıyor; balçıkla karın doyurmaya çalışıyorduk. Memleketi bu hale getiren Harp değil, İnönü idaresiydi. İnönü daha 1930 da, Serbest Fırkayı yendikten sonra - Atatürk'ün hayatta olmasına rağmen - idareyi eline almış tek adamdır. 1930—1938 arasındaki devrin tarihi yazıldığı zaman görülecektir ki, İnönü bu dönemde memleket idaresindeki bütün sorumluluğu omuzlarına almış ve şüphesiz bütün gücü de nefsinde toplamıştı. 1942 de İzmir halkının çamur yemeye mecbur kalışı, 1930 da buğday buhranına çare aramayan, çare arayanları kendine düşman tanıyan ve milleti bu koskoca bereketli toprak üstünde aç kalmaya mahkûm duruma sokan İnönü yüzündendir. 1930 ile 1939 arasında, yani büyük dünya buhraniyle Büyük Dünya Savaşının arasındaki yıllarda Türkiye'nin dev adımlarla kalkınması mümkündü; son derece müstesna tarihî bir fırsat önümüze serilmişti. Avrupa'da sanayi buhranı dolayısiyle geri kalmış memleketlerin süratle sanayileşmesi, kalkınması işten bile değildi. Fabrikalarını söküp memleketimizde kuracak, gerek devletle gerek özel şahıslarla ortaklıklara girişecek birçok müracaatlar, teşebbüsler olmuştu. İş hayatının son derece canlanabileceği bir ortam kendiliğinden yaratılmıştı. Bu devirlerde eğer: **«Dünya buhranı bizim de buhranımızdır»** sakat düşüncesine yer vermesek, **«Türkiye ancak bu dünya buhranı varken kalkınabilir; bu fırsatta kalkınamazsa sonra sanayici ve kapitalist memleketlerin uydusu olmaktan asla kurtulamaz»** diyenleri dinleseydik, İkinci Dünya Harbi patlak verdiği zaman biz aç kalıp felâketlere sürüklenmez; refah ve zenginlik içinde bayram yapardık. 1930 ile 1938 arasında Türkiye, sözde altın karşılıklı istikrarlı para politikasiyle, özel teşebbüs ve sermayeye düşman olan, iş yaratıcı insanları «aferist, dalavereci, soyguncu» gibi karşılayan ve nihayet devletçiliği de bir iktisadî doktrin, bir rejim olarak değil, siyasî iktidarın iktisadî hayata el koyması ve bu hayatı memurlarla idare etmesi şeklinde ilkel bir devlet kapitalizmi olarak kabullenen zihniyetle, önüne gelen tarihî fırsatları kaybetti ve gerçek mânasiyle çöktü. 1939 da patlak veren Dünya Harbinden sonra ise memleketin idaresi değişmez Genel Başkan, Millî Şef ve Cumhurbaşkanı olarak Tek Adam İnönü'nün elinde, yukarıda da be-

(1) Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam, ikinci cilt, Sa.: 202

lirttiğimiz gibi büsbütün rayından çıktı ve çöküş son derece hızlı ve o nispette fecî oldu.

TÜRKİYE 1930 ile 1939 arasında kalkınabilirdi, çöktü. 1939 ile 1945 arasında dünyanın en zengin memleketlerinden biri olabilirdi; elinden tutulmaz ve devamlı yardım yapılmazsa ayakta duramıyacak hale düştü.

Savaş patladığı zaman memleketin değil harbe girmek, nefes alıp yaşayacak halde bile olmadığını Şevket Süreyya, kitabında uzun boylu anlatır. **«Dünya Harbine girmeyerek memleketi kurtardı»** diye İnönü'ye müstesna bir deha, bir ileri görüş atfedenler, Şevket Süreyya'yı okusunlar. Türkiye'nin harbe girmek ne haddi? Höt deseler ödü patlayacak haldeydi. Harp çıktığı zaman İnönü'nün yaptığı şey, hemen köylünün çift sürdüğü öküzü elinden alıp bu motorlu harp devrinde öküz arabalarından müteşekkil nakliye kollariyle gösteri yapmak, köylünün tohumluğuna, yiyeceğine kadar zahiresine el koymak ve en gürbüz çalışacak kolları seferberlik dolayısiyle askere almaktan ibaret kaldı. Hazinede para yok; seferberlik masrafları nasıl karşılanır? O zamana kadar istikrarlı para diye en verimli yıllarmızı kısırlaştırmayı ve memleketi tarihî fırsatlardan yoksun bırakmayı göze almış olan İnönü, Harp yıllarında enflâsyan politikasını bütün kötü taraflariyle destekledi. Merkez Bankası emisyoniyle, enflâsyon muslukları ağzına kadar açıldı. İnönü'nün devrinde memlekete yapılan en büyük fenalık, istihsal ve iş karşılığı para ve kredi hacmini çoğaltmak ve ayarlamak yoluna gidilmemesi; fakat istihlâk ve masraf karşılığı enflâsyon çukuruna düşürülmesidir.

Fakat İnönü, yapılanların doğruluğuna inanmıştı.

1930 da Serbest Fırkaya karşı, şimendiferin Sivas'a gelmesi dolayısiyle söylediği nutukda: **«Türkiye mutedil devletçidir»** dediği zaman ne kadar samimî ve dâvasına inanmış idiyse, 1965 de Partisinin bitmez tükenmez yenilgisi karşısında **«Ortanın solu»**na sarılmasında da o derece samimî ve inançlıydı. Yalnız İnönü, samimî ve inançlı olmasına rağmen dâvasında hiç bir zaman bilinçli olamadı. Neydi Mutedil devletçilik? Nedir Ortanın solu? İnönü bu sorulara daima politika ağziyle cevaplar verdi; ne olduklarını değil, ne olmadıklarını anlatmaya çalıştı. 1930 da Paşa'ya arkadaşları «Mutedil devletçilik sosyalizm midir?» diye sorarlarken verdiği cevap «Asla, sosyalizm değildir» di. Şimdi de Ortanın solu için söyledikleri aynı olmakta ve bunun sosyalizm olmadığını söylemekle yetinmektedir.

İnönü Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın çeşitli memleketlerinde iktidarı tekellerine geçirmiş olan millî şeflerden hiç birine benzemiyordu. Lenin, Stalin, Hitler, Mussolini, Tito, Franko hattâ Nâsır'la uzaktan yakından ilgisi ve benzerliği yoktu. Hiç bir doktrine kendisini ve hareketlerini bağlamamıştır. Mutlak otorite elinde olmasına rağmen, fikir plânında daima dış etkenler altında kalmış olduğundan, nev'i şahsına münhasır bir Millî Şef oldu. Bu saydığımız Şeflerden hepsinin kitabı ya da bir yönü vardır; gittikleri yollar bellidir. Fakat İnönü kitabsızdır ve hangi yola gittiğini ve gideceğini hiç kimse, hattâ kendisi dahi bilememektedir. İnönü'nün bu özelliği Şevket Süreyya'ca da kabul edilmiştir:

«İnönü hiç bir zaman topyekûn bir hamlenin adamı olarak görünmemiştir. Adına Hükümet denilen ve onun nazarında dokunulmaz bir hiyerarşi düzeni olan, az çok statik nizamın daima çerçevesi içinde kalmıştır. Klâsik mevzuatı, büyük dalgalar yaratacak müdahalelere daima tercih etmiştir. İnönü, biraz da kurulu düzen adamıdır ve ıslahatı ancak bu düzenin dar çerçevesi içinde arar. Cumhurreisliğinde İnönü, şekilci ve tekâmülcüdür.» (Sayfa:224)

İnönü böyle olacak yerde, millî şeflere özgü doktrin adamı olsaydı; devletçi ise devletçi, sosyalist ise sosyalist, özelci ise özelci, her halde bir şeyci olsaydı, kaderine hâkim olduğu memleketi bir tek yolda kalkındırma hedefine bağlanırdı. Bütün bunların hepsi iyi kötü bir çıkış, bir kurtuluş, bir kalkınma yolu olabilirdi. Sosyalist, devletçi, müdahaleci, liberal, kapitalist her rejim altında - millî şef idaresi olmak şartiyle - kalkınan mem-

leketler vardır. Ama bizim gibi her rejime açık her yola baş vuran, nereye gittiği belli olmayan dünyada bir tek kalkınmış memleket gösterilemez.

Doğrusunu söylemek gerekirse, Türkiye'de gerçek anlamda kalkınma, İnönü iktidarından sonra başlamış; fakat hem iktidara geçen demokratik Millî Şefin (Menderes'in) doktrini ve bir dünya görüşü olmaması, hem de karşısında İnönü'nün bulunması dolayısiyle bu kalkınma kısırlaşmış; mümkün olan hızı ve seviyeyi bulamamıştır. Türkiye'nin bu kaybolmuş devreleri atlattıktan sonra ancak şimdi yeni yeni kendine kalkınma için bir yol aramıya ve demokratik rejim içinde yön çarpışmalarının doğurduğu büyük zararlara katlanmaya mecbur kalması da hazin bir talihsizlik olmuştur.

İnönü, enflâsyon, deflâsyon, emisyon gibi basit terimleri bile Başbakan olduktan sonra bir banka müdürünün ağzından işiterek öğrendiğini itiraf eder. Selâhaddin Çam'ın Merkez Bankası Umum Müdürü olduğu sıralarda bir Bakanlığın bir yatırım için Merkez Bankasından kredi isteğini red etmesi üzerine, Başbakan bizzat Banka Umum Müdürüne gitmiş ve Onun: «Paşam eğer bu kredi verilirse enflâsyon olur« demesi üzerine «Ne demek enflâsyon?» diye sormuş olduğunu sayın Ecvet Güresin yazısında anlatır. Selâhaddin Çam'a göre enflâsyon son derece korkunç, memleketi batıracak şeydir!... O zaman tedavüldeki para 150 milyon lira idi. Karşılığı da sözde altın olarak mevcuttu. Para dediğin böyle olurdu!... O sıralarda (1933) Londra'da büyük devletler paralarını altın esasından ayırmak için bir konferans toplamışlar ve bizi de çağırmışlardı. Altın babası Amerika, İngiltere altından ayrılırken biz konferansta altın tezini savunmuş; elâleme de kepaze olmuştuk.

Altın karşılığı paramız olmadığî için hiç bir şey yapamıyorduk. «Buğdayı organize edelim, bir elden alıp satalım» diyenlerin karşısına hemen «Nerede para?» diye çıkılabiliyordu. Para olmadığı için hiç bir yatırım yapılamıyordu. 1930 da Dünya buhranı patlak verdiğinde şu mazereti de bulmuştuk: «Ne yapalım, duraklayacağız. Hele şu dünya buhranı geçsin; bu işleri sonra yaparız...»

İnönü'nün kısır para politikasından dönerek bu sefer tamamen açık ve çok tehlikeli bir enflâsyona gitmesi için, Selâhaddin Çam'dan başka bir etkenin altına girmesi ve Dünya Harbi çıkarak bütçenin açığa basılmış paralarla kapatılması zorunluğunun doğması gerekmiştir.

Türk milletinin Harbe girmiş milletlerden çok fazla sıkıntı çekmesi ve Harp yıllarında bütün ekonomik ve malî gücünü yitirmiş olması sebebi de, İnönü'nün doktrin adamı bir Şef olmamasındandır.

Bu devrenin en hayatî dâvamız iaşe meselesidir. Şevket Süreyya'nın anlattığı fecî durum kendiliğinden hazırlanmıştı. Çift hayvanlarına nakliye kolları kurmak için el konmuş, ve köylü delikanlılar da askere alınmıştı. Köylünün istihsal ettiği buğdaylar ve hububat devlet tarafından parasız ya da değerinden çok düşük bir fiatla alınıyordu. Köylü, ancak kendi ihtiyacı kadar mal yetiştiriyordu. Piyasada buğday 100 kuruş iken devletin verdiği 13.5 kuruştu. Köylü bu fiyata malını devlete vermiyor; fırsat bulursa serbest piyasada satıyordu. Bu satış, şiddetli tedbirlerle önlenmekte; konan kanunlarla köylü bütün malını devlete satmaya mecbur tutulmaktaydı. Fakat, Şevket Süreyya'nın dediği gibi, günde 2000 ton buğday almak gerekirken devletin ambarlarına ancak 2 ton mal girebiliyordu.

Bundan çıkarılan mâna şu idi. Köylü malını saklıyordu. Şu halde yapılacak tedbir açıktı: Çok ağır ceza koymak, köylünün malnı saklamaması için en sıkı tedbirleri almak. Emniyet Umum Müdürü ve kimsenin gözünün yaşına bakmayarak şiddetli hareketleriyle ün yapmış Şükrü Sükmensüer İaşe Müsteşarlığına getirildi. Bu zat değerli bir polis şefi, bir idareci, müstesna bir adam olabilir. Ama, iaşe işi şiddet ve zor kullanma işi midir? Yanına iktisatçı diye bizim Şevket Süreyya'yı da Muavin olarak veriyorlar. Şevket Süreyya, bir doktrin adamıdır ve doktrininin ne olduğunu da saklamadan yazılarında açıklamıştır. Yalnız yazısında değil, 1939 un başiyle 1947 sonlarına kadar süregelen (İktisat

Vekâleti Sanayi Tetkik Heyeti Reisliği) ve yine bu devirde (İaşe Müsteşar Muavinliği) vazifelerini yaptığı zaman, raporlar yazarak hükümete görüşlerini resmen de bildirmişti. Meselâ 28-10-1940 da Bakanlığa sunduğu raporda bir (İktisadî Büro) teşkilini teklif etmişti. Bu Büro şu hedefleri sağlamak için kurulacaktır (2)

— *Memleket menfaatleri bütün menfaatlere hâkimdir,*

— *Memleketin emrinde bulunan maddi, manevî bütün iktisadi imkânların kullanılışı tamamen ve kayıtsız olarak millî menfaatlere tahsis olunacaktır.*

— *Kâr zihniyeti yerine hizmet zihniyeti ikâme edilecektir.*

— *Maliyet ve satış fiatlarının serbest teşekkülü yerine devlet fiatları ikame edilmiştir,*

— *Fiatların tetkiki, tespiti ve kontrolu tek merkezde toplanmıştır,*

— *İktisadî tedbirlerin selâmetle cereyanını engelleyen her hareket düşman menfaatine hizmettir.*

BU CÜRETLİ proje «**Harp içinde tek merkeze karşı sorumlu, fakat tedarik, tevzi ve kontrol bahsinde gerekli yetkilerle cihazlanmış, yeterli bir merkezin kurulması için**» hazırlanmıştı. Bu ana prensipler altında memleket yepyeni bir rejime doğru devlet eliyle örgütleşerek gidecekti.

Şevket Süreyya, her zaman ihtilâlin karşısında bir adamdır. Türkiye'de istediği rejim değişikliğini Millî Şef'e ve Tek Parti iktidarına kabul ettirebilirse, herşeyin yağdan kıl çıkarılır gibi kolaylıkla kendiliğinden olabileceğine inanmıştır. Kadro ile yaptığı fikrî mücadele sayesinde zaten bir ortam hazırlamıştı ve kendisine güvenilerek Sanayi Tetkik Heyeti Başkanlığı, İaşe Müsteşar Muavinliği gibi devletin kilit noktalarında vazife verilmişti. Yolunda başarı kazanmasından, rüyalarının gerçekleşeceğinden birçok bakımlardan ümitliydi. Memlekette tek söz sahibi Millî Şef'in kendisi gibi düşündüğüne ya da bu konularda hiç bir şey düşünmediğine emindi. Sonra Harp dolayısiyle devlet müdahalesini alabildiğine genişletmek yolu açılmıştı, ve kendisi bu işin başına getirilmişti. Aracıların, tüccarın, özel teşebbüs ve sermayenin kökünden tasfiyesi ve yepyeni bir örgütleşmeye gidilmesi için bu bir fırsattı.

Yaptığı ilk deneme de başarılı olmuştu: Dokuma kooperatifleri kurdurmuş; iplikleri yalnız onlara tahsis etmiş; bu suretle «**Tezgâhlarda İlkçağ köleliği şartları içinde işçilerini çalıştıran tezgâh ağaları sessiz sedasız tasfiye edilivermişti.**» (Sayfa: 220) Meslekî teşekküller ihdası hakkında bir de muhtıra hazırlayarak, «**ihtiyaçların ve ham maddelerin dağıtılması, mamûllerin evsaf kontrolu, standartlar tespiti ve kontrolu, fiatların tespit ve murakabesi, teknik vasıtaların tedarik ve tevzii gibi hususlar için meslek ve esnaf teşekküllerinin kurulmasını**» teklif etmişti. Bu teşekküller «**Ortaçağda olduğu gibi, kendi işleriyle kendileri meşgul olacaklar**»; fakat hükümetin iktisadî icraatında muhatap ve vasıtalık vazifesi göreceklerdi. Köylerde de böyle örgütler kurulacaktı. Köylerde «**iktisadî siyasete muhatap olacak şahısların ve örgütlerin acele yaratılması**» lâzımdı. Meselâ «**Subaşılıklar kurulabilir ve bunların birer iktisadî köy önderleri ve komiteleri şeklinde harekete geçmeleri düşünülebilirdi.**» Aracılar her yerde ve her alanda kökünden tasfiye edilmeliydi. Meselâ «**Mahsulatı ardiye vergisi bile** - ifadeye bakılırsa Şevket Süreyya çok yerinde bulmaktadır - **eski Âşar geleneklerinin bir ihyası gibi düşünülmüş; köylünün elinden alınan buğdayların muhafazası ve sevkinde özel kişiler vazifelendirilmişti**». Bu derleme ve sevk işleri hükümetin iktisadî ve malî teşkilâtı ve köy iktisadî komitelerinin el birliği ile pekâlâ ve en zararsız şekilde yürütülebilirdi.

Şevket Süreyya harp ekonomisini kurma çabası altında, iktisadî kurtuluş dâvasında ileri devletçi bir rejimi «**sessiz sedasız**» kurma programını İktisat Vekili (merhum) Hüsnü Çakır vasıtasiyle Bakanlar Kurulundan geçirmek için çok çalışmış; fakat sonunda:

«**Hükümette 17 Vekil var; bu 17 Vekil 17 ayrı dil konuşuyor**» cevabını almış olduğunu kitabında yazar. Fakat buna rağmen yine ümidini kesmemiş ve bütün

(2) İkinci Adam, ikinci cilt, Sa. 219

Harp senelerinde işgal ettiği önemli vazifelerde, kurulmasını istediği yeni rejim şartlarını hazırlamak için bütün zekâ ve maharetini kullanmıştır.

1942 yılı nispeten iyi bir mahsul senesidir. Yeni rejim ancak böyle bir uygun senede, fazla sarsıntı ve şikâyet doğurmadan kurulabilir. Şevket Süreyya hemen bir rapor hazırlamış; o zaman Ticaret Vekili olan Mümtaz Ökmen kanaliyle Başvekil Refik Saydam'a sunmuştur. **«Bu raporda bütün fiat problemleri, fiat stopajı ve gerekli malî tedbirler, toprak mahsullerinin aynı vergi mevzuu, tedavüldeki fazla parayı geri çekme yolları, ziraî şirketler ihdası, çiftçi kooperatifleri, inşaat şirketleri, tedavül işlerinin tanzimi vesaire gibi A'dan Z'ye kadar temel konular, etrafiyle ve tekliflere esas olacak şekilde işlenmişti».** (Sayfa: 222)

Bir komisyon tarafından incelenerek bazı tadillerle benimsenen bu raporla (merhum) Başvekil Refik Saydam'ın büyük Millet Meclisinde:

«— Bu devletin A'dan Z'ye kadar her yeri bozuktur ve tepeden tırnağa değişmelidir» demesi arasında bir ilgi kuran Şevket Süreyya, Refik Saydam'ın, ölümiyle biten İstanbul seyahatine gitmezden evvel, vekâletteki odasına gelerek kendisine: **«— Sen şunları bana hele bir daha anlatsana!»** dediğini de hoş bir fıkra olarak kaydetmektedir.

İki yüzkarası olan Mahsulatı ardiye» vergisiyle, «Varlık vergisi»nin konmasında ve uygulanmasında başlıca rol oynadığını kitabında ifşa eden Şevket Süreyya'nın, dâvasını yürütebildiği süre, özel teşebbüse, özel sanayie karşı vazifesi gereği aldığı önleyici tedbirlerle harp ekonomisi kurma vesilesinden doktrini açısından hayli yararlanmış olduğu da kimsenin meçhulü değildir. Bu devrelerde fabrika kurmak hakkı fiilen devletin tekeline girmiş gibiydi.

İnandığı rejimin idealist savunucusu ve tatbikatçısı olarak, mutlak etkisi altına koyduğu «Sen şunları bana bir daha anlatsana!» diye ona teslim olan Başvekil Refik Saydam'ın beklenmedik ölümü, Şevket Süreyya'yı çok sarsmış ve işinden ayırmıştır. Kitabında bu olayı şöyle anlatır:

«... Başvekilin ölüm haberi Ankara'ya gelince herşey birden değişti. Başıboşluğun, murakabesizliğin havası bir anda herkesi ve her yeri sardı. Yeni bir Kabine kuruldu: Teşkilât düzeni değişti. Ben de işimden ayrıldım. Meselâ yeni Ticaret Vekili Behçet Uz, hattâ askerî bir uçakla Ege bölgesine uçarak, İzmir'de seçmenlerine yeni bir hürriyet ilânı gösterisinde bulundu. Eski kayıtlar, murakabeler kaldırıldı. Buğday ihracına karar verildi. Ama buğday 13.5 kuruştan 100 kuruşa doğru, zeytinyağı 80 kuruştan 350 kuruşa kadar çıktı. Halbuki devletin kontrolunda 85 kuruştan 16 milyon kilo bir stok teşkil edilmiş bulunuyordu. Bunlar da serbest bırakıldı. İşte bu yeni hürriyet havası içerisinde harbe girmek zorunda olsaydık, sanıyorum ki, olacak şey sadece karışıklık, haksız kâr yağması, düzensizlik ve açlıktı. Yani açlarla yeni milyonerlerin devri başlayabilirdi. Tabiî bu harbin sonunda bir Türkiye kalabilecektiyse?» (Sayfa: 224).

Şevket Süreyya der ki:

«Türkiye'nin belki enflâsyonist, fakat her halde üretimi de artırıcı bir fiat başıboşluğu ile, mümkün olduğu kadar bir fiat stopajı yollarından birini seçmesi zorunda olduğu günler... Yani fiatları başıboş bırakmakla bilhassa zarurî ihtiyaç maddelerinde fiatları mümkün olduğu kadar dondurmak yollarından birini tercih karşısında kaldığımız günler...»

Bu iki yoldan ikincisi seçilmiş, sonsuz başarısızlığa uğrayarak halk etmek yerine çamur yiyecek, Ticaret Vekili intihar edecek kadar acıklı bir duruma düşülmüştü. (Şevket Süreyya kitabında Mümtaz Ökmen'in intihara kalktığını yazar). Bu devrede harbe girmek zorunda olsaydık, olacak şey felâketti. Bıçak kemiğe dayandığı için bu yolun yüzde yüz aksi olan birinci yol seçilmiş, serbestiye geçilmiştir.

JANDARMA dipçiğiyle, açlıktan kan ağlayan köylünün ambarından yiyecek buğdayını yok pahasına alan, herşeyine el koyan, fiatları donduran devletçi bir rejimden, her şeyi serbest bırakan liberal bir rejime geçiş bir günde oluvermişti! Devleti A'dan Z'ye kadar değişti-

recek en koyu bir devletçiliği uygulama kararıyle İstanbul'a giden Başvekil, orada ansızın ölüverince rejim de hemen değişivermiş; en sol uca gitmeye hazırlanılmışken en sağ uca geçilmişti.

Başka memleketlerde bu kadar büyük değişiklik için ihtilâller yapılır; iktidarlar devrilir; şefler değişir; memleket alt üst olur. Bizde hiç bir şey olmamış; sadece bir kabine değişikliği olmuştu. Bütün idare Millî Şefin elinde olduğu için bu değişikliğin de bir kıymeti yoktu. En koyu devletçi bir rejimden en liberal bir rejime geçme kararını Millî Şef vermiş olmalıydı.

Ne bugün, ne de tarihin hiç bir devrinde ve diktatörlükle idare edilen hiç bir memlekette böyle olaya tesadüf edilemez. Keşke İnönü, Şevket Süreyya'ya teslim olsaydı ve onun gösterdiği yolda yürüseydi!... Ya da Behçet Uz'un temsilciliğini yaptığı bizim Mançesterimiz İzmir'in liberalizmine bağlansaydı!... Bu yollardan her biri iyi kötü bir yere çıkardı. Fakat İnönü çıkmaz batak yollar seçmeyi tercih etti; dışında kaldığımız ve sarsıntılarından yararlanarak Karun kadar zengin olabileceğimiz bir harp dolayısiyle dünyanın belki başka hiç bir halkının çekmediği ıztıraplara milletimizi sürükledi.

Şüphesiz Türkiye'nin bu felâketli durumu en azından 1930 lardan başlayarak hazırlanmıştır. Buğday fiatlarının 1930 da 13 kuruştan 4 kuruşa düşmesi ve bu düşüşün 1938'e kadar devamı, (3) gerek bu yüzden ve gerek sanayi mallariyle tarımsal mallar arasında doğan korkunç fiat makasının insafsızca işlemesi gibi nedenler yüzünden, Türk köylüsü fakrın ve sefaletin uçurumuna sürüklenmişti. İkinci Dünya Harbi başladı diye seferberlik ilân olunması, köylünün çift hayvanının bile müsaderesi, yüzbinlerce müstahsil kolun askere alınması, buğdaylarının jandarma dipçiğiyle elinden alınarak köylünün aç bırakılması ve nihayet enflâsyon. Bütün bu olaylar zinciri, İnönü'nün eseri olarak tarihe geçecektir. Her adımda sorumluluk, yalnız ve tek başına Onun omuzlarına yüklenmektedir.

İnönü, doktrini olmayan, gideceği yolu el yordamiyle tâyin eden, bir yönden tamamen aksi başka bir yöne kolaylıkla dönebilen bir hükûmet adamı (Çünkü Şevket Süreyya'nın da itiraf ettiği gibi İnönü bir devlet adamı olamamıştır. Sa: 220) olarak fikre ve tenkide karşı tahammülsüzlüğü ile de tanınmıştır.

Millî Şef olduğu devre, en ağır cezaları fikir satıcılarına vermiştir. 1930 da (Buğday Ofisi kuralım; fiatları köylüye idare edecek ve buğday istihsalini teşvik edecek seviyede tutalım) diye raporlar veren, kitablar yazan adam, bu yüzden İnönü'nün gazabına uğramıştı. Şevket Süreyya arkadaşımın buğday dâvasına kitabında yer vermemiş olmasının sebebini anlayamadım. Yine 1930 lardan sonra kısır bir para, bir bütçe politikası güdülmesine karşı yapılan fikir mücadelelerinden bahsetmemiş olmasını da kitabında rastladığım noksanlardan biri olarak kaydedebilirim.

İnönü çok mahdut çevresinden etkilendiği fikirleri kendisine mal edince **bu görevinde kıskanç ve her türlü müdahalelere karşı azami derecede titiz olmuştur»** (Sayfa: 210). Fikir ve hareketlerinin herkes tarafından ve her yerde beğenilmesini ve öğülmesini beklerdi. Başbakan ve Cumhurbaşkanı olarak yurdu dolaştığı zaman, her gittiği yerde bu vazifeyi yapacak ekiplerin hazırlandığı çok söylenmiştir. Bunun bir söylenti değil, hakikat olduğu da, bizim gibi o devrin içini dışını bilerek yaşayanlarca bilinmektedir. Hattâ en buhranlı zamanlarda bile İnönü kimseden kötü söz ve şikâyet işitmeye tahammül edemezdi.

İaşe sıkıntısının en yüksek seviyesini bulduğu, şehirlerde ekmek yerine çamur yendiği ve köylüye «buğday vermiyor, saklıyor», baskı yapıldığı sıralarda Orta Anadolu'nun buğday bölgesinde yaptığı bir gezide geçen şu olay İnönü'nün karakterini canlandırmaya yeter:

Bir ilçede kuraklıktan mahsul son derece fena olmuş. Köylü, değil hükûmete verecek, yiyecek ve ekecek kadar bile buğday elde edememiş. Fakat bunu dinlemiyorlar, «saklıyor» diye köylünün elin-

---

(3) Şevket Süreyya kitabında 1938 ortalamasına göre buğday, müstahsil bölgelerde 4-26 kuruştur, der. Sayfa: 226

deki buğdayları bile almaya çalışıyoralrmış. Kaymakam Valiye yazmış; Vali Ankara'ya yazmış; kimseye dert dinletememişler. Nihayet o sıralarda Cumhurbaşkanı, yanında kalabalık maiyetiyle o bölgeye gelmiş. Bunu fırsat bilerek şosede halk kadınlı erkekli İnönü'nün otomobilinin önüne çıkmışlar:

«— Açız Paşam; kış gelince bütün yollar kapanacak, burada açlıktan kırılıp gideceğiz. Bizden buğday almayın» diye yalvarmışlar.

İnönü durumdan müteessir olmuş. Hemen geri dönerek köy odasına gitmiş ve yanındakilere bu işin tahkiki için şu emri vermiş:

«— Kim teşvik etti bu köylüleri?»

Halk şikâyetinin doğru olup olmadığı noktasında hiçbir inceleme yapılmadan yalnız Şefin emrettiği nokta araştırılmış, ve sonunda hiçbir yere dert anlatamayan kaymakamın nihayet köylüye:

«— İşte en büyüğümüz geliyor, derdinizi ona söyleyin» dediği sabit olduğundan Vekâlet emrine alınmasiyle mesele halledilmiş.

İnönü'nün Millî Şeflik devri, yukarıda da belirttiğimiz gibi, çok fırsatlar kaybettiğimiz mutsuz bir dönem olarak tarihe geçecektir. Ancak bunda bütün sorumluluğu İnönü'nün omuzlarına yüklemek belki haksızlıktır. O'nun Başbakan ve Millî Şef olarak Yeni Türk Devletinin kuruluşunda ve en az 25 yıl yönetiminde ne kadar büyük hizmetleri dokunmuşsa, yaradılışına ve formasiyonuna bağlı olarak işlediği hatalar da o derece büyük olmuştur. Ancak bu devrenin şartları ve idaresini ele aldığı toplumun bünyesi ve niteliği gözönüne alınırsa, sorumlulukta O'nu tek başına bırakmanın doğru ve haklı olmayacağını söylemek mümkündür.

Sömürge ve yarı sömürgelerin bağımsızlığı ve Batıya karşi direnme hareketleriyle birlikte batılılaşmaları dâvası klâsik doktrinlerden birine saplanarak çözümenlemezdi. İnönü, yeni bir kuruluşun yapıcısı ve yöneticisi olarak Türk fikir hayatında hiçbir orijinal, bize özgü bir malzemeye rastlayamadı. İlimcisi, politikacısı, idarecisiyle aydın azınlık bu kuruluşa, denebilir ki, hiç yardımcı olmadı. Tersine ya pasif mukavemet göstererek hareketi köstekiemek, ya da Şefe kızarak onu etkisi altına almak çabası içinde fikirden ziyade politika yaptı.

Sızan veya etkileyenler Ona fikirlerini malettikten sonra, politikadaki güçlerini İnönü'den aldılar. Bugün dahi politika alanında İnönü, etkilendiği belirli bir

akımın tek dayanağı olmuştur. CHP Kurultayı ve Parti Meclisinin her toplanışında İnönü'den ilham aldıklarını bildiriyle açıklamaları, hâlâ Onun tarihî kişiliğinin sömürülmek istenmesindendir.

Belki bugüne gelmek için böyle zikzaklarla dolu ve önümüze gelmiş fırsatları kaybettiğimiz bir dönem yaşanması tarihî bir zaruretti. Fakat artık bu dönem geçmiş; şimdi Türkiye'de memleketin kendi şartlarına ve milletimizin bünyesine ve özelliklerine uygun olduğu iddiasıyla belirli yönlerde politikalar çarpışmaya başlamıştır. Bize göre İnönü, bu sahadaki rolünü şerefi ve sorumluluğu ile birlikte tamamlamış; büyük tarafları ve hatalı yönleriyle birlikte Tarihe malolarak istirahata hak kazanmıştır.

İnönü, taşıdığı sorumluluğu ileride Tarih karşısında birçoklar ve birçoklarımızla paylaşacak dahi olsa, bugün çoğunluk halkın gözünde yeniden iktidara gelmesinden korkulan bir adam olmaktan kurtulamaz. Halk Partisinin durmadan oy kaybetmesi nedenlerinin başında hiçbir şeyin, hiçbir kuvvetin silemiyeceği anlaşılan bu korku gelmektedr. Bu büyük adamımızın siyasî mücadelede devam ederek tarihî mirasından arta kalanları da harcayıp yitirmemesi için artık bu korkunun yeri kalmadığını fiilen isbat etmesini temenni ederiz.

Sanayi:

Pamuklu mensucat ve ihracat dâvası

Yazan : Ömer ALAGEYİK

KAPASİTE

Türkiye pamuklu mensucat sanayiinin bir milyon "İğ"e ve yirmi bin dokuma tezgahına ulaşan kurulu tesislerinin kapasitesi (755) milyon metre üretme gücüne sahiptir. (Planlama Teş. 1966 envanter çalışmaları).

Bu kapasite ,günde 22,5 saatten üç ekip ile (300) iş gününde (6750) saatlik fiilî iş gücünün ifadesidir. Bu miktar üretme imkânına sahip olan tesislerden alınan fiilî üretim miktarı ise (550) milyon metreden fazla değildir.

Kapasiteden istifade derecesinin düşüklüğü, üretme zorlukları veya sair imkânsızlıklardan ileri gelmekten değildir. Bunun tek sebebi, tüketme gücünün yetersizliğidir. Üretimin ancak tüketim miktarı kadar olması en tabiî iktisadî bir kaidedir. Tüketilemeyen bir mal üretilmez, stok'a imalât yapılmaz. Aksi halde daimâ büyüyen hareketsiz bir sermayenin faiz yükü altında ezilmek mukadderdir.

TÜKETİM

Türkiye'nin pamuklu mensucat tüketimi, satınalma gücünün yeterliği ile orantılı olarak şu şekilde hesaplanır: Ferd başına isabet eden harcanabilir millî gelirin pamuklu mensucata ayrılabilecek kısmı (%5) miktarıdır. Avrupa standartlarına göre ve memleketimiz için de kabul edilmesi gereken bu (%5) in % (0,6) ı pamuklu trikotaja ve % (4,4) nisbeti ise pamuklu dokumaya tahsis edilir. Türkiyemizin 1967 harcanabilir, millî tutarı (66,5) milyar lira olacağı Planlamaca hesap edilmiş olduğuna göre pamuklu dokumaya ayrılabilecek miktar (2.926) milyon liradır.

Yine 1967 yılında pamuklu imalât çeşitlerinin ortalama rayiç metre fiatı (470) kuruş olduğu cihetle memleketin (İktisadî Tüketme Gücü) azamî (622) milyon metre olacaktır.

Binaenaleyh (755 — 622 = 133) milyon metrelik bir kapasitenin yurt pazarlarında değerlendirilmesine maddeten imkân yoktur.

Şu halde işbu (133) milyon metre civarında olan kapasite fazlasının tüketilmesi için pazar aramak lâzımdır ki bu da sadece (YABANCI PAZARLAR)dır.

PAMUKLU İHRACATI

Yurd içinde tüketemiyeceğimiz bu — yuvarlak olarak — (130) milyon metre pamuklu için, kalite ve miktar bakımından dış pazar bulmakta hiç güçlük çekilmiyecektir. Nitekim bu pazarlar ayağımıza kadar gelmekte ve mamullerimize alıcı olmaktadırlar. Ancak (FİAT) hususunda rakip ülkelerle ferd olarak da firma, toplu teşekkül olarak da mücadele etmek imkânı yoktur. Maliyetlerimiz, rakiplerimizin satış fiatlarından, elde olmayan sebepler yüzünden çok yüksektir. Meselâ, ELEKTRİK, AKARYAKIT, İŞÇİLİK, FAİZLER gibi giderler yabancı memleketlerden birkaç kat yüksektir. İşçiliklerde gizli pahalılık, verim düşüklüğünden ileri gelmektedir. Bunlara ilâveten rakip ülkelerin, ihracat yapan sanayilerine tatbik ettikleri devlet yardımının da katılması ile aradaki fark bir kat daha büyümekte ve pamuklu mensucat ihracı imkânsız hale gelmektedir.

İHRACATI TEŞVİK

Kalkınmanın başlıca şartlarından bu-

Yeni Sözcükler...

TÜRK dilinin zenginleşmesi, ulusal dâvamızdır. Birçok kelimeler eksiktir, ya Arapçasını ya da Lâtince ve Frenkçesini kullanıyoruz. Bu bakımdan dilimize yeni sözcükler (kelimeler) eklemeye çalışan Türk Dil Kurumunu kutlarız. Biz de yazılarımızda karşılığını buldukça bu sözcükleri kullanmaya çalışıyoruz. Ama gel gelelim; içlerinde öyleleri var ki, kullanmak şöyle dursun, okurken ya da dinlerken tüylerimiz diken diken oluyor. Dilimizin inceliği bozulduğu gibi, mâna da çıkmıyor.

İşte Kurulun çıkardığı "Türk Dili" dergisinin Haziran sayısındaki sözsüklerden bir kaçı:

Bezek = Süs (tezeki hatırlatıyor)
Bezeme = Süsleme (neye Bezekme değil?)
Çağrışım = Tedaî
Erek = Gaye
Ezgi = Melodi
Öge = Eleman
Sayrılarevi = Hastahane
Kötücül = Bedbaht.

Bu uydurmalar çok kötü. Dil Kurumu erekine varmak için bezek getireyim derken dilin ezgisini bozan kötücül bir iş yapıyor.

Besbelli ögesi yok!...

lunan, ÜRETİM'i arttırmak ve "İHRACAT"a yönelmek ve hız vermek zorunda olan bizim durumumuzdaki ülkelerin, ihracatı teşvik etmek ve mümkün kılmak için hiç bir fedakârlıktan kaçınmadıklarını ve bu sayede kısa zamanda çok büyük hamleler yaptıklarını görmekteyiz.

Ezcümle İsrail, uzun zamandanberi, ihracat yapan sanayicisine, yurda getirdiği dövizin, başlangıçta % 75 inden başlayarak zamanla ve ihracatın inkişafı ile orantılı olarak merdivenli bir iniş ile % 15 tutarına kadar olan kısmını kendi ihtiyacına ve emrine terk ve tahsis etmektedir İtalya ve Pakistan da bu konuda çeşitli sistemler tatbik etmektedirler. Bazı memleketler de ihracatı geliştirme ve teşvik amaciyle, ihracat gelirlerinin vasıtasız vergilerden muaf tutulması gibi malî tedbirlere de baş vurmuşlardır. Meselâ, Japonya'da ihraç edilen malların önemine göre muafiyet sınırları genişletilmekte veya daraltılmaktadır. Üretim vasıtalarının ihracına daha yüksek muafiyet tanımakta, tüketim mallarına ise daha düşük nisbet tatbik edilmektedir.

İrlanda'da ise bu konuda daha geniş bir uygulama vardır. Burada ihracatçı sanayiin kuruluş yerine göre muafiyet süresi tesbit edilmiş oluyor. Meselâ İrlanda'nın "Chanon" bölgesinde kurulu bir müessese ister doğrudan doğruya orada imâl etsin, isterse yarı mamûl bir mala ek bir işlem yapsın ve hattâ isterse o bölgeye ithal edip sonradan hiraç etsin, bu suretle sağladığı bütün kârları gelir ve kurumlar vergisinden tamamen muaf tutulmaktadır. Bu bölgede muafiyet süresi 1958 yılından başlar 1983 sonunda biter. Bu bölge dışında — serbest bölge — kurulu müesseseler için bu süre on sene kabul edilmiştir ve muafiyete giren kârlar da bu konunun meriyetinden sonra ihracat artışının sağladığı kârlardır. Bu kârların gelir ve kurumlar vergi muafiyeti de kademeli olarak birinci sene %80, ikinci sene %65 ve müteakip yıllarda %15 e kadar inmektedir.

Avustralya'da ise bu muafiyet statüsü tamamiyle değişiktir. Bu memleket de, ihracat için lüzumlu propaganda, reklâm sergi, piyasa araştırması, numune yollama gibi masraflara sarfedilen beher Avustralya lirasına karşılık iki Avustralya liralık bir vergi muafiyeti kabul edilmektedir.

İtalya'da, güney bölgesinin kalkınmasını sağlamak amaciyle bu bölgede kurulu sınaî faaliyetlerin kârlarının bir süre için vasıtasız vergilerden muaf tutulması gibi yatırım teşvikini sağlayan tedbirler alınmıştır.

FİİLİ DURUM

On senedenberi devamlı şekilde uyarmalara, ısrarlı istek ve ricalara rağmen bu gibi devlet teşvik ve yardımından mah-

rum kalan Türkiyemiz pamuklu sanayiinin son beş yıllık pamuklu üretimi ile bu süredeki ihracatı, Devlet Planlama Teşkilâtı kayıtlarına göre şöyledir.

	ÜRETİM (1000 Metre)			İHRACAT	
	Özel Sek.	Kamu S.	Toplam	(1.000 metre	Milyon TL.)
1961	361.000	158.541	525.541	5.900	8,4
1962	375.000	158.208	533.208	5.800	7,4
1963	387.993	160.167	543.260	11.500	13.8
1964	385.988	169.011	554.999	20.000	25,4
1965	418.025	180.747	598.772	17.000	22.4

Bu tablonun tetkikinde dikkat nazarımızı çeken önemli nokta, üretimdeki seneler arasında beliren artış nisbeti, nüfus artışından daha düşük olmuş; fakat bu beş sene zarfında toplu artış nisbeti % 14 ü bulmuştur ki bu da aynı sürenin nüfus artışına uygun ve hattâ bir miktar da geçmektedir.

İkinci bir nokta da beş sene zarfında ihraç edilen mamûlün beher metre ortalama fiatı (129) kuruş civarında olmuştur ki, bu da ihracatın tamamen ham beze inhisar ettiğini gösterir. Bu devre içinde ihracatımız, muvazenesiz bir seyir takip etmiş, 1964 de bir miktar yükselmiş olan ihracat, 1965 de tedbir ve teşvik noksanlığı ve şahsî gayret ve çabalarla bu seviyeye kadar yapılabilen ihracata devam imkânı kalmayışı ve iç piyasanın da iştahı durumu karşısında gerilemeğe başlamıştır. En yüksek ihracat yılında sağlanan (25,4) milyon liralık ihracat, (2,5) milyarlık iktisadî üretimin sadece % (1) ini teşkil eder ki sözü dahi edilmiyecek kadar küçük bir nisbettir.

Diğer kalkınmakta olan ülkelerin tatbik edegelmekte oldukları teşvik unsurları Türkiyemizde de tatbik edilmiş olsaydı bugün (130) milyon metrelik bir kapasiteyi değerlendirmek mümkün olur ve bu sayede yurda en azından (60) milyon dolar kazandırılmış olurdu.

Bundan başka satılamadığı için imâl de edilmeyen bu miktar kumaşın imâli mümkün olur, bu sayede yine en azından (10.000) işsize iş sağlanmış olur ve ortalama (50.000) vatandaşa geçim sahası yaratılmış olurdu.

HAM PAMUK İHRACI

Pamuklunun ham maddesi olan pamuğumuzu ihraç etmek, yarı mamûl veya mamûlünü ihraç etmekten çok daha mümkün ve kolaydır. Binaenaleyh, pamuk ihracından bir miktar döviz sağlansa dahi bununla yetinmemek ve hattâ memnun olmamak lâzımdır. Pamuğumuz ortanın üstünde bir kaliteye maliktir. Yabancı alıcısı çoktur. Ancak bir kilo pamuk yerine bunu işleyerek bir kilo pamuktan yapılan mamûlü sattığımız takdirde (100) puan yerine (241) puan döviz getirilecektir. Bu suretle bir kısım işçilik, malzeme ve kira, amortisman ve faizler gibi masraflar da ihraç edilmiş, dövizle değerlenmiş olacaktır. Ham pamuktan itibaren sıra ile, pamuk için alınacak (100) ünite dövize karşılık aynı miktar pamuktan yapılmış iplik için (127) ünite ve yine aynı miktar pamuk ile yapılmış (Ham bez) için (186) ünite veya mamûl hale gelmiş pamuklu bez için (241) ünite döviz sağlanmış olur.

Demek oluyor ki geniş ve modern pamuklu tesislerine sahip olan ve % (20) nisbetinde tüketim fazlası kapasiteye de malik bulunan bir sanayi memleketinde ham pamuk ihracı, müsamaha ile karşılanamıyacak hatalı bir harekettir. Pamuk yerine aynı miktar pamuklu mamûlü satabilmek için yapılacak teşvik ve malî külfet nekadar geniş olursa olsun yine de Hazineye önemli bir ağırlık olmıyacaktır. Bilâkis bir taraftan beklenmeyen ve ihraç edilmedikçe de yapılmayacak olan bir istihsalin getireceği fazla döviz, diğer taraftan bu istihsali meydana getirecek insan gücünün değerlendirilmesi ile Hazineye beklemediği bir vergi kaynağı yaratılmış olacaktır.

NETİCE:

Netice olarak, Türkiyemiz pamuklu mensucat sanayiinin bugünkü durumunu

sağlam temele oturtmak ve geleceğini emniyet altına almak için senelerdenberi sözle, yazı ve raporlarla üzerinde ısrarla durduğumuz ve fakat yetkili makamlara bir türlü duyuramadığımız ihracatı sağlama tedbirleri arasında bu kerre İstanbul Sanayi Odası İhracat Danışma Kurulunca tesbit edilmiş olan aşağıda sıraladığımız (5) maddelik teşvik ve yardım tedbirlerini bir kere daha Devlet otoritelerinin dikkat nazarlarına sunuyoruz:

1 — 261 sayılı ihracatta vergi iade kanununun gayesine uygun bir şekilde yürümesini sağlamak.

2 — İhracatta vergi muafiyeti sistemini kabul etmek.

3 — Kredili ihracata imkân ve müsaade vermek.

4 — İhracatı ile döviz getiren sanayiciye % (30) nisbetinde özel ithalât hakkı tanımak,

5 — İhracat yapan sanayide hızlandırılmış amortisman tatbiki

gibi şimdilik (âcil) bir tedbir olarak düşündüğümüz şu (5) maddelik teşvik ve yardımın tatbikinde tereddütlere devam edilir ve (menfaati Hazine) endişesiyle altın yumurtlayan tavuktan bir avuç yem'in kıskanılmasına devam edilirse bundan sonraki pişmanlık fayda vermeyecek, memleket kapısına kadar gelmiş olan milyonlarca dolara planlı kalkınma devresinde iltifat göstermiyen ve senelerdenberi bu uyarmalara kulaklarını tıkayan memleket idarecilerinin vebellerini Türk Kamuoyu hiçbir zaman affetmiyecektir.

39. Oturum :

Anayasa Sosyalizme kapalı mıdır ?

OTURUMA KATILANLAR : Biz — TİP Lideri — İlimci Profesör — CHP li Prof. — Tarihçi — Sosyalist Aydın — Hukukçu — Sosyolog — Sosyalist Prof. — İktisatçı.

BİZ — Cumhurbaşkanı sayın Cevdet Sunay'ın 27 Mayıs ihtilâlinin yıldönümü dolayısiyle Türk milletine hitaben yayımladığı Mesaj'da "millet hayatında bir zümrenin veya sınıfın hâkimiyet ve iktidarını öngören aşırı akımlara Anayasanın kapalı olduğunu" belirtirken, komünizm ve faşizmle birlikte sosyalizmden de söz etmesi hayli tepki uyandırdı. "Anayasa komünizme kapalıdır ama sosyalizme ardına kadar açıktır" diyen aşırı solcularımız, sosyalizm deyimini Anayasanın yasakladığı komünizm anlamına kullanıyorlar. Sayın Sunay'ın kasdettiği sosyalizm bu olsa gerektir. Şu halde önce sosyailzmden ne mâna anladığımızda fikir birliğine varmalıyız. Eğer bu terimin herkesçe kabul edilen bir anlamı varsa o zaman sosyalizme Anayasanın açık mı, yoksa kapalı mı olduğunu tespit edebiliriz.

İşte bu Oturumumuzda sosyalizmin ne olduğunu ve ne olmadığını araştıracağız. Bakalım aramızda bir fikir birliğine varabilecek miyiz? Oturumumuza çeşitli görüşlere ve doktrinlere göre sosyalizmi manâlantıran değerli misafirlerimiz de katılıyor. Usulümüze uyarak önce onları dinleyeceğiz. Kendilerinden şu birkaç soruya cevap vermelerini rica ediyoruz:

1 — Sosyalizm nedir, komünizm nedir? 2 — Ferdî mülkiyet rejimi altında sosyalizm olabilir mi; yoksa üretim vasıtalarının mutlaka kamulaştırılması mı lâzımdır? 3 — Kapitalizmden sosyalizme geçmek için zorlama gerekmez mi? Yani iktidara ihtilâl olmadan demokratik yollarla, halkın oylariyle geçilebilir mi ve geçildikten sonra bu yollar eskisi gibi açık tutulabilir mi?

TİP LİDERİ — Cumhurbaşkanı sayın Sunay'ın, Anayasanın sosyalizme kapalı olduğunu 27 Mayıs yıldönümü mesajlarında belirtmeleri hayret ve esef uyandırmıştır. Sosyalizm her yerde konuşulan, özlenen bir şeydir. Batı dünyasının içine girmiş isek, sosyalizmi yasaklamayı düşünemeyiz. Zaten buna da kimsenin, hiç bir kuvvetin gücü yetmez. TİP bir sosyalist partidir ve Türk parlamentosunda temsil edilmektedir. Böyle olduğu halde devlet başkanının, sosyailzm Anayasaya kapalıdır demeleri, bu Partinin Anayasa dışı bir kuruluş olduğunu söylemek olur ki, asıl Anayasaya aykırı olan böyle bir beyanda bulunmaktır.

BİZ — Müsaadenizle, konumuzun dışı-

na çıkmamanızı rica edeceğiz. Sayın Sunay'ın demecine karşı cevabınızı verdiniz. ve bu konudaki görüşleriniz de burada bulunanların hepsince bilinmektedir. Lûtfen sorularımıza cevap veriniz.

TİP LİDERİ — Sorduğunuz şeylere vereceğimiz cevap ta sizce bilinmiş olmalıdır. Partimizin programı, tümen tümen demeçlerimiz var. Sorularınızın hepsi buralarda cevaplandırılmıştır. Neye tekrar soruyorsunuz?

BİZ — Politika meydanında çarpışıyorsunuz. Yolunuzu beğendirip halkı arkanızdan sürüklemek istemektesiniz. Bu da normal bir davranıştır. Bütün söylediklerinizi, yazdıklarınızı biraraya getirecek olsak, sizin politika yaptığınızı düşünmediğimiz takdirde, aralarında birçok çelişmeler buluruz. Evvelden sizi herkes yüzde yüz marksist tanırdı, ve siz de bunu inkâr etmezdiniz. Ama şimdi görüşleriniz ve yolunuz hayli değişmişe benziyor. Bu değişme politika taktiği de olabilir; olayların içine karışıp gerçekleri görmekten de olabilir. Meselâ siz şimdi ihtilâlci değilsiniz. Türkiye'nin kendi şartlarına uygun, komünizmden farklı bir sosyalizmi savunur gözükmektesiniz. Karma ekonomi düzeni içinde kalkınmaya pek eskisi kadar hücum ettiğiniz yok. Din konusunda ise marksizme ihanet ediyorsunuz diyeceğimiz geliyor. Bütün bu ve buna benziyen değişmeler karşısında sosyalizmden ne mâna anladığınızı, demokratik rejim içinde, yani Anayasanın teminat altına aldığı hürriyet düzeni içinde kurulup kurulamıyacağı ve nihayet kurulduktan sonra bu hürriyet düzeninin devam edip etmiyeceği gibi konular hakkındaki görüşlerinizi öğrenmek istiyoruz.

TİP LİDERİ — Peki, kısaca anlatayım: Sosyalizmle komünizm arasındaki fark, bir insanın gençlik ve olgunluk çağları arasındaki fark gibidir. Demek istediğimi anladınız tabii. Sosyalizm bir insan, komünizm başka bir insan değildir; ikisi de birdir. Toplumlar önce sosyalizme, sonra komünizme giderler. Esirlik, feodalizm, kapitalizm gibi sosyalizm ve komünizm de birer merhaledir. Yalnız komünizm son merhaledir ve gerçekleştiği gün insanlar tüm olarak saadete ve insanlık da ebedî rahat ve huzura kavuşacaktır.

İLİMCİ PROFESÖR — Rusya'da komünizm yok mu?

TİP LİDERİ — Her oluş, organik bir evrim aşaması içinde izlenir. Sosyal oluşlar, biyolojik oluşlar gibi gününe, ayına, yılına ve dönemine göre değişik çehreler gösterir ve değişik adlar alır. Rusya'da komünizm vardır da denebilir, henüz başlıyor ya da yakında olacaktır da denebilir. Ama Rusya'da sosyailzmin gittiği yolun sonu komünizmdir.

İLİMCİ PROFESÖR — Şu halde Rusya'da komünist ihtilâlin kurduğu rejim sosyalistti; komünizm varılacak bir gaye olmuştur. Acaba siz TİP sosyalisttir derken, Rusya'da kurulan biçimde bir sosyalizmi mi öngörüyorsunuz?

TİP LİDERİ — Kündüne getirip beni faka bastırmaya çalışıyorsunuz. Rusya'daki sosyalizm bizde uygulanamaz. Her toplumun kendi bünyesine, tarihine ve şartlarına göre sosyalizm olacaktır. Rusya'da bu rejim ihtilâlle kuruldu, Türkiye'de demokratik yollarla, halkın oylariyle kurulacaktır. Bunun mânası, evrim prossessüsüne uygun olarak, bugünkü düzeyden sosyalist düzeye etap etap geçilecektir. Meselâ mülkiyet bir günden ertesine toptan kaldırılmıyacak; özel teşebbüs ve aracılar hemen tasfiye edilmiyecek, fakat mümkün olan hızla ve fazla sarsıntı yapmadan eritilecektir.

İLİMCİ PROF. — Siz bunun mümkün olduğuna cidden inanıyor musunuz? İhtilâl olmıyacak; halkın oylariyle ve demokratik yollarla mülkiyetin, aracıların, özel teşebbüsün tasfiyesine gidilecek! İhtilâl mutlaka silâhla, hükû-

met darbesiyle olmaz. Sizin yaptığınız gibi sınıf kavgasını tahrik ederek, fakirliği ve sefaleti sömürüp kütleyi ayaklandırmaya ve yaşayan rejimi yıkmaya çalışarak, ortalığa korku ve dehşet salarak, özel teşebbüsü yıldırarak, kısası yaptıklarınızı yaparak da ihtilâle gidilebilir. Böyle bir ihtilâle Anayasanın ardına kadar açık olduğunu iddia ediyorsunuz. Sunay'a karşı verdiğiniz demeçte "Ben eski bir Anayasa hocası olarak, bütün bunlar Anayasaya uygundur" diyebiliyorsunuz. Yaşayan rejimi kökünden yıkmayı, yerine kolektivist bir rejim koymayı, demokratik hak ve hürriyetleri iptâl etmeyi, insanları zincirli esirler gibi baskı altına koymayı istihdaf eden bir hürriyeti, Anayasaya dayanarak elinizde tutmak istiyorsunuz. İşte buna müsaade edilemez. Hürriyet, hürriyeti ortadan kaldırmak için vasıta olamaz.

•

TİP LİDERİ — Sınıf mücadelesi sosyalizmin temelidir. Bunu red eden sosyalist olamaz. Ortanın Solundaki CHP, sınıfsal mücadeleyi red ettiği, devletleştirme kapısını çok sınırlı tuttuğu, Nato ve Cento karşısında bir tutum takınmadığı, özel teşebbüse garantiler vermeye çalıştığı için sosyalist değildir.

CHP Lİ PROFESÖR — Ortanın Solunu bilerek yanlış tanımlatıyorsunuz. Sınıf mücadelesini red eden, devletleştirme kapısını çok sınırlı tutan özel teşebbüse garantiler veren Ortanın Solu değil, CHP den ayrılarak ayrı bir parti kuran statükoculardır. Bunlar kendilerine Kemalist diyorlar. Oysa ki, kemalizmin tüm olarak karşısındadırlar. Statükocu kemalizm olmaz. Ortanın Solcuları bugün ezilmiş halk kütlelerine bağrını açmaya yönelmiştir. Partiyi ve Türkiye'yi ileri bir sosyalizm çizgisine itmektedirler. Ayrılanların ezilmiş halk yığınlarından yana olarak Ortanın Solcularına karşı çıkışları, radikalizme karşı, siyasal - sosyal - ekonomik bünyeyi korumak içindir. Şimdi Halk Partisi Türkiye'deki siyasal — sosyal — ekonomik durumların temelini değiştirmek istiyor. Asıl kemalizm, budur. Ezilmiş halk yığınları sanayici emperyalizm ile onun yerli müttefiki feodalite kalıntısı zümrenin sömürmesine bırakılamaz. Bir halk cumhuriyeti kurulacaktır. Bu ancak sosyalist bir entellijensiya ile olur. Ortanın Solu, yeni yerli ve yabancı sermaye terakümü yoliyle ekonomiyi, yeni emperyalizmin açık pazar ekonomisi haline getiren son şartlar önünde yeni yönlere doğru götürecektir. Ortanın Solcuları, ihtilâlci fikirler ve bunların yöneltiği köklü reformlara bağlıdır. İhtilâlci yön, emperyalistlerle birlik kuracak idarelere karşı fiilî direnmedir. Devrim operasyonlariyle toplumsal yapıyı ve onun içindeki ilişkileri kökten değiştirici reformlar yapmak gerekir. Bugünkü şartlar içinde böyle bir reformculuğu ancak bir sosyalist entellijensiyası sürdürebilir.

Ekonomikman sosyalleşme, Kemalizmin temelidir. Bu sosyalleşme yer altı ve yer üstü servet kaynaklariyle insan gücünü toplum, halk yararına kullanma, toplum ihtiyaçlarını tatmin yolunda organize ve rasyonalize etme, bunu en kısa yolu olarak da bu kaynakları millileştirme ile olur.

Kemalizmin temelinde emperyalizmle savaş vardır. Emperyalizm günümüzde gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkeler üzerindeki siyasal, ekonomik hegemonyasından ibarettir. Ama, emperyalizm, az gelişmiş ülkeyi, onu bir "açık pazar haline getirerek sömürme" de bir ileri karakol haline getirerek siyasal yönden de kullanmada, yeni ekonomik ve siyasal yollar bulmaktadır.

Kısası Ortanın Solundaki CHP, halkçı sosyal kuvvetleri temelden değişme fikri üzerinde uyandırmaya çalışan sosyalist bir partidir.

TARİHÇİ — CHP li Profesörün açıklamasına teşekkür etmek gerekir. "Ortanın

Solu sosyalizm değildir" diyen sayın İnönü belki bu açıklamadan hoşlanmıyacaktır. Ama gerçek budur. Her yerde hareketlerle fikirler, daha doğrusu ortaya atılan ve açıklanan idelerle varılmak istenen hedefler birbirinin aynı olmaz. CHP deki solcu aydınlar Profesörün söylediği yöndedirler. Fakat Parti içinde kuvvet kaynağı tanıdıkları İnönü'ye "bu yol sosyalizm değildir, Kemalizmdir" dedirtebilmektedirler. TİP ile aralarında ne fark vardır? Şunu öğrenmek istiyorum: CHP sosyalist bir parti ise neye bunu açıklamaktan çekiniyorlar? Yoksa onlarca da sosyalizm Anayasa dışı bir rejim midir?

SOSYALİST AYDIN — Ortanın Solu hem sosyalizmdir hem değildir. Sosyailzmdir : Çünkü mülkiyetin insan yaşantısında bir sömürücü faktör olmaması için devletçiliğe, herkese fırsat eşitliği sağlamaya, emekçi kütlelerin ulusal gelirden en yüksek payı almalarına, devlet yönetimine en geniş ölçüde katılmalarına, sosyal adalete ve planlı kalkınmaya bağlı olduğu için sosyalist sayılır. Sınıf kavgasına dayanmadığı, entellektüelleri ve bunların arasında memurları yönetici sınıf olarak tanıdığı için de sosyalist değildir. TİP ile aramızdaki fark da budur.

TARİHÇİ — Sınıf mücadelesine dayananlar, kapitalist ve aracı sınıfları tasfiye edip kolektivist bir rejim kurmayı öngörenler de kendilerine sosyalist diyorlar. Sizce bu sosyalizme Anayasa açık mıdır, kapalı mıdır?

SOSYALİST AYDIN — Ben Anayasa hocası değilim. Sorunuza cevap veremem.

TARİHÇİ — CHP li Profesör, aramızda yaptığı konuşmada belirttiği fikirleri gazete ve dergilerdeki yazılarında da tekrarlamakta ve savunmaktadır. Örneğin, 15 Mayıs tarihli Forum dergisinde "Statükocu Kemalizm olmaz" başlıklı yazı şimdi konuştuklarının aynıdır. Petrol savaşı yapmakla ün salmış bir başka Halk Partili Profesör, ki Anayasanın hazırlanması için çalışanlar arasındadır, Anayasanın komünizme kapalı, fakat sosyalizme açık olduğunu söylemiştir. Benim sorum şu: Ortanın Solu sosyalizm ise TİP in sosyalizmine de komünizm demek mi gerekecek? Acaba bunu böyle mi düşünüyorlar?

CHP Lİ PROFESÖR — Ben de TİP Liderinin görüşüne katılırım: Sosyalizmle komünizm, bir insana gençlik, olgunluk yaşlarında verilen ayrı isimler gibidir. Sosyalizme açık olan bir Anayasanın komünizme kapalı olmasını anlayamam. Demokratik kurallar ve rejim altında sosyalizme giden bir toplum, zamanı gelince aynı şekilde komünizme de gidebilir.

HUKUKÇU — Görülüyor ki, sosyalizmin herkes tarafından aynen kabul edilecek somut bir anlamı yoktur. Liberalizmin antitezi olarak sosyalizm, devlet müdahaleciliği ile başlar. Bu müdahalecilik hürriyet ve mülkiyet haklarının sınırlanması demektir. Başlangıcı ile son hedef arasında çok aşamalar vardır. Bundan dolayı da bir çeşit değil, yüzlerce çeşit sosyalizme tesadüf edilebilir. Bütün bu ayrıntılara rağmen sosyalizmi ikiye ayırmak mümkündür. Bunlardan biri sınıf kavgasına dayanan kolektivist bir rejim kurmayı öngören sosyalizmdir. Kurulması için ihtilâle, yürütülmesi için diktatörlüğe ihtiyaç vardır. Bu sosyalistler, özel mülkiyete, özel teşebbüse, kişi özgürlüğüne dayanan rejimi bütün kurul ve kurallariyle yıkmaya çalışırlar; ve bunun için demokratik hak ve hürriyetlerden kesin ölçüde istifade ederler. Mücadele ettikleri süre en hürriyetçi, anayasacı, en in-

sancıldırlar. Ezilmiş halk yığınları için çalıştıklarını ve halk hâkimiyeti kurma yolunda olduklarını söylerler. Her türlü tahrikler yaparlar. İşçileri, gençleri, aydınları, fakir halk yığınlarını ayaklandırmaya çalışırlar. Sanayileşme ilerledikçe sınıf ve sınıflararası ölüm-dirim savaş şuurunu beslerler ve körüklerler. Rejim için büyük tehlike teşkil ederler. İşçi sendikalarına, öğrenci teşekküllerine, meslekî kurullara, partilere sızarlar. Basın yoliyle ve sokak gösterileriyle propagandalarını yaparlar. Bunları önlemek gerektiği zaman "Anayasa çiğneniyor; hürriyetler çiğneniyor; faşizm geliyor" diye feryadı basarlar. Bence bu sosyalizme, Anayasa kapalıdır; ve demokratik hak ve hürriyetleri sarsmamak şartiyle, önleyici kanunlar konarak Anayasa ile korunan sosyal devlet anlayışına uygun rejim korunmalıdır.

Sosyalizmden ikincisi, adına demokratik sosyalizm denebilecek olan sosyal hedeflere ulaşma çabası içinde demokratik mücadeleye girişme akımıdır. Özel mülkiyeti ve özel teşebbüsü kökünden tasfiye etme dâvası yoktur. Bu sosyalistler, toplumsal ve tarihsel gelişmeler karşısında tersine, özel mülkiyete bağlanmışlardır. Yalnız mülkiyetin bir sosyal devlet düzeni içinde sömürme aracı olmaması için çalışırlar. Demokrasiye tam bağlıdırlar. Devletin mutlu bir azınlık sınıfın hâkimiyetini kurmaya vasıta olmaması, aksine zayıf ve ezilmiş halk kütlelerinin ekonomikman hürriyetlerini sağlayıcı bir hedefe yönelmesi gayeleridir. Bu bakımdan ele alınırsa bizde herkes, her parti derece derece sosyalist olmak zorunluğundadır. Demokrasi varsa ve tam olarak işliyorsa bu zorunluluktan kimse, hiç bir parti kurtulamaz. Türkiye'de özel teşebbüs ve sermayeye dayanan ve ona hizmet eden bir iktidar bile bu mânada sosyalist olmak zorunluluğundadır. Sosyal hedefi temel tanımayan hiç bir iktidar, — demokrasi olduğu süre — yaşayamaz. Demokrasi olmasa da yaşayamaz. Çünkü diktatörler de halktan kuvvet almaya mecburdurlar. Bugün AP iktidarda ise, halk çoğunluğuna dayanarak iktidarda kalabilir. Nitekim devletçilikten yana, orta sınıfları, küçük esnafı, işçileri, memurları, fakir köylüleri düşünen, ekonomik kalkınmayı sosyal hedeflere uydurmaya ve hattâ bu hedefleri sağlama için bir vasıta olarak kullanmaya mecbur kalmaktadır. Kimse bu memleketin, bu halkın, bu devletin sömürülmesine, soyulmasına cesaret edemez ve göz yumamaz. Demokratik düzen içinde sosyalizm hedefleri demokratik koşullar altında kendiliğinden sağlanır. Bunun için ne ihtilâle, ne de diktatörlüğe lüzum yoktur.

SOSYOLOG — Konunun çok kompleks, her yana çekilir nitelik taşıdığına şüphe yoktur. Hukukçu Profesörün de dediği gibi, sosyalizmin yüzlerce çeşidi vardır. Yalnız sosyalizmin değil, liberalizm ve kapitalizmin yüzlerce çeşidi olabilir. Zaten anlaşmazlıklar da bundan doğuyor. Hattâ mülkiyete dayanan ayırım bile kesin olamaz. Özel mülkiyet rejimi içinde bir sosyalizm olabileceği gibi, kamu mülkiyeti rejimi uygulanan bir memlekette de kapitalizm olabilir.

Bu konuları aramızda çok konuştuk. Meselâ bence Rusya'da sosyalizm hedefli kapitalizm, İsveç'te de kapitalizm hedefli sosyalizm vardır. Kapitalizm sosyalizmden önce gelen bir toplum düzenidir. Hiç bir memleket kapitlilst dönemle geçmeden sosyalizme varamaz.

Kapitalist döneme ya yetişmiş ve yönetim liderliğini ele alacak güce kavuşmuş bir burjuva (iş adamı - müteşebbis) sınıfın yapacağı ihtilâller ve köklü reformlarla geçilir; ya da bu nitelikte bir burjuva sınıfı olmayan memleketlerde Kapıkulu bu tarihî misyonunu üzerine alır. Kapıkulu, tek örgülü toplunlarda hâkim sınıftır. Normal gelişme seyrine göre bu sınıftan sonra burjuva iktidara geçecek; daha sonra da iktidar, burjuva ve emekçi sınıflar arasında paylaşılacaktır.

Kısaca anlatmaya çalıştıtım bu seyre göre bizim durumumuzu ele alalım:

Osmanlının müdahalesiyle Türk milleti mütekâmil, üç örgülü toplum halinden çıkarak devlete bağlı tek örgülü geri bir

toplum haline gelmiştir. Osmanlı devletinin özelliği, Kapıkulunun hem kendinden önceki sınıfı yani feodaliteyi, hem de kendinden sonraki sınıf burjuvayı tasfiye ederek tek başına hâkimiyeti elinde tutmasıdır. Tarihçi arkadaşımın hayranlıkla izlediğim ve benimsediğim tezi çok doğrudur ve realitelere tıpatıp uygundur: Osmanlı Kapıkulu, yalnız Türk beylerine ve Türk burjuvasına düşmandı; camiasına aldığı öteki milletlerin beylerine, esnaf ve tüccarına dokunmadı ve hattâ onları korudu. Bu yüzden Osmanlı devleti yıkılıp yeni millî devletimizi kurduğumuz zaman Türk milleti, devlete bağlı tek örgülü toplum manzarası gösteriyordu. Böyle bir toplumun idaresine ise ancak Kapıkulu el koyabilirdi. Bu sınıf önderliğinde kalkınmaya girişildi. Arada kırk seneden fazla bir dönem yaşanarak bugüne geldik. Şimdi Türk toplum bünyesinde çok şey değişti. Az çok bir burjuva sınıfımız var; karşısında örgütleşmiş bir de işçi sınıfı var. Eğer dâvayı bu iki sınıf arasında mücadele tezine dayarsak, yersiz bir taklit yapmış; realitelere sırtımızı çevirerek kalkınma idealimize ihanet etmiş oluruz.

Bizde ne burjuvanın ne de proletaryanın iktidarı ele alması şeklinde bir dâva olamaz. Zaten bu iki sınıf da böyle bir dâva peşinde değildirler. Bakmayın ortaya çıkan politikacılara... Onlar bu sınıfları bayrak yapmaktadırlar. Hele emekçi sınıflar, ezilen halk kütleleri filân gibi lâflarla beslenen sol akımlar, yeni bir Kapıkulu hareketinden başka bir şey değildir. Bu sınıflar adına iktidarı ellerine geçirmek istiyorlar. Kütleyi tahrik etmek, yaşama ve kurulmasına çalışılan düzeni yıkmak, sınıflar arasında düşmanlık yaratarak halkı birbirine düşürmek, bu yolla emekçi sınıfların sözde hakkını korumak yolundadırlar.

Türkiye'de sun'î olarak sınıf düşmanlığı ve sınıf kavgası yaratmak ve onu Anayasa siperine sığınarak körüklemek en tehlikeli akımdır. Sosyalistler mücadelelerini bu temadan ayırmalıdırlar. Yoksa kanun yolu ile ayrılmaya zorlanırlar. Kalkınmanın başka yolu yoktur. Demokratik düzen içinde sınıfların örgütleşmesi ve mücadele etmesi yolları açık değil midir? Daha başka ne isteniyor? Yıkıcı akımların buralara da sızarak hak ve menfaat mücadelesini sınıf mücadelesi haline koymaları da çeşitli tedbirlerle önlenmelidir.

SOSYALİST PROFESÖR — Sayın Sosyolog, sözlerine iyi başladı; sonra çelişmelere düşerek ve maskesini düşürerek gerçek maksadını ortaya koydu. Bir ilim adamı, sosyal realiteleri ve toplumun biyolojik diyebileceğimiz gelişme kurallarını inkâr etmeden nasıl "sınıf kavgası önlenmelidir?" diyebilir? Şaşmamak kabil değildir.

Demokrasi ve özgürlük rejimi içinde bu kavgalar olacaktır. Ben Sosyoloğun acınacak bir çelişme içinde olduğuna dair bir örnek vereceğim: Rejimlerde kapitalist hedefli sosyalizm, sosyalizm hedefli kapitalizm diye kendilerine özgü garip bir ayırım yaptılar. Kapitalizm olmadan sosyalizm olamıyacağı gibi sübjektif bir teorileri de var. Aynı zamanda kapitalizme ihtilâller ve reformlarla geçilebileceği iddiasındadırlar. Bu ihtilâl ne için yapılacak? Feodalizmi tasfiye için. Bizde bu ihtilâl yapıldı mı? Köklü reformlara girişilerek Ortaçağ bütün kurul ve kurallariyle tasfiye edildi mi? Bunlar olmayınca demokrasinin işleyerek kendiliğinden bu tasfiyeyi yapacağını söylemek, ileri sürülen tezle açık bir çelişmedir. O zaman demokrasi toprak ve sermaye ağalarının, aracıların, kompradorların, bir avuç mutlu azınlığın çıkarlarını koru-

yan ve bu çıkarlar sarsıldıkça kolaylıkla faşizme, diktatörlüğe yönelebilen bir rejim olur. Bizim bugün içinde bulunduğumuz ortam budur.

İKTİSATÇI — Bence en azından beş altı gün sürmesi gereken bir seminere konu olabilecek bir meseleyi burada bir Oturumda sonuçlandırmaya çalışmak yanlıştır. Ortaya atılan fikirler güdük kalıyor. Meselâ Sosyalog arkadaşımızın feodalizmden kapitalizme geçiş için ihtilâle ve köklü reformlara ihtiyaç olduğu tezi, sanırım kapitalizmden sosyalizme geçiş için de doğru olmak lâzımdır. Ama ihtilâl deyince kanlı ayaklanmalar, hükûmet darbeleri mi kastediyor? Yoksa bu deyimi devrim anlamına mı kullanıyor? Burası ayrıca açıklanmaya muhtaç. Sonra devrim ya da başka deyimle köklü reformlarla ne yapılacak?

Sayın Sosyalist Profesörün de bir başka tez üzerinde söyleyecekleri çok şey olacağını sanıyorum. Meselâ, geri toplumların kapitalist dönemi yaşamadan sosyalizme geçebilecekleri iddiasındadırlar; ve bu nokta da ötedenberi Sosyoloğun teziyle kendi görüşleri çatışmaktadır. Bu da ayrıca üzerinde durularak, ayrı bir Oturumumuzda ele alınması gereken önemli bir konu. Meseleleri aralarında metodik bir ayırım yapmadan böyle bir toplantıda, bir çırpıda çözmeye ve bir sonuca varmaya çalışmak, demin söylediğim gibi, yanlıştır. Teklifim, bunları ayrı ayrı konuşmaktır.

BİZ — Sayın İktisatçıya şunu hatırlatmak isteriz : Bugünkü konumuz sadece sosyalizm ve komünizm terimlerinin mânalarını tesbit etmekten ibarettir. Konuşulurken söz ister istemez bu konuyu aşıyor. Bu da çok faydalı olmaktadır. Mülkiyetin tüm olarak ya da başlıca kısımlariyle kamulaştırılmasını, özel teşebbüs rejiminin tasfiyesini ve sınıf mücadelesini öngören akımlar da sosyalizmin çevresi içine giriyor. Buna komünizm denemediği için sosyalizm maskesi takılıyor. Anayasanın bu akıma kapalı olduğuna da şüphe kalmamıştır. Bu Oturumumuzda bu netice belirmiştir. Sanırız ki, önemlidir. Sayın İktisatçı ayrı ayrı Oturumlarda konuşulmasını istediği konuları formüle eder, bize teklif ederse onları da ele alacağımız tabiidir.

SOSYOLOG — Oturumu kapamanızdan önce müsaade ederseniz sayın Sosyalist Profesöre kısa bir cevap vereceğim : Feodaliteden kapitalizme ihtilâlle geçilmiş olması, tarihsel gelişme ve olgunlaşma basamaklarını bir bir çıkan Batı toplumlarında görülen ve tesbit edilen bir olaydır. Bu geçiş demokrasi ihtilâlleri şeklinde olmuştur. Feodalin elindeki toprağın dağıtılması, ünvanların ve imtiyazların kaldırılması genel bir kural değildir. Bazı memleketlerde ihtilâller yapılmış; bazılarında ise bu sonuç demokratik ihtilâllerden sonra ya kendiliğinden olmuş veya eskiden olanlar yaşayıp durmuştur. Asıl ihtilâl, demokratik halk rejimine geçiştir. Bundan sonra halkın istediği her reform yapılabilir. Demokratik rejim bütün kurallariyle yaşadığı süre artık ihtilâllere lüzum kalmaz; ve devrimler, yerini evrimlere terk eder.

SOSYALİST PROFESÖR — Ortaçağ kalıntılarını, sömürmeleri olduğu gibi bırakacak mısınız?

SOSYOLOG — Hayır; halkın idaresine dayanan reformlar yapılarak bunların sosyal hedefli kapitalist düzenle bağdaşamayacak nitelikte olanları tasfiye edilecektir.

BİZ — Konunun, ortaya koyduğumuz şekilde tamamen aydınlanmış olduğunu görüyoruz. Toplantımıza katılmanızdan ve değerli görüşlerinizi açıklamanızdan dolayı hepinize teşekkürler eder, ve Oturumu kapatırız.

Marks'ın büyük eseri :

Kapital'in 100. yılı

Yazan : Earl N. MİTTLEMAN

Dr. Mittleman evvelce New York Üniversitesinde siyasal bilimler dersi vermiştir. New York Sosyalist Partisi Sekreterliğini yapmıştır ve Amerikan Sosyalist Partisinin lideri ve bu partinin sık sık Cumhurbaşkanı adayı olan Norman Thomas'ın yardımcısıydı. Dr. Mittleman Sosyalist Partisi yayınlarına sık sık yazılar yazmıştır.

YİRMİNCİ Yüzyılın başında Karl Marx'ın bir biyografisi için araştırma yapan bir yazar hakkında bir hikâye anlatılmaktadır. Araştırmaları esnasında Londra'da, İngiltere Müzesinde, Marx'in "Kapital" isimli kitabına materyel toplamak için bir hayli zamanını hasıettiği bölüme gitmiş. Soruşturmaları esnasında yazar, 1860 yıllarında Marx sık sık oraya geldiği sıralarda genç bir insan olarak müzede çalışmış bir memurla karşılaşmış. Yazar Karl Marx'ı hatırlayıp hatırlamadığını yaşlı adamdan sormuş.

Memur bir an düşünmüş: "Karl Marx? Karl Marx?" Ondan sonra hatırlayarak, "Ya evet, hatırlıyorum! Dr. Marx, burada o uzun yıllar çalışmalar yapan nazik Alman bey. Söyle misiniz, lütfen, ne oldu ona?" demiş.

1967 Ağustos ayı Marx'ın "Kapital"inin ilk yayınlanmasının 100. yıldönümü olduğundan Marx'ın ekonomik teorilerinin ne olduğunu görmek ve modern aydın tarihinde yerini tayin etmek enteresan olabilir.

Sosyal bilim adamlarının çoğu, Marx'ı çok yönlü bir şahsiyet olarak kabul etmektedirler. O, aynı anda, profesyonel bir ihtilâlci, Batı Avrupa işçi sınıfının 19. Asırda yaşamağa mecbur olduğu kötü şartlardan dehşet duyan bir ümaniteryen ve bir reformcu, ve fizikî bilimsel araştırmanın yeni metodlarını tarihte ilk defa olarak sosyal bilimlere uygulamaya teşebbüs etmiş bir düşünürdür.

Fizik, kimya ve biyolojide değişmez kanunlar arayan 19. Asır tabiiyat bilginleri gibi Marx da ekonomi, siyaset ve tarih sahalarında evrensel kanunları araştırmaktaydı.

Marx "Kapital"de, kapitalist toplumun gelişmesine âmil olduğuna inandığı kuvvetli kanunları — insan hareketi tarafından kontrol altına alınamıyacağını hissettiği kanunları — takdim etmiştir. Teorilerinde, demokratik bir toplumda hükümetin ayarlayıcı bir teşekkül olarak kesin bir müdahaleciliği fikri üzerine pek durmamıştır. Kapitalizmi Marx, 19. Asrın sanayileşmiş İngiltere'sinde müşahede ettiği laissez - faire ekoonmisi olarak kabul etmiştir.

Marx, servetin çok küçük bir mülk sahipleri grubunun elinde tedrici bir şekilde toplanabileceğini isbata çalışmıştır. Aynı zamanda işçiler gittikçe daha fakirleşecek ve orta sınıf işçi sınıfı seviyesine düşecektir. Marx'a göre, bir tarafta mülk sahipleri, yani burjuva, diğer tarafta işçiler,

veya proleterya arasındaki uçurum gittikçe büyüyünce iki grup arasında şiddetli sınıf mücadelesi meydana gelecektir. Bu mücadeleler işçilerin galibiyeti ile sona erecek ve "burjuva diktatörlüğü" yerini "proleterya diktatörlüğü" alacaktır.

Bu Marx kehaneti, tabiatiyle, doğru çıkmamıştır.

Modern üretim metodlarının meydana getirilmesi ve teknolojinin sağladığı muazzam gelişme prodüktivitenin kat kat artmasını, buna karşılık maliyetin azalmasını mümkün kılmıştır. Bu, seri imalâta ve geniş satış tekniklerinin gelişmesine yol açmıştır. Fabrika işçilerinin — Marx'ın proleterlerinin — sayısı devamlı surette azalmış, halbuki mal ve hizmetlerde "memur" sayısı devamlı artmıştır. Karşılıklı yatırım fonları gibi ortamlar sayesinde küçük sermayedarların gelişmesi endüstriyel mülkiyet temelini işçi sınıfını da kapyasayacak şekilde genişletmiştir.

Ekonomik hayatta önemli bir kuvvet olarak işçi sendikalarının gelişmesi ücretlerin, Marx'ın tahmin ettiği gibi düşmesi yerine yükselmesini sağlamıştır. Bu da tüketicinin alım gücünün artmasını ve daima genişleyen bir pazarı temin etmiştir.

Marx'ın "Kapital"de bahsetmediği belki de en önemli unsur işçi sendikalarına, tüketicilere ve orta sınıflara hükümet siyasetinin meydana gelmesinde önemli yetki vermiş olan siyasî demokrasinin gelişmesi olmuştur. Bu gruplar 19. Asırda hatırdan dahi geçmeyen siyasî güce sadece sahip olmakla kalmamaktadırlar; bu siyasî güçten dolayı devletin "Burjuvazı diktatörlüğü"

olduğu görüşü de kıymetini kaybetmektedir.

Bizzat Marx ve mesai arkadaşı Friedrich Engels, daha sonraki yıllarda devleti kontrolde ve böylece de ekonomiyi idarede siyasî demokrasinin etkisini görmeğe başlamışlardır.

"Kapital"in yayınlanmasından beş yıl sonra Marx demokratik müesseselerin gelişmesinin şiddetli ihtilâl hususundaki korkunç tahminlerini geniş çapta değiştirme ihtimalinin kuvvetli olduğunu kabul etmiştir. 1872 de Marx Amsterdam'da bir topluluğa hitaben yaptığı konuşmada İngiltere, Amerika ve hattâ diyebilirim ki, Holanda gibi, işçinin gayesine barışçı yollardan ulaşabileceği memleketlerin bulunduğunu inkâr etmiyoruz" demiştir.

Engels ölüm yılı olan 1895 te, "Tarih bizim, ve bizim gibi düşünen herkesin yanılmış olduğunu isbat etti" diye yazarak şiddetin kaçınılmazlığına nihai darbeyi vurmuştur. Alman işçilerinin 19. Asrın son yirmi yılında parlamento yollarından sağladıkları geniş siyasî ve ekonomik kazançlara Engels, bu işçilerin "Bütün memleketlerdeki yoldaşlarına evrensel oy hakkını kullanmayı göstermekle bunlara yeni ve en sivri bir silâhı sağladıklarını" söylemiştir.

1914 te Birinci Dünya Savaşı patlak verdiği zaman, hemen her sosyalist parti hareket programlarını demokratik usullere sağlam bir şekilde istinat ettirmişti. Nüfuzu ele geçirmek için kuvvet ve terör kullanılmasında israr edenler ancak Rusya'da Lenin idaresindeki Rus Sosyal Demokrat Partisinin azınlık bir grubu olan Bolşeviklerdi. Ve sonradan Komünist Partisi olarak bilinen bu ekalliyet şiddete başvurduğu zaman bu 1917 de Rusya'nın yegâne temsilî ve demokratik hükûmetini devirmek için olmuştur.

Sovyetler Birliğinde ve Komünistlerin o zamandan beri Marx'ın teoritik çalışmalarının ekonomik sonuçlarını yürürlüğe koymağa teşebbüs ettikleri Doğu Avrupa memleketlerinde elde edilen sonuçlar ümit ettikleri gibi olmamıştır. Çünkü, bugün, Sovyet blokundaki hemen her devlet yıllardan beri süren kesin nasyonalizasyonun meydana getirdiği ekonomik aksaklıkları gidermek için piyasa ekonomisi metodlarını geniş çapta denemektedir.

Marx'ın ekonomik teorilerinin ileri, endüstriyel memleketlerde faydasız olduğu isbat edildiği gibi, bunlar iktisaden az gelişmiş memleketlerde de pek ilgi görmemiştir.

İktisadî Kalkınmada Tarımın Rolü

Yazanlar : Bruce F. JOHNTON - John W. MELLOR

BU YAZI, çoğu zaman sınaî kalkınma karşısında tarımsal kalkınma şeklinde, yanlış bir ikileme bakımından tartışılan incelemeleri ele almaktadır. Buradaki yaklaşım, tarımsal ve endüstriyel gelişme arasındaki karşılıklı münasebetleri tetkik ve iktisadî kalkınmada tarımın rolünü analiz etmek olacaktır.

Ulusların fizikî çevre, kültürel miras ve tarihî durumları arasındaki farklar, iktisadî kalkınmada, genel tariflere mâni olmaktadır. Bununla beraber, tarımın rolünün bazı yönleri kalkınma safhasında tarım sektörünü karakterize eden bazı özel vasıflardan dolayı, oldukça genel görünmektedir. Tarımın rolünün mahyieti, muhakkaktır ki, tarımla diğer sektörler arasındaki uygun «denge»yi tâyin etmede aşağıdaki hususlara bağlı olarak oldukça ilintilidir: Doğrudan doğruya yapılan devlet yatırımları ya da yatırım yardımları, kamu tarafından desteklenen araştırma ve yayıcı-eğitim programlarına ayrılan bütçe ödenekleri, farklı sektörler üzerindeki vergi yükü.

1. İktisadî Kalkınma Oluşumu Sırasında Tarım Sektörünün Bazı Özel Nitelikleri

Az gelişmiş ülkelerde tarımsal sektörü ve iktisadî büyümedeki rolünü iki mühim özellik ayırd eder. İlk olarak, hemen hemen bütün az gelişmiş ekonomilerde tarım, büyük ölçüde bir endüstri, çoğu zaman da kayda değer endüstridir. Tipik olarak, millî gelirin aşağı yukarı yüzde 40-50'si tarımdan elde edilmekte ve iş gücünün yüzde 50-80'i tarımla uğraşmaktadır. Her nekadar, kaynakların-başlıca toprak ve iş gücünün çoğu tarıma bağlanmış ise de, bunlar çok düşük verimlilik derecelerinde kullanılmaktadır.

Başka önemli bir özellik ise, tarımsal sektörün nispî büyüklüğünde görülen yüzyıllık azalmadır. Bu bünyevî değişim olanağının ve ilgili sermaye talepleri hacminin önemi, tarıma diğer sektörlerin genişlemesi için lüzumlu sermayenin sağlanmasında büyük bir yük yüklemektedir. İktisadî değişim, sermaye ve iş gücünün değişen rolleri ve gelişmekte olan tarım için metod seçimi yönlerinden de önemli sonuçları vardır.

Tarımsal sektördeki yüzyıllık düşüş: «Genel transformasyon modeli....

Bir ekonominin bünyevî transformasyonu için, genellikle elzem olarak kabul edilen iki faktör şunlardır: Yiyeceğe olan talep için birden daha az ve düşmekte olan bir gelir esnekliği ve tarımsal üretimin, sabit veya azalan bir tarım iş gücüne bağlı olarak önemli gelişmeler kaydetmesi imkânı.

Üzerinde daha az durulmuş olan üçüncü bir faktör, muhtemelen oldukça önemlidir: Genel olarak modern teknoloji, imalât sanayiinde, enerji istihsalinde ve uzun mesafe ulaştırmasında, maliyetin önemli miktarda düşmesine imkân vermiştir. Modern ve enerjiyle çalışan makinalara yapılan yatırımlar ve ileri teknolojinin uygulanması bu alanlarda, maliyetlerde erken ve devrim yapıcı azalmalara yol açmaktadır; böylece, fiyat elâstikiyeti ve ikame tesirleri, hâsıla ve tüketim tarzını değiştirmekte, farklı gelir elâstikeytlerini kuvvetlendirmektedir.

Tarımsal sektördeki nispî azalma, tarımsal mahsul ihracatında belirli bir mukayeseli üstünlüğe sahip memleketlerdeki

kadar hızlı ya da geniş ölçüde olamaz. Fakat, kaynak donatımı yönünden nadiren tarımsal ihracatçı olmaya elverişli memleketler bile, eğer adam başına millî gelirlerinde büyükçe bir artış kaydedebilirse, tarıma düşen payda önemli bir düşüşe şahit olabilirler. Danimarka ve Yeni Zelanda, önder zıraî ihracatçı durumalrından oldukça fayda görmüş gibi görünmektedir; hâlen iş güçlerinin % 20'sinden az bir kısmı tarımla uğraşmakta olsa bile.

Tarım payında görülen asırlık azalma ve imalât ve diğer zıraî olmayan sektörlerde görülen büyük genişlemelerin sebebi, tam olarak izah edilememiştir; fakat bir ekonomide görülen bu tip bir bünyevî transformasyon, kümülâtif ve kendi kendini besleyen bir büyüme için lüzumlu ve şart olarak gözükmektedir. Tüketime elvreişli bir mahsul bileşiminde-belirli bir noktaya kadar tamamen milletlerarası ticaretle elde edilebilir-bir değişiklik, yeter bir şart değildir.

İki sektörlü klâsik büyüme modeli:

Büyüme vetiresinin dinamik bünyesinin ortaya çıkarmadığı hususlar Arthur Lewis'in, yukarıda izah edilen «genel transformasyon modelinin» özel bir hâlini temsil eden, iki sektörlü modelinde büyük bir açıklık ve incelikle işlenmiştir. Nüfusu yoğun olan memleketlerde şehir-dışı iş gücünün büyükçe bir oranı, üretimde kendi geçimi için gerekli olan miktardan daha az bir artış sağlayabildiğinden, Lewis modelinde tarımda (geçim sektörü) artık bir insan gücü bulunduğunu ve tarımsal olmayan (kapitalist) sektörün, bu artık insan gücünü yutan dinamik bir faktör bulunduğunu farzetmektedir.

Geleneksel sektörde elde bulunan iş gücü arzı, hakikatte «sınırsız» kabul edildiğine göre, insan gücünün kapitalist sektöre transferi bu sektördeki iş gücü talebi tarafından tâyin edilir; bu talep ise sermaye birikiminin hızı ile sınırlanmıştır. Kapitalist sektörde üretim, normal olarak geleneksel sektördeki adam başına ortalama hasıla tarafından ve bazı transfer zorlukları, asgarî geçim hakkındaki sosyal görüşler, işçi sendikaları ve diğer kurumsal güçlerle sınırlanan bir marj eklenmesi yoluyla tâyini gerekecektir.

Dünya Ölçüsünde Bir Rekor...

PETROL—İŞ Sendikası, Mobil-Oil temizlik işleri müteahhidiyle bir toplu iş sözleşmesi imzalayarak işçilerin çalışma süresini günde 3,5 ve haftada 17.5 saate indirtmiş ve böylece dünya ölçüsünde bir rekor kurmuş olduğunu gazetesinde öğünerek ilân etmektedir.

Bu sözleşmede aynı zamanda şimdiye kadar başka hiç bir sözleşmede yer almayan sosyal haklar da sağlanmıştır. İşçilere bayramlarda, genel tatil günlerinde ve 24 Temmuz İşçi Bayramı gününde çalıştırılırsa 3 yevmiye verilecektir. Ayrıca sosyal yardımlar arasında işçiler her yıl 15 günlük ücretleri tutarında 4 defa ikramiye alacaklardır.

Sosyal haklara, ücret artışlarına bir diyeceğimiz yok; işçilerimizin haklarıdır, alsınlar ve daha da fazlasını istesinler. Fakat 8 saatlik iş süresini 3.5 saate indirmek neden?...

Bu, pek tabiîdir ki, geçici bir safhadır. Lewis'in terimleriyle, «sermaye iş gücü arzına eriştiği zaman» iki sektörlü model, artık uygun bir model değildir. Lâkin, kısa devrede, tarım-dışı iş imkânları, taşradaki nüfus artışını geçmeye yeter bir surette yaratılamaz. Dovring, tarımsal iş gücünün çoğu zaman gelişme işleminde oldukça büyük bir ilerleme kaydedilinceye kadar mutlak sayı bakımından düşmediği hakikatine dikkati çekmiştir; artık iş gücünün tarımdan alınması sadece tarımsal olmayan sektörün «ağırlığı» na bağlıdır.

Lewis'in mütalâası iki sektörlü modelin sınaî gelişme üzerindeki etkilerine ağırlık vermektedir; fakat tarımsal gelişme politikası için de önemli etkilere sahiptir. Bu klâsik büyüme modelinin şartları varit olduğu müddetçe, faktör oranları ve verimlilikleri iki sektörde değişik olmalıdır ve olacaktır; tahsis kararlarına başka bir hesap şekli uygulanabilir.

Tarımda kaynak tâyini:

Özel ve sosyal faaliyetler veya menfaatler arasında çelişmeler olabileceğinden başka yerlerde olduğu gibi tarımda da karşılaştığımız ilgili kavram, alternatif yatırım projelerinin sosyal marjinal verimliliğidir. Bu kavram veya daha az gelişmiş ama daha tatbik kabiliyeti olan maliyet fayda oranlarını tahmin tekniği-tarımsal sektördeki büyük çapta yatırım projelerinin değerlendirilmesi sırasında oldukça kullanılmıştır.

Lâkin verimlilik ve hâsılada önemli artışlar elde etmenin en pratik ve ekonomik metodunun, mevcut tarımsal ekonominin etkenliğini büyük çapta modern teknoloji kullanımını öngörmekle bulunacağını ileri süren bazı zorlayıcı mütalâalar vardır. Oldukça önemli olanlar arasında, tarımsal araştırma, eğitim ve bilgiyi yayma gibi çiftlik işletenlerin önünde bulunan alternatif istihsal imkânları alanını genişletici ve daha yeterli bir tarımsal teknoloji bilgisine dayanan kararlar almak ve tatbik edilme kapasitelerini kuvvetlendirici gelişmeyle ilgili hizmetler veya «geleneksel olmayan inputlar» için olan masraflar vardır.

Tarıma kaynak tahsisi seviyesinin tesbitinin ve bir tarımsal gelişme programı çerçevesinde öncelikler tesisinin lüzumunu belirten üç görüş vardır. Birinci olarak, tarımsal araştırma veya bilgiyi yayma gibi, gelişmeyle ilgili hizmetler için yapılan masrafların sonucunda beklenen hâsıla artışı veya maliyet düşmesi cetvelini ölçmek hakikatte imkânsızdır. Ex-post bir tahmin yapmak bile zordur. Bu husus, melez mısır yetiştirme usulünü geliştirmede, kaynaklara yapılan yatırımlara atfedilen hâsılatı tahmin için Griliches'in giriştiği teşebbüste açıkça belirtilmiştir.

İkinci faktör tarımsal inputlar arasındaki tamamlayıcılığın önemidir. Makul bir tarımsal gelişme programı hazırlarken ziraî mahsulü artırmada en erken olarak geleneksel veya geleneksel olmayan bir grup inputu tarif etmek gerekmektedir.

Üçüncü zorluk, nâdir ve nisbeten bol kaynaklar kullanımı arasında bir ayırım yapmak ihtiyaciyle ilgilidir. Yatırılbailir fonlar, döviz ve teşebbüs kabiliyetinin belirli şekilleri, yetersiz bir miktardadır ve sınaî gelişme için kritik derecede önemlidir. Buna karşıt olarak, tarımsal gelişme inputlarının çoğu bol miktardadır. Bilhassa tarım iş gücü, tarımsal iş gücü talebinin yavaş artması yüzünden, düşük bir fırsat maliyetine sahip olmakta devam edecektir. Bölge veya muhasebe fiatlarının kullanımı bu kaynakların bolluğunu hesaba katan bir tekniği temsil etmektedir. Fakat, tarımsal gelişme ameliyesinin açıkça tanınması, kapitalist sektörün genişlemesi için gerekli, nâdir kaynak ihtiyaçlarını en azaltacak tarımsal mahsul ve verimliliği artırıcı bir strateji tayini için elzemdir.

Tarihî tecrübe:

Ziraî istihsalde ehemmiyetli bir artış hızının, büyük ölçüde halen ziraî sektöre tevdi edilmiş olan kaynakların daha etken bir şekilde kullanımı ve sadece, yüksek fırsat maliyetini haiz kritik kaynakları olan mütevazi taleplerle başarılabileceği iddiası esasen amprik bir genellemedir. Bu iddia için önemli destek, tarımsal destek, tarımsal istihsali arttırmada başarı sağlamış bulunan Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinin tecrübeleriyle sağlanmaktadır. Mamafih, Japonya ve Formoza'nın tarihî tecrübeleri, daha ilgili bir örnek teşkil etmektedir.

1881—90 yılları sırasındaki tarım hâsılası ve iş gücü inputlarını 1911—20 arasındaki on yıllık devreyle karşılaştırırsak görüyoruz ki, Japon tarımının iş gücü verimliliği bu otuz yıllık devrede takriben iki misline yükselmiştir. Formoza için yapılan aynı şekilde bir karşılaştırma göstermektedir ki, 1901—10 ve 1931—40 yılları arasındaki 30 yıllık devrede iş gücü verimliliği artışı yüzde 130—160'ı bulmuştur. Şeker veriminin 3 misli artması ve hâsılada görülen hemen hemen 12 misli artış, Formoza'daki artışın en göze batan yönüdür. Şekerdeki bu hızlı gelişme, bu asrın başındaki 30 yıllık devre sırasında daha yüksek verimli kamış üretiminde dünyaca kaydedilen büyük gelişme ve Japonya'ya yapılan ihracatın hızla genişleyen istihsal için bir pazar temin etmesi gibi sebeplerden ötürü, Formoza'nın işini kolaylaştırmış oldu. Buna benzer bir şekilde Japon koza istihsalindeki 5 misli ve ham ipek hâsılasındaki 7 misli artış bütün tarımsal hâsıladaki artıştan epeyce daha hızlıdır. Dut yaprağı verimlerindeki çoğalma, daha üstün vasıflı ipek böceği üretilmesi ve seçilmesi ve ipek böceği yetiştirme metodlarından, ipeğin kozalardan makaralara sarılmasına kadar bütün ameliyeleri islâh etme gibi hususlara yöneltilen araştırmaların sonucu olarak elde edilen teknolojik ilerleme, ipek böcekçiliği endüstrisindeki hızlı büyümenin kati sebebi idi. Lâkin burada da gittikçe genişleyen bir ihraç pazarının mevcut olması, hasılada elde edilen hızlı büyüme için lüzumlu bir şarttı. Şurası da aşikârdır ki, Japonya ve Formoza'da tarımsal istihsalin hacmine bağlı olarak pirinç ve diğer ana yiyecek mahsullerinin verimliliği ve hasılasında görülen artış tamamen teknolojik ilerlemeye dayanmaktaydı. Bunun üç esas unsuru şunlardır. Daha yüksek mahsule sebebiyet verecek olan çeşitlerin seçilmesi ve geliştirilmesine yol açan tarımsal araştırma; gübre tatbikatının arttırılması; en verimli bitki türlerinin

ve islâh edilmiş çiftçilik metodlarının geniş çapta kullanılması. Çeşitli tarımsal inputlar arasında görülen yüksek derecede tamamlayıcılık, her iki memlekette de elde edilen tarımsal ilerlemeden açıkça anlaşılmaktadır. Tohum üreticilerinin işi, büyük ölçüde gübre tatbikatındaki artışlara mukavim karakterde çeşitler geliştirme hususuna yöneltilmiştir. Elde edilen kazançlar ise, bitki çeşitlerini ıslahta ve kimyevî gübre tatbikini arttırmak suretiyle toprağın verimlilik seviyesini yükseltmekte görülen bileşik ilerlemenin sonucuydu. Tarımsal usullerde görülen değişiklikte de, daha fazla gübreleme ile birleştirilen yeni çeşitlerin tam kapasitelerinin tahakkuk ettirilmesinde lüzumlu bir rol oynamıştır. Daha fazla çifte ekim alanının ve sulamanın genişletilmesi yollarıyla hukubat sahasındaki artış, belirtilen yıllarda Formoza'da Japonya'dan daha mühimdi. Japonya'da da bu yöndeki gelişme, 1880'lerde oldukça ileri durumdaydı. Böylece, görülüyor ki, tarımsal yatırım Formoza'da Japonya'dan daha önemli bir faktördü; fakat bu, mühim bir dereceye kadar direkt ve naktî olmayan bir yatırımdı.

Japonya ve Formoza'da zıraî araştırma, bilgi-yayıcı tipte faaliyetler ve gelişmeyle ilgili diğer hizmetlere yapılan masraflar, hâsılada elde edilen büyük artışların yanında çok az miktardaydı.

Duyduklarım ve Düşündüklerim

Yazan : Dr. İlhami MASAR

Devlet Baba Yapsın

Bir memlekette üretim, nufus yükselişini ve artan satınalma gücünü karşılayacak nisbette artmazsa, fiatlar yükselir. Ufak bir misâl vereyim: Senede takriben 12 kilo et yiyen Türk ferdi faraza birdenbire 24 kilo et yiyecek parayı bulsa et fiatları iki misli olurdu. Memurlara ikramiye verildi, işçiler grev yaptılar, ücretleri arttı. Fakat fiyatlar da yukarı doğru fırladı. Yanlış anlaşılmasın, her hususta yardıma muhtaç olan bu vatandaşların ellerine geçen parayı katiyen çok görmüyorum. Sosyalist İngiltere hükûmeti de kendisine rey veren işçilerin, aldığı parayı çok görmez, fakat ücretleri dondurma politikasını takibetmeye mecbur oluyor.

Muhalefet tabiatiyle iktidarda olan partinin bu yöndeki gayretlerine yardımcı olmaz. Bilâkis bu vaziyeti siyasî çıkarları için kullanır.

Hele bizde her şey hükûmetten istenir. Aşağıdaki teraneleri gazetelerde her gün okuyabiliyoruz:

Memur maaşları azdır, Personel Kanunu bir an evvel çıksın!

Öğretmenler, malûlgaziler, İstiklâl madalyası sahipleri terfih edilsin!

İş Kanunu bir an evvel çıksın, işçilere yeni haklar tanınsın!

Kömür amelesine zam yapılsın, fakat kömür fiyatları artmasın!

Belediye su, elektrik, otobüs vaziyetini islâh etsin ama zam yapılmasın!

Devlet, toprak reformu ve köy kalkınması için para sarfetsin!

Tütün, şeker pancarı fiyatlarını desteklesin ama sigara ve şekere zam yapmasın!

Hastaneler yapılsın, ücretsiz ilâç verilsin, sosyal tıp teşmil olunsun!

Lisenin arka kapısından çıkanlar da Üniversitelere alınsın!

İş bununla da bitmez; devletten geniş yatırım yapması ve yakalıklı, yakalıksız işçilere iş bulması istenir. Fakat vergileri artırırsa kıyametler kopar.

Ben, bu konuyu demagojik bir tutuma mevzu yapan aydın siyaset adamlarına ve gazetecilere kızıyorum.

Belâlı Kundura Boyacıları

Turistlerin dolşatığı Taksim - Harbiye çevresinde son zamanlarda birtakım gangsterler peyda oldu. Bunlar ellerine bir boyacı sandığı alıyorlar ve bolca bir bahşiş alıncaya kadar turistlerin başına belâ oluyorlar.

Geçenlerde bir turist gibi giyindim ve Hilton Otelinden çıkıyor muşum gibi yaptım ve Taksim meydanına doğru yürümeye başladım. Gangsterlerden biri yanıma yaklaştı ve "Şuşayn" dedi. "No" diye cevap verdim. Herif bana musallat oldu, önüme geçti, arkamdan geldi, öğrendiği iki üç kelime ile mütemadiyen dil dökmeğe başladı. Taksim meydanından İnönü gezisine çıktım, bu sefer eteğime yapıştı. Döndüm, çok inatçısının oğlum, dedim ve aramızda şöyle bir muhavere geçti.

O: Affedersin abi, seni turiste benzettim.

Ben: Demek sen hep böyle turistlerin başına belâ olursun?...

O: Ne yapayım ağabey, 75 kuruşa kundura boyamakla geçinilir mi?

Ben: Demek böyle iyi kazanıyorsun.

O : Benim günde 50, hattâ 100 lirayı doğrulttuğum oluyor.

Ben : Peki kaç para veriyorlar?

O : Ben yolunu bilirim, usanıp bir lira verecek olurlarsa parayı kafalarına atarım, o zaman keselerinin ağzını açarlar, on liraya kadar uçlanırlar.

İşte yoluna koymamız icabeden bir mesele daha!...

Lise ve Ortaokul Öğrencileri

Alman "Der Spiegel" dergisinin yazdığına göre Alman Liselerinde yeni yeni öğrenci dernekleri kuruluyormuş. Bunlar menbaı bilinmeyen bir yerden para yardımı gördüklerinden son zamanlarda bir de genel kongre toplamaya karar vermişler.

Ortaya atılan isteklerden bazıları şunlarmış :

1 — Bir öğrencinin sınıfta kalmasını kararlaştıran öğretmen kurullarında öğrenci mümessilinin de söz sahibi olması,

2 — Çocuklarının problemlerini anlamayan baba ve analara karşı kollektif ihtarlarda bulunulması,

3 — Öğrencilere esaslı seks dersi verilmesi.

Daha birtakım istekler varsa da ben bu kadarını yazmakla iktifa ediyorum.

Göründüğüne göre orta tahsil öğrencileri de yüksek öğrenim yapan ağabeyleri gibi yakında memleket konularında da söz sahibi olacaklar.

Bakalım sıra ne zaman ilkokullara gelecek?!...

Vasıtasız Vergiler, Vasıtalı Vergiler

Vasıtasız vergileri hakkaniyet dairesinde toplamak güç bir iştir. Vatandaşların gelirlerini doğru olarak bildirmeleri ve maliyecilerin yanlışlıkların üzerine parmaklarını basacak şekilde mücehhez olmaları lâzımdır.

Bir hükûmet için gümrükten rüsûm ve takslardan para toplamak, kaçakçılığın önüne geçilebildiği takdirde daha kolaydır. Hele şeker ve tuz gibi geniş kütlelerin kullandığı maddelerden elde edilen takslar iyi para tutar. Ancak bu tarzdaki vergi, zengini de, fakiri de aynı ölçüde vurur.

Avrupalılar eski sömürgelerinde vasıtasız vergi toplamak zahmetini yerli idarelere bırakırlar ve kendileri koloniyi gümrükten elde edilen varidatla idare ederlerdi.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı namına gittiğim bazı Afrika devletlerinde devlet gelirinin hemen tamamının gümrük resminden temin olunduğuna şahit oldum. Devlete daha fazla para lâzım olduğu zaman, hemen gümrük resmi yükseltilirdi. Meselâ Dahomey'de bu sebepten dolayı ithal malları ateş pahasınaydı. Kilosu 25 liradan elma ve 60 liradan Avrupa menşeli dana pirzolası satın aldığımı bilirim. Bu memleketler hükûmetlerine vasıtasız vergilerin daha hakkani olduğunu anlatmaya çalışırdık, fakat yerli fakir halk pek ithal malı kullanmadığından bize pek kulak asan olmazdı.

Bizim Maliyemiz de vasıtasız vergilerin daha hakkaniyet dairesinde toplanması için lâzım gelen organizasyonu kuramadığından, hükûmet şeker, sigara, tuz, benzin gibi **maddelerin takslarına ilâve**ler mıştır. Bundan fakir halk da zengin kimseler kadar müteessir olacaklardır. Bu, hoşa giden bir şey değildir.

İstanbul'un Suyu

Biz Taksim'de susuzluktan kıvranıyoruz. Öte taraftan Belediye Bahçeler Müdürlüğü tâ Sergievi'nden Dolmabahçe'ye kadar uzanan sahayı yemyeşil bir park yapmaya çalışıyor.

Bu sahanın düzeltilmesi hakikaten lâzımdı. Acaba ağaç ve süs nebatları dikmek daha makul olmaz mıydı?

Fakat hertaraf çim yapıldı. Sabahtan

İDARE YERİMİZ

Cağaloğlu, Himayei Etfâl Sokak, Aydoğmuş Han, 18 - 19

Telefon: 22 08 91 — P.K. İst. - 478

akşama kadar bütün saha sulanıyor. Çimin nekadar su yediğini hepimiz biliriz. Bizler kendi bahçemizde bir çim sahası yapamıyoruz. Belediye de çim dikmek hevesinden vazgeçse çok iyi yapardı. Çünkü nihayet evlerimizde su sıkıntısı çekerken bütün gün çim sulandığını görmek hepimizi sinirlendiriyor.

İşçi Partisi

İşçi Partisi için tutulacak iki yol vardır :

1 — Şehirlerde yaşayan işsiz gençlerle sanayi işçilerinin morali düşük, çekişme isteyen azgınlığına istinat etmek!

Bu taktirde Parti, hiçbir zaman bir milyondan fazla rey alamaz ve iktidara geçmek için Anayasaya aykırı ihtilâlci metotlar benimsemeye mecbur olur. Komünistlerin reylerin dörtte birine sahip oldukları İtalya ve Fransa'da bile bu partilerin parlamentoda çoğunluğu sağlayarak iktidara geçmelerinin mümkün olmadığı artık anlaşılmıştır. Bunların idareyi ele alabilmeleri için memleketlerinin başına harp gibi bir felâketin çökmesi lâzımdır.

2 — İngiliz, Alman, İsveç sosyalist partilerinin yolunu tutarak bir orta sınıf - işçi - köylü partisi vasfını kazanmak. Bu takdirde parti birçok memleketlerde olduğu gibi demokratik metodlarla bir koalisyon partneri olarah ve hattâ yalnız başına iktidara geçebilir. Parti bu yolda esaslı vazifeler başarabilir. Çünkü kapitalizmin çirkin tarafları vardır; yalnız vergisini vermeyen vurguncular ile mücadele etse köylüleri murabahacıların elinden kurtarmak, kooperatifçiliği yerleştirmek için çalışsa bile, büyük hizmetler edebilir. Fakat, özel teşebbüsün yaratıcı kuvvetini kırmak ve toprağının başında çalışan büyük, küçük çiftçilere dokunmak, niyetinde olmadığına halkı inandırması lâzımdır.

"Emekçi, ırgat arkadaş, kafalarını kıralım, hodri meydan" gibi lâflar ancak bazı toy gençleri ve maceracı proletaryayı azdırır ve yalnız huzursuzluk yaratır ve ne memleketin ne de kendilerinin işine yarar. Bilâkis hoşumuza gitmeyecek neticeler doğurması mümkün olan "Temel Haklar" Kanununun çıkmasına sebebiyet verir.

Yeni Dünya Fikri : BARIŞ ve ANLAŞMA

İNSANLAR, tarihî zaruretleri değiştiremezler. Harpler, ihtilâller yaparak birçok kan dökerek realitelere karşı isyan ettikleri ve onları değiştirmeye çalıştıkları devirler artık geride kalmış, bitmiş olmalıdır.

Bugün Komünist Dünya, Kapitalist Dünya gibi bir realitedir. Bu iki dünya birbirleriyle ölüm-dirim savaşı yaparak değil, anlaşarak yaşayabilirler. Rejimler, milletler, sınıflar ve insanlar arasında barış ve anlaşma medeniyetin ve insanlık hayatının devamı için tutulacak tek yoldur.

Yeni dünya fikri, barış ve anlaşmaya dayanır. Harp ederek hiçbir meselenin çözümlenemeyeciğinin anlaşılması ve bu anlayışın Komünist ve Kapitalist iki ayrı dünyaya ortak fikir olarak yerleşmesi halinde medeniyet ve insanlık kurtulur; aksi halde dünyanın sonu gelmiş demektir.

İsrail Devletinin kurulmuş olması da bir tarihî realitedir. Bunu olduğu gibi kabul etmek, İsraillerle aralarındaki meseleler için barış ve anlaşma fikri etrafında çözüm yolları aramak, bugün Arap âleminin ve liderlerinin tutacakları tek yoldur.

Barış fikri, ilk defa büyük Atatürk tarafından milletten ve Tarihten aldığı ilham ile, ortaya atılmıştır.

"Yurtta sulh, cihanda sulh!..."

Şimdi, başta Amerika ve Rusya olduğu halde büyük dünya devletlerinin vazifesi, Atatürk'ün ilân ettiği bu dünya fikrinin koruyucusu ve yayıcısı olmak, gençlik ve yeni bağımsızlık duyguları ve toplulukları dolayısıyla, henüz bu fikri benimsememiş olan küçük milletleri birbirleriyle harp edemez duruma sokmak ve onları aralarındaki anlaşmazlıkları barış ve anlaşma yoluyle çözmeye zorlamaktadır.

Fındık Üretimi

1887 - 1966 YILLARINDA FINDIK FİATLARI VE BUGÜNKÜ OLUMLU SONUÇ

Yazan : Kemal PEKER

GEÇİMİNİ doğrudan doğruya fındığa bağlayan 2 milyonu aşan müstahsil topluluğu ve bahçe sahibi ihracatçıların 80 yıldan beri alınteri el ve kol emeklerinin değerlendirilmesini ve bugünkü olumlu sonuçlarını şöylece düzeltmek mümkündür:

1938 yılına gelinceye kadar tanesi en iri ve kalitesi en güzel olan buğdaylarımız asgarî 20 ilâ 40 kuruş arasında fiat ve değer bulmuştur.

Nitekim Birinci Dünya Savaşından sonra da durum yine böyle olmuştur. Bunun için fındık köylüsünün bahçelerine dönmesi, verimden kalmış ormanlaşmış fındıkların yenileştirilmesi yoluna kendisini vermesi, önümüzdeki senelerin şimdiden kazanılması demek olackatır.

Türkiye ihracatı için hayatî önemi bulunan ve durumun üzerine parmak konulması ve üzerinde ısrarla durulması, gün geçtikçe genişleyen ikinci standart fındık sahalarının bir düzen dahilinde sınırlandırılması millî gelirimize sağlanacak imkânlarla ilgili olarak 1964 yılında Tarım Bakanlığına yaptığımız teklif olumlu karşılanarak hazırlanan kanun tasarısının Başbakanlığa sunulmuş olduğunu memnunlukla öğrenmiş bulunuyoruz.

1887 den 1911 yılına kadar İmparatorluk devrinin kayıtlarından çıkarılan fındık fiyatlarına ait buraya alınan tabloya nazaran yıllar ilerledikçe fındıklarımızın sürüm imkânlarının artmasına muvazi olarak değer bulması da 1952 den sonra daimî bir gelişme kaydeylemiştir.

Yıllar	Kuruş		Yıllar	Kuruş	
1887	135	Kantarı	1902	7,25	Okkası
1894	66	"	1903	6,50	"
1897	55	"	1904	5,25	"
1896	96	"	1905	4,75	"
1897	60	"	1906	8,10	"
1898	115	"	1908	7,60	"
1899	160	"	1909	7,50	"
1900	180	"	1910	6,75	"
1901	83	"	1911	8,75	"

1887 - 1901 yılına kadar olan 9 yılın satış fiatları kantar üzerine olup; sırasına göre okkası kuruş ve para olan 1,50 ilâ 2,50 en ziyade 3,60 arasında alım satımı yapılmıştır.

1902 - 1911 ikinci 9 yıllık devre içindeki fiatlar okka esasına göre yapılmış ve birinci devreye nazaran okkada 3 - 5 kuruş fazlasiyle değer bulmuştur.

1914 - 1918 Birinci Dünya Savaşı senesine gelinciye kadar Karadeniz sularında sevkiyatın serbestçe yapılamamasından, fındığın dahildeki imkânı Ordu'nun iaşesine tahsis edilmek suretiyle sağlanmış, yağ istihsal edilerek stoklar eritilmiştir. O yılların fındık fiatları da 8 ilâ 10 kuruş arasındaydı.

1920 den 1939 a kadarki üçüncü devreye ait endeksler takip edilecek olursa, beşer senelik fasılalarla kabuklu fındık ortalama fiatlarının 1914 - 1918 e nazaran hayli tereffü göstermiş olduğu anlaşılmıştır.

1923 de (29), 1928 de (43), 1933 de (24), 1938 de (31), 1939 sonunda (14) kuruş olup, İkinci Dünya Savaşiyle ihracatın felce uğraması bir aralık duraklama devresi göstermiş ve bu durumun önlenmesi için de hükümetçe 2 milyon liralık müdahale mübayaası fiatların tutunmasını sağlamıştır.

1943 den 1952 nihayetine gelinciye kadarki dördüncü devre ise, 43 kuruştan başlayan ortalama 60 kuruşa kadar yükselme yolu tutan fındık fiatlarının 1951 ve 1953 yıllarında yine hükûmetin yardımcı elinin uzatılmasiyle tesis edilen 30 milyon liralık müdahale kredisi 50 randımanlı bir kilo kabuk fındığın 100 kuruş üzerinden değerlendirilmesini mümkün kılmıştır.

1939 dan 1951 yılı sonuna kadar 13 yıllık Giresun, Trabzon, Ordu borsalarının ortalama kabuklu fındık fiatları aşağıdaki tabloya alınmıştır.

(Ton Kabuklu)

	Giresun	Trabzon	Ordu
1939	28,64	30,09	27,09
1940	14,48	13,57	13,95
1941	28,93	28,68	28,13
1942	46,31	47,39	47,38
1943	45,90	46,62	48,91
1944	38,25	33,95	40,00
1945	43.00	49,99	56,61
1946	63.00	64,65	68,36
1947	48.00	81,28	83,73
1948	55,38	59,76	59,79
1949	52,38	56,66	63,10
1950	134,00	136,55	106,96
1951	103,69	107,46	105,45

Müteakip yıllarda 1952 - 1965 fındık alımlarında, müstahsil malının ve emeğinin değerlendirilmesi hedef tutularak, tatbik edilen ortak ve müdahale fiatları şöyle bir seyir takip edegelmiştir .

Yıllar	Ortak	Müdahale
1952	100	100
1953	115	100
1954	125	125
1955	185	145
1956	175	145
1957	215	210
1958	250	0
1959	340	0
1960	430	0
1961	527	0
1962	570	570
1963	550	0
1964	450	440
1965	530	520
1966	500	500

İç fındık borsa ve ihraç fiatları buna muvazi olarak her yıl biraz daha artış kaydetmiştir. Tütünü, fındığı, çayı ile Karadeniz bölgesi gelecek için büyük imkânlar vaadettiğini kabul edebiliriz. Ve yine Hükûmetimizden de umutluyuz.

TÜRKİYE
Tezatlar Memleketi

OTURDUĞUMUZ apartmanda havagazı ocağı bozuk; gaz kaçırıyor. Karşımızda bir tamirci var . Bir aydır peşindeyiz, işleri çokmuş, gelip bakacak, tamir edecek vakit bulamıyor...

Yukarı katlara su gelmiyor. Aşağıya bir depo yapıldı ve elektrik motoriyle tavan arasındaki depoya su pompalanıyor. Ama bu işi yapan adamlar akım düzenini bozmuşlar; sıcak su günlerinde de soğuk su musluklarından sıcak su akıyor; sonra havagazı şofbenleri işlemez oldu. Kaç defa adam çağırıyoruz; hiç biri düzeltmiyor.

Evimizdeki üç radyonun üçü de bozuk. Kaç defa tamir ettirdik; bir türlü olmadı...

Yazıhanemize doğru dürüst çalışacak, iş bilir memur bulamıyoruz.

Ama işsiz güçsüz yüz binlerce, milyonlarca adamımız var!...

Bu nedir? Türkiye'de iş yok mu?

Bu memlekette işsiz kalan, aç kalan insanların bulunması en hafif deyimiyle millî ayıptır. Bir yandan işe adam, öbür yandan adama iş bulunmayan tezatlar memleketi olmaktan ne zaman kurtulacağız?

Meseleler :

Yabancı Memleketlere Mütehassız Göçü...

Yazan : Haki EROL

İKTİSADEN geri kalmış fakir memleketlerin büyük emek ve masraflarla yetiştirdikleri bilhassa doktor, mühendis ve ilim adamlariyle teknisiyenlerinin zengin ve ileri ülkelere gidip yerleşmeleri, bunlara şiddetle ihtiyacı olan bu memleketler için bir felâket halini almış bulunmaktadır.

Şurası muhakkaktır ki, ilerlemek isteyen memleketlerin kâfi miktarda yüksek tahsil görmüş mütehassıslara malik olmadıkça, gerilik ve fakirlikten kurtulmalarına imkân yoktur.

Maalesef bizden de, bilgilerini arttırmak için veya diğer vesilelerle ileri memleketlere giden elemanların takriben % 50 si geri dönmemektedir. Halen 3000 i mütecaviz doktor ve 1000 kadar mühendis ve mütehassısımız dış memleketlerde çalışmaktadır.

Bu sebeple ileri memleketlerle aramızdaki **mesafe azalacağına daha da** artmaktadır.

Kanada, Yeni Zelânda ve Avustralya, bir çok gazetelerle her nevi mütehassısları dâvet eden ilânlar neşretmektedirler. Birleşik Amerika da mütehassis ve bilginlere Amerika'da çalışmak için büyük kolaylıklar göstermektedir. Son zamanlarda önemli ekonomik ilerlemeler kaydeden bazı Avrupa devletleri de geri kalmış memleketlere mensup mütehassıslara cazip ücretli iş ve çalışma imkânı vermektedirler.

Diğer taraftan, en ileri memleketlerde, yüksek tahsil görmüş kabiliyetlere olan ihtiyacın kendi Üniversitelerince karşılanamayacak derecede artmakta olduğu görülmektedir. Nitekim geçen sene Amerika hariçten 5000 doktor ve mühendis, 5000 muhtelif mütehassıs olmak üzere 10000 eleman ithal etmiştir.

Yabancı memleketlere giderek çalışmaya başlıca sebep bu elemanların kendilerine daha yüksek bir gelir sağlamak arzusudur. Diğer bir sebep de, çalışmak için memleketlerinde müsait bir saha ve kâfi tesisat ve araçların bulunmamasıdır. Basit idarî işlerde az maaşla çalıştırılan bir çok mütehassıslar, İhtisasları bulunan sahada daha yüksek gelir temin eden yabancı ülkelere gitmektedirler.

Bu konuda çok önemli bir nokta da dışarıya gidenlerin miktarından ziyade şahsî kıymet ve kabiliyetleridir. Her memlekette yüksek kabiliyetli insanlar çok azdır. Dış memleketler bilhassa bu nevi elemanları kendilerine cezbetmeğe çalışmaktadırlar. Ciddî ekonomik sıkıntılara düşmeden, en parlak zekâlar ve kabiliyetli insanların devamlı surette kaybına hiç bir memleket tahammül edemez. Bunun için iktisadî kalkınma çabası içinde bulunan memleketimizin bu mühim problem üzerinde dikkatle durması ve mütehassıs elemanların memlekette kalıp çalışmalarını sağlayacak çareleri arayıp bulması lâzımdır.

Ötedenberi yetişmiş ve kabiliyetli insanları aramak ve onlara yer ve tatmin edici ücret vermekte hasis ve ihmalkâr davranan memleketimizin bundan böyle yetişmiş elemanlarına daha fazla dikkat ve alâka göstermesi ve burada çalışmalarını kendileri için kâfi derecede verimli ve cazip bir hale koyması iktisadî kalkınmamızın en önemli faktörlerinden biridir.

Bir Tarihî Vesika :

Devlet İşletmeciliği nasıl islâh edilebilir?

İktisadî Devlet Teşekküllerinin muamele ve hesapları, 3460 sayılı Kanun yürürlükte iken her yıl, Büyük Millet Meclisinde bir genel kurul tarafından tetkik edilirdi. Genel Kurul Büyük Millet Meclisinin ilgili komisyonlarıyla Devlet İktisadî Teşekkülleri umum müdürleri ve diğer zevattan müteşekkildi.

DP zamanında 1951 senesinde toplanan Genel Kurulda, İktisadî Devlet Teşekküllerinin idare ve murakabesi usulleri şiddetle tenkit edildi. Bu teşekküller siyasî ve idarî otoritelerin emir ve komutasında iktisadî kurallara aykırı idare edildiği ve sistemin bozuk olduğu söylendi. Nihayet Genel Kurul bu konuda incelemeler yaparak bir rapor hazırlamak üzere bir özel komisyon teşkil etti. Maalesef ne o zaman, ne de başka bir zaman nazara alınmamış bu raporu, hâlen aktualitesini kaybetmemiş olması dolayısiyle, ilgililerin tekrar dikkatine sunuyoruz.

15/12/1951

İKTİSADÎ Devlet Teşekküllerinin idare ve murakabe tarzları üzerinde yapılması gereken ıslâhatın esaslarını tesbit ederek bu hususta Yüksek Heyetinize bir rapor sunmaya memur edilen komisyonumuz, mevzuu umumî prensipler bakımından incelemiş ve kısa hatları aşağıda belirtilen neticelere varmıştır.

Devletin iktisadî mahiyetteki işletmeleri idare ve murakabe itibariyle birbirini tutmayan çeşitli usullere tâbidir. Ezcümle Sümerbank ve Etibank vesairenin 3460 sayılı kanun hükümlerine göre hesap ve muameleleri Yüksek Murakabe Heyetinin ve Umumî Heyetinizin murakabesine tâbi olduğu halde Devlet Demiryolları, Havayolları, Posta ve Telgraf gibi bir takım işletmeler mülhak bütçeleri ile idare edilir -- Sayıştay kontrolüne tâbidir. Tekel ve Orman Genel Müdürlüklerinde olduğu gibi bir takım işletmeler ise döner sermaye usuliyle diğerlerinden farklı bir idare ve murakabe rejimi altındadırlar. Bu üç tip işletme dışında Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü, Elektrik İşleri Etüd İdaresi gibi müessescler kanunlarında gösterilen murakabe usullerine tâbidirler. Şirket hüviyetinde kurulmuş olan Şeker Şirketi, Ankara Çimento Şirketi gibi işletmeler ise hem 3460 numaralı kanuna ve hem de Ticaret Kanununa göre murakabe edilirler. Diğer taraftan Merkez Bankası, Emlâk Bankası gibi kendi hususî kanunlarına tâbi Anonim şirketler ve son kabul edilen Denizcilik Bankası ile de bunlardan az çok farklı bir prensibe göre kurulması gereken Devlet işletmeleri vardır. Nihayet umumî ve mülhak bütçeli dairelerin de iktisadî işletme hududuna gi-

ren işlerinin umumî hükümlere tâbi olarak tedvir edildiği gözönüne alınırsa Devletin iktisadî mahiyet taşıyan işletmelerinin ne hukukî bünyelerinde, ne de idare ve murakabe sistemlerinde belirli ve yeknesak prensiplerin mevcut olmadığı anlaşılır.

Aynı zamanda Devlet işletmeleri, Devlet teşkilâtında bir İşletmeler Bakanlığı bulunmasına rağmen, muhtelif Bakanlıklara ve mercilere bağlıdırlar, aralarında ne teknik, malî veya idarî bakımlardan, ne de memleket istihsaline ve piyasa şartlarına göre faaliyetlerini ayarlama veya sair hususlar bakımından koordine bir çalışmaları yoktur. İşletme ve icra prensipleri bile birbirinden farklıdır ve bunlarla aynı mahiyetteki hususî işletmelerin Devlet nazarında eşitliği prensibini bozan tatbikat yaşamaktadır.

Nihayet bütün işletmeler baremin çok zararlı baskısı ve idarî ve siyasî otoritenin tesiri altındadır. Her Bakan kendi telâkkisine ve görüşüne göre işletmelere müdahale etmekte ve işletmecilerin mukadderatı üzerine hâkim olmaktadır.

Bunlardan 3460 sayılı kanun hükümlerine göre muamele ve hesapları Umumî Murakabe Heyetince tetkik edilen müessselerin bir taraftan bu murakabe masraflarına iştirakleri kendilerine bir takım malî külfetler yüklemesine mukabil öbür taraftan bizzat kendi hesapları bir merci tarafından kontrola tâbi olmayan Umumî Murakabe Heyeti her sene birçok raporlar hazırlayıp bunları bastırıp dağıtmaya müncer olan faaliyeti neticesinde ne alâkalı teşekküllerin ve ne de Bakanlıkların bu heyet tarafından ileri sürülen mütalâalar üzerinde durmaya kanunen mecbur olmamaları ve intihaben bu raporları tetkik eden umumî heyetin de murakabe bakımından semereli bir netice vermemesi noktalarını birer vakıa olarak kaydetmek isteriz.

Bu gibi mevzuların 1945 senesinde Umumî Heyete takdim edilmiş bulunan Hususî Komisyon raporunda da üzerinde durulmuş ve hemen her sene toplanan umumî heyetlerde ıslâh çareleri ve temennileri tekrarlanmış; fakat bütün bunlar durumun ıslahına ait bir harekete vesile olamamıştır. Bu itibarla devletçilik anlayışında ve tatbikatında yeni bir görüşe malik olan yeni iktidarın kendi programı ve prensiplerine uygun şekilde Devlet İşletme sisteminde ve Devletçilikte beklenen reformu tahakkuk ettirme görevinde olduğuna şüphe yoktur.

Komisyonumuz bu kanaatla bu reformun ana prensipleri üzerinde durmuş ve bunları kısaca aşağıda maddelerinde gösterildiği veçhile tesbit ederek Yüksek Heyetinizin takdir ve tasvibine arza karar vermiştir:

1 — Halen müstakil birçok kanun mevzuu olan Devlet İşletmelerinin heyeti mecmuasını içine alacak bir tek kanun meydana getirilmesi ve İşletmeye taallûk eden bütün hükümlerin bu kanuna konması,

2 — İşletmelerin teşkil, tesis ve idaresinde, istihsal ve iş programlarının tesbitinde, çalışma halinde yapılacak teknik, idarî ve malî murakabenin ifasında, finansman ve plâsman işlerinde umumiyetle İşletmelerin muhat olduğu iktisadî ve malî meselelerin hallinde ve Devlet iktisat faaliyetlerinin belirli prensipler ve programlar altında tanzim ve idaresinde söz ve karar sahibi olmak ve doğruca Başbakanlığa bağlı bulunmak üzere idarî ve malî muhtariyete sahip Yüksek bir İhtisas Heyetinin teşkili ve işletmelere müteallik olup muhtelif Bakanlıklar ve dairelerde bulunan salâhiyetlerin bu heyete tevdii.

(Bakanlıklar kanunlarla ifasına mecbur oldukları âmme kontrol vazifelerini ifa ederler, fakat idare ve işletme işlerine müdahale etmezler. Bu suretle Devletin murakabe organları işletmede gerek Devlet ve gerek hususî sektör karşısında tarafsızlığını muhafaza etmiş olur.)

İktisadî Kalkınma Tesisinin Umumî Hey'et Toplantısı

26.II.1965 tarihinde kurulan ve birinci çalışma yılını dolduran İktisadî Kalkınma Tesisi 7 Temmuz 1967 Cuma günü İstanbul Sanayi Odası'nda Genel Kurul toplantısını yapacaktır.

Toplantı, Tesis İdare Heyeti Başkanı Behçet Osmanoğlu'nun bir konuşmasıyla açılacak, bunu Tesis Genel Müdürü Doçent Doktor Vural F. Savuş'un çalışmalar hakkında yapacağı izah konuşması izleyecektir. Bu toplantıda T e s i s çalışmalarıyla ilgili görüşler ve tenkitlerin ortaya atılmasına özel bir önem verilmektedir. Çalışmaların daha verimli olabilmesi için üyelere ve ayrıca yetkili kişilere şimdiden program yollanmış ve mütalâalarının toplantıda bildirilmesi rica olunmuştur.

Çalışmalarını bilimsel bir disiplin altında öğünülecek seviyede yapmakta olan İktisadî Kalkınma Tesisi; Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ege Bölgesi Sanayi Odası, İstanbul Ticaret Borsası, Adana Sanayi Odası, Ankara Sanayi Odası, Keşan Ticaret Borsası katılmaktadır.

Memleketin iktisadî kalkınmasında şimdiye kadarki çalışmalarıyla çok yararlı hizmetlerde bulunan Tesisin yapacağı Genel Kurul Toplantısı'ndan sonra faaliyetini daha genişletmesi beklenmektedir.

3 — Hususî sermayenin de iştiraki ve hattâ tamamen onlara devri mümkün olan Devlet İşletmelerinin bir an evvel sermaye şirketleri haline kalbi.

(Sermayesinin tamamı Devlete ait olan işletme müesseseleri ve birlikleri Yönetim Kurulu, Umum Müdürlük ve murakıplerden müteşekkil bir idare ve murakabe organına malik, malî ve idarî muhtariyete sahip ve her işletme mümkün olduğu kadar ayrı ve müstakil olarak kurulup idare edilir.

Sermaye şirketleri şeklinde kurulanlar Denizcilik Bankasında derpiş edildiği veçhile idare ve murakabeleri Ticaret Kanunu hükümlerine tâbi tutulmak suretiyle teşkil olunurlar. Ancak bu şirketlerde Devlet sermayesinin umumî heyetlerde temsil salâhiyetinin Hazineye verilmesi, işletmelerin Maliyeye bağlanması gibi bir netice doğuracağından Umumî Heyet toplantılarında Hazineyi temsil salâhiyetinin yukarda ikinci maddede teşkilini teklif ettiğimiz Yüksek Heyete tevdiini ve murakıplerin de aşağıdaki maddede teşkilini teklif edeceğimiz Yüksek Murakabe Kurulu tarafından gösterilecek namzetlerden seçilmesini doğru buluyoruz.)

4 — İşletmelerin sene sonunda muamele ve hesaplarını tetkik etmek ve Sayıştay salâhiyetiyle ve onun gibi Büyük Millet Meclisine bağlı olmak üzere bir Yüksek Murakabe Kurulunun kurulması,

5 — Devlet işletmeciliğinde bugün son derece verimsiz ve zararlı neticeler verdiği tecrübelerle sabit olmuş bulunan barem usulünün kaldırılması, iş ve ehliyet nispetinde işletmelerin kendi kadrolarında ve baremlerinde tam salâhiyet sahibi olmalarının sağlanması,

Komisyonumuz bu mütalâalarının Yüksek tasvibinize iktiranı takdirinde dikkat nazarına alınması temennisiyle Hükûmete tevdiini teklif eyler.

Başkan	Sözcü	Üye
A. Hamdi Başar	Cemal Kıpçak	Şefik Bakay

Üye	Üye
Hayrettin Erkmen	Nahit Pekcan
Üye	Üye
K. Zaim Sunel	Cemil Gökçen

Bu rapor üzerine Hükûmet de görüşlerini bir raporla bildirmiş ve konu genel kurulda uzun görüşme ve tartışmalara yol açmıştı. Bilmiyoruz, sonra neden iktisadî devlet işletmelerinin reorganizasyonu meselesi ele alındığı zaman bu çalışmalardan hiç yararlanılmadı?...

İç Turizm :

İSTANBUL CİVARINDA BİR GÜNLÜK OTOMOBİL GEZİSİ

Dr. İlhami MASAR

ŞAİR: "O mahiler (balıklar) ki derya (deniz) içredir, deryayı bilmezler," demiş!

Biz İstanbullular, otomobilimiz olsa bile, ya Boğaziçi'ne, yahut Sirkeci veya Haydarpaşa banliyosuna; yahut çok gayret gösterip Bentlere, Kilyos veya Şile'ye kadar uzanırız, fakat şehrimizin orman güzelliklerini çoğumuz bilmeyiz.

Kabahatin en büyüğü, tabiî İstanbul Vilâyeti Turizm Bürosu'ndadır. Bu büro her ne kadar şehrimize gelen turistlerin ve deniz banyosu sezonu dışında İstanbulluların ormanlık yerlere susamış olduğunu pekâlâ bilirse de, Vilâyetin yeni yollar yapımı hususundaki gayretlerine rağmen, civarın bir turistik yol haritasını hazırlayıp, parası mukabilinde satılmak üzere, benzin istasyonlarına dağıtmaz ve mevcut yollara da, nereye gittiğini gösterir, levhalar koymaz.

Bu eksikliğe, alâkalıların dikkat nazarını çekmeyi bir vazife saymaktayım.

Bugün, sizlere, 40 - 50 kilometrelik bir gezi tarif edeceğim. Güneşli günlerde, otomobilleri ile bu geziyi yapmalarını okuyucularıma candan tavsiye ederim. Yanlarına piknik yapacak nevale alırlarsa, güzel ormanlarımızdan daha da iyi istifade edebilirler.

Tarif edeceğim yolda, okuyucularım daha ziyade İstanbul'da oturan yabancıların mavi plâkalı arabalarına rastgeleceklerdir. Takip edilecek yol şudur:

Şişli'den Ayazağa'ya doğru gidilir ve orada şoseye muvazi giden eski yola geçilir ve burada Kâğıthane deresine inen şose sorulur ve bu muntazam yol takibedilerek Kâğıthane deresine inilir inilmez, sağa sapılır. 10 km. kadar sonra Kemerburgaz'a varılır. Burası ağaçlıklar içinde güzel bir köydür. Kahvesi, postahanesi vardır. Kemerburgaz'dan üç yol ayrılır; biri sola Terkos istikâmetine gider. Çok güzel olan bu yolu bizi uzaklara götürdüğü için, bugün, bir tarafa bırakalım. Biri, sağa, doğrudan doğruya Bentlerin bulunduğu Bahçeköye gider. Bu sefer onu da takip etmeyelim. Üçüncü bir yol ikisinin arasından biraz dolaşarak kesif ormanlar içinden yine Bahçeköy'e gider.

Okuyucularım bu şoseyi takibederlerse, yolda Orman İdaresinin kurduğu birçok piknik yerlerine tesadüf ederler ve oralarda istirahat edebilirler. Hele İlkbaharda, ormanda gezmenin zevkine doyulmaz.

Bahçeköy'den sonra asfalt bir şoseden Büyükdere'ye nasıl inildiğini, tabii herkes bilir.

Şosenin Ayazağa - Bahçeköy arasındaki kısmı stabilize yoldur, yazın kuru havalarda tozlu olur, fakat ilk ve sonbaharda insan pek tozdan müteessir olmaz.

Başka yazılarda daha başka, güzel otomobil gezileri tavsiye edeceğim.

GÖRÜŞLER

Millî Birliğimizi abideleştirelim

Yazan : Niyazi ACUN

ÇOK partili hayattan ilim ve teknoloji alanında millî ekonominin zaferine ulaşmak için, her şeyden önce millî benliğimizi âbideleştirecek esprinin dinamizmini alalım ki, demokratik rejim temeline otursun.

Yurdseverlik, diyoruz; fakat, yurdumuzu bütün doküman ve haşmetiyle tanımıyoruz!...

İlim ve teknik, diyoruz; ne yazaık ki en basit ekonomik, kültürel ve sosyal dâvalarımızın başarıya ulaşması için dışarıdan yabancı uzman ithâl ediyoruz!...

Memleketin yüzyıllar boyu ihmale uğramış kamu dâvalarını orta, kısa ve uzun vâdeli bir plancılığını dahi henüz tatbik alanına koyamadığımız bir vakıadır.

Ama, o kadar çok konuşuyoruz ki, Ağustos böceği bile nihayet bir yaz sezonu öter ve susar.

Baylar! Bilhassa sorumlu otoriteler, artık millî benliğinizle memleketin gerçek temel dâvalarına eğiliniz. Başaramadığınız işlerinizde Büyük Atatürk'ü kendinize rehber ittihaz ediniz. O, Önder, imkânsızlıkları imkân dahiline sokarak, memleketin istiklâline kasteden bütün felâketleri yenerek, milleti zafere ulaştırmıştır.

Çok partili hayata atılmak kâfi değildir. Demokratik rejimin esprisi içinde olumlu işleri başarmak ve halka hizmet etmek yarışını yaparken eğriye eğri, doğruya doğru demesini biliniz.

Ne icraatımızda ilim ve teknik havası var ve ne de tenkitlerimiz de! Her ikisinde de Şark'lılık havası var.

Sanki memleketin bütün temel dâvaları halledilmiş gibi, şimdi de (ilericilik-gericilik) yarışması yapıyoruz.

İlericilik dinamizmi, Kemalizm de ziyadesiyle mevcut iken, ne diye başka diyarların demode olmuş doktrinlerine sarılıyoruz! Gericilik, bu korkunç zihniyet koca bir İmparatorluğu izmihilâle uğratmış ve memleketi düşman istilâsına kadar götürmüştür. Gericiliğin düşmanı olmak için de millî benliğimizi şahlandıracak ilim ve tekniğin çığrında Batı seviyesine ulaşmanın yarışmasını yapalım.

Ne yazaıktır ki, Almanya'ya, İngiltere'ye, Fransa'ya ve Amerika'ya gidenlerimizin çoğunluğu memlekete döndüklerinde, öğrendiklerini uygulayacakları yerde, gittikleri memleketin propagandasını yaparlar. İşte bu gibi aydınlardan memleket hiç yararlanamamaktadır. Halbuki, Japon'lar, Batı'dan ne öğrenirlerse, memleketlerinin yüksek menfaatları açısından kültür, sanayi, ticaret, ekonomi ve endüstri alanına enerji ve bilgileriyle dönüp, Uzak-Doğu'da Şarklı bir memleketi Batı seviyesine ulaştırıyor.

(Adam sende bana ne) diyen zihniyet, gerici, tembel ve tufeyli kadar memlekete zararlıdır.

Memleketin her işinde çalışanlar sorumluluğunu müdrik olmalıdırlar. Bizim aydın sorumluluğumuz kırtasiyeciliğe inhisar etmiştir. Maaş, koltuk ve ihtiras dâvasını sırf kendi çıkarı için kullanma zihniyeti, demokratik rejimi de dejenere etmeğe çalışıyor!...

Bir de memleketin iktidarlarının kanını emen oportünistler vardır. Dikkat ediniz, onlar tek parti devrinden beri her iktidarın candan kişileri olduklarını söylerler. İşte bu oportünistler, demokratik rejimimizde yeri olmayan «Yüksek Sosyete» sıfatı ile gayri resmî bir teşekkül olmuşlardır. Hanımları Paris'in bezirgan terzilerinden giyindiklerini hiç sıkılmadan övünerek anlatırlar. Millî benliği zedeleyen bu türediler ve oportünistler, acaba Anadolu'nun ebesizlikten bir ağaç dibinde ıkına-sıkına doğuran analarından ne gibi millî imtiyaza sahiptir?

Çağımızın ilericilik savaşı kuvvetini millî kişiliğinden alarak toplumu aydınlatan, işsizliğe açacağı iş kollariyle iş sağlayan aydınlar ordusu ile olmaktadır.

Diploma ticaretinden başka hiç bir işe

yaramayan eğitim sistemimiz, her geçen gün memleket gerçeklerine eğilmiş ve dertlere devâ bulan ne kadar aydın topluma yararlı yapmaktadır?

Batı memleketlerinin kalkınması, millî benliklerinin ilim ve teknikle yuğurulan aydınlaşmış şuuru ile gerçekleşmiştir.

Avrupa ve Amerika'ya bir turist gibi gidip, yurda dönünce bu gezileriyle öğünmek, gerçek aydınların yapacağı meziyet değildir; çünkü, bu övünmeler cehlin bir ifadesi ve yüz kızartıcı olayıdır.

Cehalet, taassup ne kadar gericilik ise, aydın geçinip memlekete aktif iş vermemek de o derece gericiliktir. Bilgi, çalışkanlık, tolerans, feragat ve fedakârlık ilericiliktir. Bu ilericiliği topluma maledenler idealisttir.

Aydın olmayı ve diplomasını nalıncı keseri gibi kendisine• çıkar için kullanan aydınlar, millî benliğimizin ışıkları karşısına baraj kuranlardır.

Memlekete ilim ve teknoloji açısından hizmet edip, millî gelirlerimizi arttıran hamleler yapan çalışkan aydınlar ile geri kalmışlıktan kurtulacağız. Onların çabaları sayesinde sosyal adaleti memlekette ihya edeceğiz.

Batı memleketleri millî şuurun şahlanması için sosyal adalet dâvasında daima zaferler kazanmaktadır. Millî menfaatların daha sağlam bir garantiye dayanması için eşit şartlar ve şanslar tanımaktadır, kişilerine. İşte bu olay, toplum kalkınmasındaki sosyal adalet anlayışıdır. Bu zihniyet her mücadelesinde gericiliğe ağır darbeler indirerek, onun millî bünyede hayat bulmasına engel olmaktadır. Hangi akım bu dâvayı daha kısa bir zamanda gerçekleştirecek ise, o rejime iltifat etmektedir.

Biz, bu akımın demokratik rejim ve onun temeli olan çok partili hayat ile mümkün olacağına inandık, ne yazık ki, Şark'lı çıkarcı zihniyet çok partili hayatı da kendine kazanç yolu yaparak, oportünizmi ihya etti!...

Bu gibilerle yarış eden bir de Sofistler türedi. Kadim tarihte bile Sofistlerle mücadele eden Sokrat olmuş iken, biz niçin millî benliğimizi kemirenlerle bu atom çağında mücadeleden muzaffer çıkamıyoruz!.

Amerikalı Turistler

TİCARET Bakanlığı raporlarına göre, 1966 yılında dış ülkeleri ziyaret eden Amerika'lı turist sayısı rekor bir seviyeye ulaşmış, ABD'yi ziyaret eden yabancı turist seviyesi ise geçen yıllara oranla yüksek bir seviyeye varmış bulunmaktadır.

Dış ülkeleri ziyaret eden Amerikan yurtdaşları, bu ziyaretleri boyunca, 2,7 milyar dolar harcamışlar ve Okyanus aşırı seyahatleri için yabancı gemi ve uçak şirketlerine 0,7 milyar dolar ücret ödemişlerdir.

1966 yılında yabancı ülkelere giden Amerikalıların sayısı yüzde 13 artışla 2.975.000 i bulmuştur. Bu miktarın yarıdan biraz fazlası Avrupa ve Akdeniz ülkelerini, üçte biri de Orta Amerika ve Antilleri ziyaret etmiştir.

Amerikalı turistler 1966 yılında Meksika'da 575, Kanada'da 678 milyon dolar harcamışlardır. Güney Amerika'yı ziyaret eden Amerikalı sayısı 1965 e nazaran yalnız 9 binlik bir artışla 130.000 e ulaşmıştır.

Amerika'yı ziyaret eden turist sayısı yüzde 13 bir artiş göstermiş ve 1966 yılında 1.360.000 i bulmuştur. 1965 yılında Amerika'ya 13.80 milyar dolar bırakan turistler 1966 yılında 15,73 milyar dolar bırakmışlardır. Turistlerin Amerikan gemi ve uçak şirketlerine ödedikleri ücretler de hesaba katılacak olursa, 1965 yılına göre turizm gelirinde % 14 lük bir artış kaydedilmiş olduğu görülecektir.

Akdeniz memleketleri içinde Türkiye'ye çok az sayıda Amerika'lı gelmiştir. Oysa ki, yapılacak esaslı propaganda ve girişilecek teşebbüsler sayesinde her Akdeniz'e gelen Amerika'lı turistin birkaç gün için olsun Türkiye'yi zirate etmesi ve bu yüzden en azından turizm gelirimize 1 milyon dolar eklenmesi işten bile değildir. Turizm Bakanlığı ve yetkililer bu konu üzerinde ne kadar dursalar azdır.

Amerikada Halk Hizmetlerinde Kurumlar : Dünya işleri Konseyi

Yazan : Belkis Halim VASSAF

BUGÜN Amerika'da herkesin ilgisini çeken ve en hararetle konuşulan üç konu vardır: Birincisi, Vietnam; ikincisi yurtdaşlar arasında her türlü farklı muameleyi ortadan kaldırmaya uğraşan medenî haklar meselesi; üçüncüsü de Başkan Johnson'un ileri sürdüğü ve kanunlaştırdığı «Büyük Toplum» un realize edilip edilemiyeceğidir.

Burada gün geçmez ki insan, şu veya bu konuya ait bir toplantı ile karşılaşmasın. Üniversiteler, çeşitli meslek teşekkülleri, halkın ortak bir amaçla kurduğu kurumlar, kiliseler bu konferans ve toplantıların hazırlanmasında, ileriye sürülmesinde önayak olurlar.

Vietnam çarpışmaları uzayıp gitmektedir. Bu durum, gençlerini üniforma içinde görmeye alışmamış, dünyanın diğer taraflarındaki durmadan yer alan çarpışmalardan uzak kalmış, uzun yıllar barışın istikrarlı havası ve konforu içinde yaşamış olan Amerika'da, savaş ve barış her günün, herkesin ağzında dolaşan bir konu yapmıştır. İşte Mart sonunda New - Hampshir Üniversitesinin salonlarında, bir halk kurumu olan Dünya İşleri Konseyi tarafından tertiplenen ve Amerika'nın her tarafından dâvet edilmiş uzmanların konuştuğu ve tartıştığı konferansın konusu, yine bu idi. Konferans evvelâ «Barışın mânası» problemini ele almış; beş kişilik bir uzman grubu, barışın tarih boyunca aldığı şekilleri, geçirdiği safhaları inceledikten sonra dinleyicilerin sorularını da cevaplandırmıştır. Bundan sonra «Savaşın mânası, kaçınılmaz bir olay olup olmadığı konuları psikolojik, filozofik, ekonomik, sosyolojik ve politik bakımlardan mütalâa edilmiş ve tartışmaları yapılmıştır.

İkinci gün ele alınan problem savaşın neye mal olduğu, 1945 den beri bunun Birleşik Amerika Devletlerine olan tesirleri konuşulmuş ve «barışın değeri» başlığı altındaki konuşma ve tartışmalarda ise bilhassa gelişmemiş memleketlerin ekonomik ihtiyaçları ele alınmıştır. Barışa götüren yolların en başında bu memleketlerin tam bir gelişmeye erişmeleri geldiği sonucuna varılmıştır. Bu memleketler ekonomik bakımdan gelişmedikçe, kültür seviyeleri yükseldikçe, sıhhi durumları düzelmedikçe barışa kavuşmanın imkânsız olduğu beilrtilmiştir. Benim de iştirak ettiğim ve iki gün süren bu konferanstan şu intibalarla ayrıldım:

Savaş ve barış konusunda yalnız veya bu memleketi, yahut kendimizi, yalnız şu veya bu memlekete bağlı beya karşı olarak değil, bütün dünyayı ve her memleketi göz önünde tutmak lâzımdır. Artık bugün yeryüzünde komünizmin bir gerçek olduğunu kabul etmek ve onu ortadan kaldırmanın değil, onunla beraber yaşayabilmenin yollarını araştırmak gerekir.

1975 yılına kadar 400 milyon bir artış gösterecek olan dünya nüfusu barışı tehdit etmektedir. En çok artış gelişmemiş memleketlerde olmaktadır, ki bunlar bütün yeryüzündeki insanların 2/3 ünü tutmaktadır. Barışa ulaşabilmek için bu artışın önüne geçmek lâzımdır. Günlük gıdası 900 kaloriyi bile bulamayan insanların hastalıkları, güçsüzlük ve bilgisizlikleriyle — bunlar çoğunluğu tutmaktadır — iş dünyasında yaptıkları etkilerini hesaba katmak icabeder. Dünyanın fazla nüfusa değil fazla insan emeğine ve insan kaynağına ihtiyacı vardır. Bunu artırmak ise ancak gıda, tahsil ve sıhhatle mümkün olur. Gelişmemiş memleketlere gelişme yardımı arttırılmalı, silâh yardımı değil. Barışı sağlayan silâh değil, gelişmedir. Yalnız bir memlekette değil, bütün dünyada fakirlik mevcut oldukça karınlar aç, kafalar boş kaldıkça, hoşnutsuzluk, mahrumiyet hüküm sürdükçe cehaleti, fakirliği, hastalıkları ortadan kaldırmak, savaş ekonomisinden barış ekonomisine geçmek gerekir. Bu geçiş çabuk ve kolay olmamakla beraber imkâsız değildir. Bu konuda Birleşmiş Milletlerin pek büyük rolü olacaktır.

Reassürans ve Gemi Kurtarma Şirketleri nasıl kuruldu?

Liman tarifeleri indirildikçe yükseliyordu — İşime kimsenin karışmaması yükümü ağırlaştırıyordu. — Millî Reassürans nasıl doğdu? — Meşhur Pios'un güzel kombinezonuna akıl erdirememiştim — Ya gemi kurtarma işi? — Tahlisiye inhisarını ben kırakmadım ama, onu elimizden aldılar — O devirde bir U. Müdürün en önemli işi; karşılama ve uğurlama — Getirilen ecnebi mütehassıs Galata ve Tophane rıhtımlarını şimendifere bağlanmasını ve Kalamış Koyunun Serbest mıntıka olmasını teklif ediyor — Serbest Mıntıka işinin eğlenceli hikâyesi.

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR

BELKİ biraz fazla kaçtı Liman Şirketi hikâyesi ama, bazı açılardan yaşadığımız bir devri canlandırıyor. O devirde imtiyaz işleten tek Türk şirketiyiz. İstanbul'da rıhtım, elektrik, tramvay, tünel, havagazı ve su imtiyazları ecnebi şirketlerin elinde... Onların işine, tarifesine pek karışan olmuyor. Mütarekeden sonra Ankara'da işlerini uydurmuşlar; tarifelerini yükseltmişler; dünya kadar para kazanıyorlar. Ama herkesin gözü bizde... Gazeteler, tüccarlar, Hükûmet hep bizden şikâyetçi, bizimle meşgul. Tarifelerimiz, imtiyaz mukavelemize göre, altı ayda bir yeniden tespit ediliyor. Deniz Ticaret Müdürlüğü, Ticaret Odası, Belediye temsilcilerinden kurulu bir komisyon var; her defasında tarifemizi indiriyorlar. Hesaba filân da pek aldırış ettikleri yok. Ticaret Odası temsilcisi olarak komisyona gelen Kırzade Şevki Bey ile arkadaşı, gözümüzün yaşına bakmıyorlar. Komisyon toplanıp işini bitirdiği zaman gazetelerde her seferinde "Tarifeler indirildi" diye haberler çıkardı. Herkes memnun, fakat biz de memnunduk. Çünkü, artık sırrını açıklamaktan hiç bir zarara uğrayacak durumda değilim, hakikatte tarifeler inmemiş, belki biraz zam görmüş olurdu.

Şirkette en önem verdiğim Servis istatistikti. Bu şubeyi fazla personeli çıkarmayıp onlara iş bulmak için kurmuştum. Fakat o kadar işime yaradı ki .. Limanda yükleme boşaltması yapılan her malın manifestolardan dökümü yapılır; kilosuna kadar miktarları tespit olunurdu. Tarife komisyonuna giderken ben hangi mallardan tenzilât yapacağımı bilirdim. Yirmi kalemde %5 ten başlayarak % 20 ye kadar indirime karşılık, yalnız bir malda Komisyondan koparacağım %10 zam bana yeter; artardı bile. Nitekim öyle oluyordu. Her altı ayda bir gösterişte indirimli, fakat hakikatte yükseltilmiş tarife ile gelirimiz artı-

(1) **Bu yazı serisi 50. sayımızda başlamıştır**

yor; bununla bütün mavnaları ve Liman vasıtalarını satın aldıktan başka yenilerini de yaptırıyorduk.

MALİYE, Şirkette en büyük hissedar olduğunu birkaç sene farkında bile olmadı. Oysa ki Tayyare Cemiyetinden Maliye hesabına sağladığım 100 bin lira avansla Sanayi ve Maadin Bankasiyle yaptığım kombinezon sayesinde sözde ödünç aldığım 80 bin lira karşılığında Maliyeyi hissedar yapmıştım. Bu hisselere her yıl düşen kârlar da Şirkette kalıyor; yatırımlarımıza ayrı bir kaynak oluyordu. Paraca hiç sıkıntımız kalmamıştı ve gelirimiz de çoğalmaktaydı. İşime de kimse karışmadığından aklımın erdiği gibi Şirketi idare etmekteydim. Hakkımda söylenenler pek te uydurma değildi: Liman Prensi olmuştum!

Henüz otuzuna basmış bir gencin birkaç bin kişiyi bulan personeliyle koskoca bir Şirkette tek söz sahibi durumuna girmesi, aynı zamanda omuzlarına yüklenen sorumluluğun ağırlığı altında ezilmesi demekti. Ne olurdu işime karışan, akıl veren, denetleyen, sorumluluğu paylaşan insanlar olsaydı ve onlarla beraber çalışsaydım!. Şirketin kuruluşundan çok sonra hissedar olduğunu anlayan Maliyenin her yıl hissedarlar Umumî heyetine yolladığı temsilcileri bile, bilânçonun ve verilen kararların altına tereddütsüz imzalarını koymak için gelirlerdi. Şirketin yıllık hesap ve muamelelerini denetleyen murakıplarının raporlarını biz hazırlardık. Hattâ bir defasında bir murakıp İstanbul'da olmadığından, verdiği selâhiyete dayanarak, imzasını biz atmıştık. İdare Meclisinde herhangi bir teklifimin red edildiğine şahit olmamıştım. Gösterilen güven beni sonsuz titiz, hattâ hasta yapmıştı. Şunu da söyleyeyim ki 10 yıl süren Umum Müdürlüğüm sırasında ne akrabamdan ve yakınlarımdan, ne arkadaşlarımdan bir tanesini olsun kayırmadım; iltimaslı hiç bir iş yapmadım. Gazi'nin etrafındakiler, Başvekil, Vekiller adam tavsiye ederlerdi. İşime yarıyorsa alır, yaramıyorsa almazdım. Hiç biri darılmaz, bana baskı yapmazdı. Yine bu süre içinde Şirkete dışarıdan hiç bir müdür veya şef getirmedim. Hepsi kadroda çalışan, arkadaşlarım arasından seçildi ve seçilirken liyakât, kıdem gibi özellikler aranırdı.

LİMANDA — hele o sıralarda — akıllı bir adam için, suiistimal yaparak filân değil, namuslu kalarak yapacağı kombinezonlarla zengin, hem de çok zengin olabileceği birçok yollar vardı ve bu yolları bana gösteren nüfuzlu ya da becerikli kimseler de eksik değildi. Toyluğuma, aptallığıma hâlâ şaşarım. Ne olurdu meşhur sigortacı Pios'un teklifini kabul ederek sonra "Millî Reassürans Şirketi"nin kurulmasiyle sonuçlanan işte parmağım olsaydı!... Yalnız parmağım içinde olmakla kalmayabilir; işe daha çok dalabilirdim. Haydi bunu yapmadım; Osean Salveç İngiliz tahlisiye şirketinin İstanbul'a gelen ve benimle Kaptan Riz aracılığiyle uzun boylu konuşan idare meclisi reisinin önüme serdiği kombinezon karşısında sinirlenmemiş ve uysal hareket etmiş olsaydım!...

İstanbul Limanında sigorta soygunculuğu yapan büyük bir şebeke yakalamıştık. İngiliz Loidi İstanbul için yüklenen malların sigorta permilerine %40 zam yapmıştı. Sebep te bu limanda inhisar kurulduktan sonra çok avarya olduğuydu. Bu haber İngiliz gazetelerinde çıktığı gibi ajanslar vasıtasiyle de bütün dünyaya yayınlanmıştı. Biz avaryanın (yani limanda malların uğradığı hasarın) tersine azaldığını iddia etmekteydik. Hemen Londra'da Loid'le temasa geçtik ve sigortalarca ödenmiş avaryalara ait bir iki vesikanın bize yollanmasını istedik. Bir Londra gazetesinde de (hatırımda yanlış kalmamışsa Mançester Guardien) İngilizce bir mektup y-layarak İstanbul limanında İnhisarın kurulmasından sonra avarya olaylarının azaldığını, Loid'in bu kararına hayret ettiğimizi ve ondan izahat istediğimizi bildirdik. Bu gazete mektubumuzu aynen yayınladı. Loid bize bir avarya işinin fotokopisini yolladı. Mal yüklü bir mavuna suların akıntısiyle köprü gözüne çarpmış, mallar deniz suyuyla hasara uğramıştı. Hâdise mavna kaptanının Beyoğlu Dördüncü Noterliğinde tespit edilmiş ifadesiyle sabitti. Böyle belgelere Pruva de Furtuna deniyordu. Bu bir düzmece olaydı. Mavna bizimdi; kaptan dediği de bizim mavnacımızdı. / damı kandırmışlar, eline kırk elli lira sı-

kıştırmışlar; imza attırmışlardı. İşi tahkik edince bilhassa Beyoğlu Dördüncü Noterinde (O zaman Noter şair merhum Mithad Cemal Beydi) böyle yüzlerce Pruva de Furtuna hazırlandığı meydana çıktı. Günlerce gazetelerde manşetleri işgal eden bu skandal üzerine hem İngiliz Loid'ine, hem de Avrupa'daki büyük sigorta ve reassürans şirketlerine birer sirküler yollayarak İstanbul limanında bütün vasıtaların Liman İnhisarına ait olduğunu ve avarya belgesi verecek tek yetkili makamın da bu Şirket olduğunu bildirdik.

1927 lerde olan bu hâdise sigorta dalaverecilerinin çanına ot tıkamıştı. İşte bu sıralarda İstanbul'un en güçlü kuvvetli sigortacısı Union ve İttihadı Millî Şirketlerinin Müdürü meşhur Pios, benimle temas etti. Yazıhaneme geldi ve beni evinde güzel eşinin bulunduğu bir ziyafete de çağırdı. Pios beni tebrik ediyordu. Limmanda bir surveillans bürosu ve aynı zamanda memlekette bir Reassürans şirketi kurma için yardımımı istiyordu.

Bende akıl ne gezer! Yalnız akıl değil bilgi ve tecrübe de yok. Sigorta nedir? Reassürans nedir? Böyle bir işe karışırsam ne olur? Mutlaka ucunda bir dalavere vardır. Soğuk mu davrandım, bir şey becerecek adam olmadığımı mı anladı, her ne hal ise Pios benim peşimi bıraktı. Aradan seneler geçtikten sonra bu işin Celâl Beyin Umum Müdür olduğu İş Bankasiyle tahakkuk ettiğini gördüm ve ben de Millî Reassürans'da ilk idare meclisi azası olarak bir süre bulundum. Şunu belirteyim ki, Millî reassürans kombinezoniyle İş Bankası millî sigortacılığımıza değerli hizmetlerde bulunmuş ve bu arada Bankaya da iyi bir iş sağlamıştı. Doğrusuna bakarsak aklım da erseydi, Pios'un benden isteyeceği hizmet belki böyle bir kombinezonun hazırlanmasına yardımdan ibaret olacaktı.

Osean Salveç işi bundan sonradır. Lozan Andlaşması çerçevesi içinde kabotaj hakkı bayrağımıza ait olduğundan, öteden beri Boğazlar'da ve kara sularımızda gemi kurtarma işlerini yapan iki şirketin (biri Osean Salveç, ötekisi Semperperatus) gemileri bağlanmıştı. Liman hududu içinde (Yeşilköy fenerinden Boğaz dışına kadar) gemi kurtarma işleri bizim inhisarımız altındaydı. Bu hudut o zamanlar gemi kazalarının nedense en çok olduğu bir bölgeydi. Hak bize geçmişti ama, bizim elimizde hiç bir tahlisiye vasıtası yoktu. Olsa bile bu işi hiç bilmiyorduk. Kazaya uğrayan gemilerle mukavele yapmak, hattâ kazayı hazırlamak, birçok dalavereler çevirmek, sonra Londra'da arbitraja giderek büyük bir para koparmak, özel bir ustalık ve sanat isterdi. Biz limanda Fransız Tadla vapurunun (sonra Tarı olarak bize geçti) yangın çıkıp gemiyi ve hamulesini kurtardığımız halde bu işleri bilmediğimiz için masraflarımızı bile alamamıştık. Yine Yeşilköy Burnunda karaya oturan buğday yüklü bir gemiye mavna kiralayarak yükünü boşaltmaya giriştiğimiz zaman, Şirkette çalışan bir İtalyan memur bizi uyarmasaydı, sonra havadan 27 bin lira kazanamıyacaktık.

Kısası, inhisarımız altındaki tahlisiye işini yapacak ne vasıtamız ne ehliyetimiz vardı. Ya bir gemi inhisar hududumuz içinde kazaya uğrasa da kurtaramasak? Öyle tazminat ödemeye mahkûm olabiliriz ki Şirketin bütün varlığı bunu karşılayamazdı. En iyisi tahlisiye inhisarından vazgeçmekti. İşte Kaptan Riz'in (sonra Denizbank ve Gemi Kurtarma'nın hizmetine girerek Türkiye'de ölmüş olan değerli İngiliz tahlisiyecisi) dâveti üzerine yanındaki genç ve güzel sektereriyle İstanbul'a gelen ve günlerce benimle görüşen Osean Salveç'in reisi beyaz sakallı İngilizin teklifi bu idi. Yapacağım iş gayet makul ve haklı gerekçe ile Şirketin gemi kurtarma inhisar hakkından vazgeçmesiydi. Buna benim muvafakat etmemi, itirazda bulunmamamı istiyordu. Gerekli teşebbüslerin hepsini onlar yapacaklardı. Üç adamları vardı: Biri Yusuf Kemal Tengirşek, ikincisi aynı zamanda mebus bahriyeli Hamdi Bey, üçüncüsü de Amiral Vasıf Paşa idi. Bunların üçü bir grup teşkil edeceklerdi. Beni de bir grup olarak kabul edeceklerdi. Üçüncü grup ta Seyrisefain idaresi (Devlet Denizyolları) olacaktı. Bu üç grupla (Gemi kurtarma) adında bir limited şirket kurulacak ve İngiliz tahlisiye gemileri biçilecek bir bedelle bu şirkete satılacaktı. Gemiler için hiç peşin para verilmiyecek, bedelleri yapılacak işle karşılanacaktı. Hattâ kurula-

Ne Gafil Hükümet!

İSRAİL - ARAP savaşları başlar başlamaz, muhalefet sözcüleri ortalığı telâşa vermek için seferber olmuşlardı. Hükümet gafildi; Başbakan neşesini bozmamıştı. Mecliste Dışişleri Bakanı olay hakkında bilgi verirken, Bakanlara ayrılan koltukların ön önünde oturan Başbakan Süleyman Demirel, büyük bir neşe içinde etrafa gülücükler saçıyordu. (AKİS, 10 Haziran 1967 sayfa 6). Gazetecilerin "Savaş başlıca başkentlerde telâş ve şaşkınlık uyandırdı; siz nasıl karşıladınız?" sorusuna Başbakan: **"Onu siz tâyin edeceksiniz. Nasıl karşıladığımız beyanlarımızda açıktır"** demişti. Oysa ki, **"İsrail - Arap harbinin devam ettiği sıralarda bir çok Türk evinde kadınlar, analar, kız kardeşler arasında, bir genel harp çıkar da erkekler cepheye giderse, ailenin akıbetinin ne olacağı konuşulmakta idi.** (Sa.: 7)

Bu ne gafil hükümet!... Bu ne tehlikeleri görmez iktidar!...

Eğer iktidarda kendileri olsaydı gereken her tetbir dakikasında alınırdı: Meselâ ilk tedbir hemen Sıkıyöntim ve kısmî de olsa seferberlik ilân etmek olurdu. Bu tehlikeli günlerde millet birbirine düşmesin diye partiler de kapanır; taraf taraf muhalifler toplanırdı. Bütün bu tedbirler ve harp hazırlıkları yüzünden ve halkta doğan panik havasından dolayı stratejik eşyaya (un, şeker, demir, filân), karaborsaya ve istifçilerin eline düşmemesi için, hükûmetçe el konurdu.

Ama sonra İsrail - Arap harbi bir haftada bitermiş!... Harp bitse bile suh olmadı ya!... "Hazır ol cenge eğer ister isen sulhu salâh!..." Alınan ihtiyat tedbirlerinin bu iş sona erinceye kadar en azından 6 - 7 ay devamı lâzımdı. Bu kadar sürmese ve iş yatışsa bile gaflet içinde olmayan bir hükûmetin vazifesi, her tehlikeye karşı tedbir almaktır! Oysa ki, şimdi başımızda olanlar kıllarını bile kıpırdatmamışlardı!

Harp çıkıyor, Başbakan gülüyor ve herkese "Düşünmeyin, işinizin başında olun" diye sükûnet aşılıyor. Dışişleri Bakanı da harp patlayınca Bulgaristan seyahatini bırakıp telâşla Yurda dönüp ateşli beyanlar vermiyor. Hattâ Ana Muhalefet Partisi Liderini çağırıp Onunla danışmaya bile lüzum görmüyor. Dışişleri Bakanı, İnönü ile, Kanada Büyükelçiliğindeki kokteylde herkesin yanında ve önünde bu işleri konuşmuş! Böyle şey mi olur? İnönü ile başbaşa, son derece gizli konuşacak; sonra da ne konuştuklarını soran gazetecilere: "Devlet sırrıdır" diye bir şey söylemiyecekti...

Böyle hükûmet mi olur? Ne deseler haklılar!...

cak şirketin masrafları için İngiliz şirketi Türk şirketine ödünç para verecekti.

Bu teklife göre kurulacak şirketin üçte bir hissesi benim olacaktı. Şahsen gözükmek istemezsem, göstereceğim adamlar benim yerime geçeceklerdi. İnhisar kalkınca tahlisiye işi serbest olacaksa da Türk bandıralı kurtarma gemileri ancak bu şirketin elinde bulunacağından fiilî inhisar kurulmuş olacaktı.

BU satırları yazarken emsalsiz aptallığımı düşündükçe yüzüm kızarıyor. Neden "evet" demedim bu işe? Bu bir suiisti-

mal mi? Bir dalavere mi? Hayır; asla! Şirketimin bir belâdan, bir yükten kurtulması, sonra da bayrağımız altında memleketin tahlisiye gemilerine sahip olması, bizim elimizde kaybolan ve işletilemeyen bir döviz kaynağının değerlendirilmesi, Türk denizcilerine yeni bir iş bulunması, daha saymakla bitmeyecek faydaları var memlekete... Eh, bu arada ben de faydalanacak mışım! Ne çıkar bundan? Bal tutan parmağını yalar. Madem ki Liman işinde tek söz sahibi ben'im; bu işin gerçekleşmesi için benim muvafakitim lâzım; şu halde bana ayrılan üçte bir hisseyi almak hakkımdır, helâldir!...

Sayın okuyucum; bu lâfları şimdi ediyorum. O zamanki kafam, düşüncem büsbütün başka. Hattâ normal kafa ve düşünce ölçüelerine hiç uymayacak şekilde... Ben Memleketimin, Şirketimin menfaatlerini korumakla mükellefim! Kabotaj hakkı Türk bayrağına geçti diye muvazaa mı yapacağım? Neye bu İngilizler, gemilerini parasız veriyorlar? Mutlaka altında bir dalavere, benim aklımın ermediği bir şey var! Sonra, açıkça dobra dobra kendimi ortaya atamıyacak, akrabamdan, güvendiklerimden adam bulup Şirkete sokacağım! Yani sahtekârlık yapacağım! Aynı zamanda tahlisiye işinden de Şirketimi vazgeçireceğim. Daha geçen sene bir buğday gemisini boşaltmaktan 27 bin lira kazandık. Ne olacak limanda tahlisiye? İki büyük römorkörümüz olur, mütehassıs adamlar buluruz, yaparız bu işi...

Londra'dan gelen misafirimiz, memleketine umutsuz döndü. Fakat biraz sonra haber aldım ki bana teklif edilen, Gemi Kurtarma Türk Limited şirketi kurulması için çalışmalar devam ediyor. Kaptan Riz'e bundan memnun olduğumu söyledim; "Bizim işimize de yarar; bizim başaramıyacağımız gemi kurtarma işlerinde müteahhidimiz olarak şirketi çalıştırırız, hattâ bir mukavele yaparız" dedim.

Şirket yukarıda adlarını verdiğim sayın kimselerin iştirakiyle kuruldu ve hâlâ nasıl oldu hayretler içindeyim; en büyük hissedarımız Maliyenin teklifiyle umumî heyet karar verdi; gemi kurtarma inhisarından vazgeçtik. Denizbankın kurulmasından sonra sahiplerine (!) yüzbinlerce lira ödenerek devletleştirilen Gemi Kurtarma Türk Ltd. Şt.nin kuruluşu böyle oldu.

LİMAN Prensliğim (!) zamanlarında şahsıma ve işime çok zarar verdiğini ancak sonraları farkedebildiğim çocukça, şımarıkça hareketlerim olduğunu saklayamam. Vekiller, mebuslar ve başka nüfuzlu kimselerden bana antipati besleyenler hayli çoktu. İstanbul'daki hayatım ve yaşayışım göze batacak şekildeydi; ama ben bunu normal buluyordum. Altımda otomobil, emrimde deniz motorları vardı. Bunaltıcı işlerden sonra gezmeye, eğlenmeye hak kazandığımı sanıyordum. Dansa da merak sarmıştım; baloları kaçırmazdım. Haksız olarak adım çapkına da çıkmıştı. Sık sık gazelerde olur olmaz meseleler hakkında demeçlerim, bu arada boy boy resimlerim çıkardı. Her taşın altında benden bir iz bulmak mümkündü. Bütün bunların aleyhime yarattığı havayı büsbütün şiddetlendiren bir davranışım daha vardı: Vekillere, mebuslara ve diğer büyük tanınan kimselere pek aldırış etmiyordum. Pardon; belki bu ifade yanlış anlaşılır, aldırış etmemekten maksadım, bizde alışılmış saygı ve bağlılık gösterilerinde bulunmazdım. Bunu da son derece normal sanırdım. Meselâ, Ankara'dan İstanbul'a gelen Başvekil veya Vekilleri Haydarpaşa'da karşılamak, giderlerken uğurlamak aklımdan geçmezdi. Bunun için işimden ayrılmamı onların da istemediklerini düşünürdüm. Beni çağırmadıkları ve benim de işim olmadığı süre ziyaretlerinde bulunmayı saygısızlık sayardım.

Meğer bu tutumum bir mesele olmuş! Bir Ankara seyahatimde Ticaret Vekili (merhum) Cenani Bey bana:

"— Vekiller Heyetinde arkadaşlar şikâyet ettiler. İstanbul'a gelip giderlerken istasyonda onları görürsen iyi olur," dedi. Bu uyarma üzerine ben de bağlı olduğum Ticaret Vekili ile Başvekilin istikbal ve teşyilerini kendime vazife yaptım.

Bu talimattan on gün kadar sonra Ticaret Vekili Cenani Bey İstanbul'a gelecekti. Şirketin en güzel motorlarından birine binerek sabah erken Haydarpaşa'ya gittim. Vekil Karşıya herhalde benim motorumla geçecekti. Fakat rıhtımda Seyrisefain'in ve diğer kuruluşların römorkör ve motorları dolu olduğunu görünce bana lüzum

kalmıyacağını anladım. İstasyondaki kalabalık karşısında afalladım. Kimler yoktu orada? Saat 9.30 — 10 sıralarıydı. İstanbul'un Valisi, Şehremini, bütün Daire ve kuruluşların başında olanlar, banka müdürleri hep istasyonda Vekili istikbale gelmişlerdi. Demek bütün işler durmuştu. Bu manzarayı görünce doğrusu, o güne kadar en başta gelen bir vazifemi ihmal etmiş olduğumu anlayarak uyandım.

Trenin istasyona girdiği sırada çok komik bulduğum bir kaynaşma oldu. Bazıları telâşla önlerindekini itiyor; âdeta gara girmekte olan trenin altına kendini atacakmış gibi telâş ve heyecan gösteriyordu. Vekilin bindiği Yataklı vagonun merdivenlerini ilk tutup içeri girme mutluluğunu kazananlar arasında Seyrisefain Umum Müdürü Sadullah Bey, biraz sonra ellerinde iki bavulla aşağı indi, ve bavulları, bekleyen adamına vererek Rıhtımda bağlı olan romorkörüne yolladı. İtişip kakışmalar arasında iki büklüm olarak elini sıkma saadetine mazhar olanlar önünde Ali Cenanî Bey yürürken uzaktan beni de selâmladı. Baş tarafında bir salonu ve üstünde koltuklarla süslenmiş güvertesi bulunan Seyrisefainin büyük romorkörüne kafile doldu.

Aradan ancak onbeş yirmi gün geçmişti ki, bir buğday suiistimali dolayısiyle Ticaret Vekili istifa etti. Gazetelerden İstanbul'a gelmekte olduğunu haber alınca, motorumla Haydarpaşa'ya onu istikbale gittim. Hayret! Akrabasından iki kişi ve benden başka kimse yoktu! Birlikte motora bindik ve derdini deşmeden havadan sudan konuşarak onu İstanbul'a geçirdim, rıhtımda bekleyen otomobilime bindirerek evine yolladım.

Bir iki gün sonra merhumun eşi bana telefon etti. Her yıl Ada'ya göç ederlerken eşyalarını Seyrisefain idaresi romorkörleri taşırmış. Sadullah Bey adam ve hamal yollar; eşyaları evinden aldırır, Ada'ya götürtüp yazlığa yerleştirirmiş. Bu sefer de aynı servisi istemişlerse de aldırış eden olmamış! Bunun üzerine Hanım, bu işi benden rica etti, ve hemen yerine getirildi.

TİCARET Vekilinden maada Başvekili de karşılamaya ve uğurlamaya başladım. Fakat nedense sayın İnönü istasyonda beni görmemezlikten geliyor, herkesin elini sıktığı halde benim yüzüme bile bakmıyordu. Oysa ki, O'na, ayakta olsun, birkaç kelime ile Liman durumunu anlatmam ve dert dökmem bakımından bu karşılama ve uğurlama benim için bir fırsattı. Çok kalabalık arasında beni fark edememiş, tanıyamamış olduklarını sanarak bir defasında ikamet etmekte oldukları Pendik'teki bir sağlık tesisinde kendilerini görmek istedim. Gidip binanın alt katındaki bir odada bekleyenlerin arasına karıştım. Biraz sonra aşağıya indiler; herkesin elini sık... ayakta hal hatır sordukları halde, benim karşılarında bulunduğumu yine fark etmediler ve çıkıp gittiler.

Artık durumu anlamıştım. İsmet Paşa benden memnun değildi. Huzurum kendilerini rahatsız etmesin diye bundan sonra ben de uğurlama ve karşılama külfetinden kendimi azat ettim.

Paşa'nın bu davranışı, aleyhime her yerden işittiği şikâyetler yüzünden olacaktı. Fakat anlaşılan, bu şikâyetler karşısında yapılacak şeyin ne olacağına kesin karar vermiş değillerdi. İzmir Liman Şirketi Reisi Doktor Hulûsi Beyi yerime geçmek üzere yollamalarından ve Onun da bir süre çalışarak bu işleri başaracak tek adam gibi beni göstermesinden sonra, Şirketten atılmam galiba bir hayli güçleşmişti.

BİR gün Hükûmetten (Ticaret Vekâletinden) bir emir aldık. Şimdi iyi hatırlamıyorum, ya Başvekâlet, ya da Vekiller Heyeti, Limanın islahı için bir ecnebi mütehassıs getirilmesine ve bunun masrafının da Liman şirketince karşılanmasına karar vermiş. Kopenhak Liman Reisi Be... ya da York adında bir mütehassıs d... — Nafia Vekili Behiç Beyin tavsiyesiyle— angaje edilmiş. Bu zat geldi; misafir ettik; bir ay kadar çalıştı. Fakat biz parasını verdiğimiz, bizim için çağırıldığı halde daha çok Fransız Rıhtım şirketiyle temas kurdu. Hazırladığı raporu da bizden saklayarak doğruca Hükûmete verdi.

Bu raporun tercüme edilmiş bir suretini Şirkete yollayan Başvekâlet acele mütalaamızı sormuştu. Bu vesileyle Ankara'ya giderek Başvekil İsmet Paşa ile görüşme fırsatını buldum. Beni hiddetli, si-

nirli karşıladı. Rapor aleyhimizeydi. Bir ecnebi mütehassıs da hakkımızdaki şikâyetleri doğrulayınca, bizim için söyleyecek söz kalamazdı.

Paşa'nın psikolojik halini göz önüne alarak, mütehassısın söylediklerini hemen çürütmeye gitmedim. Ancak Kopenhak Liman Reisi, alıştığı modern limanlara göre ve o ölçü altında fikir yürütmüştü. Oysa ki İstanbul'da henüz Liman bile yoktu. Bizim şimdi yaptığımız modern bir köprü yapılıncaya kadar muvakkaat tahta bir iskele kurup geçidi sağlamaya çalışmaktan öteye geçemiyordu. Bu bakımdan Danimarkalı mütehassısın mütalâa ve tekliflerinde aldanmış olması normal karşılanmalıydı. Paşa kızdı:

"— Modern ilman yapmak için değil, bugünkü halimizde liman işlerini islah etmeniz için mütehassıs çağırdık. Onun teklifleri de bu istikamettedir. Bu teklifler hakkında ne düşünüyorsun? Cevabını böyle ver," dedi.

Gayet sükûnetle şu cevabı verdim:

"— Paşam, mütehassısın bütün tekliflerini bir bir yüksek huzurunuzda ele alıp cevaplandırmak suretiyle değerli zamanınızı israf etmiyeceğim. Yalnız bunlardan iki tanesini arz etmekle yetineceğim. Bunlardan biri Limanın Galata ve Tophane kısımlarına demiryolu getirilmesi teklifidir. Danimarkalı mütehassıs, demiryolları ve şehirlerarası karayoluyla direk bağlantı olmazsa liman olamaz sanıyor. Bu modern liman anlayışıdır. Biz henüz Ortaçağ liman anlayışı içindeyiz. Bizim için liman, deniz ve karayollarının birleştiği yer değil; gemilerin barındığı yerdir.

"Müsaadenizle ikinci teklif üzerinde de durayım. Serbest mıntaka için mütehassıs, en uygun yer olarak Moda ile Fenerbahçe arasındaki Kalamış Koyunu gösteriyor. Buna razı olacak mısınız?"

Bu konu üzerinde şehircilik ve limancılık bakımından görüşlerimi de kısaca açıklayarak... Sonunda getirilen Danimarkalı mütehassısın bu gibi konularda fikir ve mütalâa yürütme yetkisi olmayan bir Liman reisi olduğunu, raporunun hiç bir noktası üzerinde durulmaya değerli bulunmadığını söyliyebildim. Paşa, sükûnet bulmuştu. Galiba, gözüne de girmiştim.

1928 yılının yaz başlarında geçen bu görüşmemizden sonra, İsmet Paşa'nın bana karşı güven beslemeye başladığını, artık işimde Onun da değerli desteğini kazanma mutluluğuna eriştiğimi sezmekte, anlamaktaydım.

LİMAN bahsini, hayli eğlenceli yanı olan "Serbest Mıntaka" konusunu da anlatarak, şimdilik kapamak isterim:

Tutturmuşlardı. İstanbul'da bir Serbest Mıntaka kurulmalıydı; buraya, gümrük dışı olacağından, bütün dünyadan mallar gelmeli; işlenmeli, montaj yapılmalı, saklanmalı, sonra ihraç edilmeli, ya da gümrüğü verilerek Memlekete ithal edilmeliydi.

Fikir güzel, ama bunu nasıl yaparız? Nerede para? Sonra işin ekonomik etüdü nerede? Sırası mı şimdi? Bunları düşünen yok. "Karar verdik, Serbest Mıntaka yapacağız" diyorlar. Bu maksatla bütçeye 50 bin lira kadar da tahsisat konmuş. Serbest Mıntakanın nerede kurulması uygun olacağı hakkında araştırma yapılacak.

Tabii ilk işe, ecnebi limanlarında tetkik seyahatiyle başlandı. Çeşitli Bakanlıkların seçtiği kalabalık bir heyet Batı limanlarını görmeye ve incelemeye çıktı. Sandıklar dolusu kitap ve broşürle dönüldü; ve, hatırımda yanlış kalmamışsa, içinde hiç bir fikir ve teklif olmayan, iki üç yüz sayfalık bir de rapor hazırlandı.

Serbest Mıntaka tetkik heyetinin inceleme gezisinden bir buçuk sene kadar sonra (1929 da), bir iş için (Haydi doğrusunu söyleyeyim, benimki de iş vesile edilerek yapılmış bir dış geziden ibaretti!) gittiğim Marsilya'da liman işletme umum müdürü bana, gelen tetkik heyetinden Fransızlara özgü alaylı bir dille sözetmişti. Sekreterini çağırarak Türk heyetinin soru kâğıdını istetti. Orada Türk heyetinin Marsilya Liman işletmesinden istediği bilgiler arasında: "Antrepot reel nedir, Antrepot fictif nedir?" sorusu da vardı!

Böylece mütehassıs ve yetkili (!) bir heyetin getirdiği sandıklar dolusu dokümanlara ve hazırladığı iki üçyüz sayfalık rapora rağmen, hükûmetçe konu aydınlığa kavuşmamış olduğu anlaşıldığından, "Serbest Mıntakanın İstanbul'da nerede kurulması uygun olacağı hakkında kesin karara

varmak üzere" yüksek bir komisyon kuruldu. Bu komisyona Nafia, Maliye (o zaman Gümrük ve Tekel Bakanlığı yoktu) Ticaret, Dahiliye, galiba Hariciye Vekâletlerinden maada Erkânı Harbiye (Genel Kurmay) ve İstanbul Şehremaneti temsilcileri katıldı. (Nedense İstanbul Liman Şirketi unutulmuştu). Aylarca çalışıldı, birçok toplantılar yapılarak üyelere bolca huzur hakkı dağıtıldı. Sonunda Hükûmetin "İstanbul'un neresinde Serbest Mıntaka kurulmalıdır?" sorusuna cevap vermek için kurulan bu komisyonda, teklif edilen yerlerden hiç birine teklif sahiplerinden başkası oy vermediğinden, yani iki oy bir araya toplanamadığından, yerin tesbiti Hükûmetin tensibine arz edilmesine karar verildi!

GELECEK YAZI

İktisadî politikada büyük hatalar işleniyor ve buna kimse aldırış etmiyor.

(Basın : 17685 - A - 20787)